

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**BİREYSEL KREDİ KULLANIMI İLE BİREYLERİN
SOSYOEKONOMİK KOŞULLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE
BİR ÇALIŞMA: ARTVİN İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan KAYA

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa UYSAL**

ARTVİN-2022

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Bireysel Kredi Kullanımı İle Bireylerin Sosyoekonomik Koşulları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma: Artvin İli Örneği*”adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Artvin Çoruh Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Teziminay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

05/07/2022

Hakan KAYA

JÜRİ TEZ KABUL TUTANAĞI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Mustafa UYSAL danışmanlığında, **Hakan KAYA** tarafından hazırlanan çalışma/...../2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mustafa UYSAL İmza:.....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Uğur UZUN İmza:.....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Uğur SEVİM İmza:.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

.... /.../2022

Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ	I
JÜRİ TEZ KABUL TUTANAĞI	II
TABLO LİSTESİ	VI
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	IX
ÖZET	X
SUMMARY	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BANKA, KREDİ ve BİREYSEL KREDİLER	3
1.1. Banka	3
1.1.1. Banka Kavramı	3
1.1.2. Banka Türleri	6
1.1.2.1. Merkez Bankaları	6
1.1.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8
1.1.2.3. Mevduat Bankaları	8
1.1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	11
1.1.4. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	13
1.1.5. Türkiye’de Bankacılık Sektörüne İlişkin Genel Bilgiler	18
1.2. Kredi	23
1.2.1. Kredi Nedir?	23
1.2.2. Kredilerin İşlevleri	24
1.2.3. Kredilerin Sınıflandırılması	25
1.3. Bireysel Krediler	26
1.3.1. Bireysel Kredi Nedir?	26

1.3.2. Bireysel Kredi - Ticari Kredi Ayrımı	27
1.3.3. Bireysel Kredi Türleri	28
1.3.3.1. İhtiyaç Kredisi	28
1.3.3.2. Taşıt Kredisi	29
1.3.3.3. Konut Kredisi	30
1.3.3.4. Kredi Kartı.....	31
1.3.3.5. Kredili Mevduat Hesapları (KMH).....	36
1.3.4. Bireysel Kredilerin Yararları	37
1.3.5. Bireysel Kredi Kullanma Kriterleri.....	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLER	39
2.1. Türkiye’de Bireysel Kredilerin Tarihsel Gelişimi	39
2.2. Bireysel Kredilerin Türkiye’deki Toplam Krediler İçindeki Payı	40
2.3. Bireysel Kredi Türlerinin Kendi İçinde Büyüklük Dağılımı	42
2.4. Kredi Kartları.....	44
2.5. Bankacılığın Kara Deliği: Sorunlu Krediler	45
2.6. Bireysel Kredilerin Makroekonomik Kavramlarla İlişkileri.....	48
2.6.1. Büyüme ve Bireysel Krediler.....	49
2.6.2. Enflasyon ve Bireysel Krediler	50
2.6.3. Faiz ve Bireysel Krediler	51
2.6.4. Cari Açık ve Bireysel Krediler	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
LİTERATÜR TARAMASI	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	60
BİREYSEL KREDİLER İLE BİREYLERİN SOSYO EKONOMİK KOŞULLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	60
4.1. Çalışmanın Amacı	60

4.2. Çalışmanın Önemi	61
4.3. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	62
4.4. Çalışmanın Varsayımları	62
4.5. Çalışmanın Modeli	63
4.6. Çalışmanın Evren ve Örneklemi.....	64
4.7. Verilerin Analizi	65
4.8. Bulgular	65
4.8.1. Demografik Bulgular.....	65
4.8.2. Bireysel Kredi Kullanım Durumlarına İlişkin Bulgular	73
4.8.3. Bireylerin Kredilerin Sosyoekonomik Etkilerine İlişkin Görüşleri	83
4.8.4. Bireylerin Kredilere Dönük Algılarına ve Tutumlarına Yönelik Uygulanan Likert Ölçeği	89
4.8.5. Katılımcıların Çalışma Konusuna İlişkin İfade Ettikleri Görüşler	103
4.8.6. Bulguların Analizi ve Değerlendirilmesi.....	105
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	118
KAYNAKÇA	124
Ek-1 : Anket Örneği.....	134
Ek-2: Katılımcıların Çalışma Konusuyla İlgili Belirttikleri Görüşler	137
Ek-3: Özgeçmiş	141

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayıları (Nisan 2022)	18
Tablo 2: Kredilerin Sınıflandırılması	26
Tablo 3: Kullanılan Bireysel Kredilerin Dağılımı	74
Tablo 4: Banka Tercini Belirleyen Faktörün Dağılımı	75
Tablo 5: Kullanılacak Kredide Öncelikli Dikkate Alınan Unsurun Dağılımı.....	76
Tablo 6: Bireysel Kredi Kullanma Gerekçelerinin Dağılımı (Kredi Kartlar Hariç)	77
Tablo 7: Kredi Kartı Kullanma Gerekçelerinin Dağılımı	78
Tablo 8: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Gerekçelerinin Dağılımı	81
Tablo 9: Kredi Geri Ödemelerinde Yaşanmasından Çekinilen Durumların Dağılımı.....	82
Tablo 10: Sorunlu Kredilerin Sosyal Hayatta Yol Açtığı Olumsuz Durumların Dağılımı	85
Tablo 11: Kredilerde Yaşanan Sorunların En Önemli Üç Sebebine İlişkin Tercih Dağılımı	87
Tablo 12: 5’li Likert Ölçeğine Göre Aritmetik Ortalamaların Değerlendirme Aralığı.....	90
Tablo 13: 5’li Likert Ölçeği Yanıtların Puan Ortalamaları ile Anlam Karşılıkları.....	90
Tablo 14: Banka İşlemlerinde Uzman Yardımının Gerekliliğine İlişkin Görüşler.....	91
Tablo 15: Bankaların Kendi Menfaatlerini Önceleyip Öncelemediklerine İlişkin Görüşler	92
Tablo 16: Bireysel Kredilerin Amacına Uygun Yararlı Şekilde Kullanımına İlişkin Görüşler	93
Tablo 17: Okullarda Ekonomi Alanında Eğitim Verilmesine Yönelik Görüşler.....	94
Tablo 18: Sanal Dolandırıcılık İle Bilinçsizlik Arasındaki İlişkiye İlişkin Görüşler.....	94
Tablo 19: Kredi Kullanımında Dinsel İnanışların Etkisine İlişkin Görüşler	96
Tablo 20: Bireylerin Kefillğe İlişkin Görüş ve Tutumları.....	97
Tablo 21: Kredi Kartı Limiti ile Sosyal Saygınlık Arasındaki İlişkiye Dönük Görüşler.....	98
Tablo 22: Borçluluğun Aile Hayatına Dönük Etkilerine İlişkin Görüşler	100
Tablo 23: Sorunlu Krediler ile Hesapsız Harcamalar Arasındaki İlişkiye Dönük Görüşler.....	101
Tablo 24: Borçluluğun Ruh Sağlığına Olan Etkilerine İlişkin Görüşler.....	102
Tablo 25: H.1. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları.....	105

Tablo 26: H.2. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları	106
Tablo 27: H.3. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.....	107
Tablo 28: H.4. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.....	108
Tablo 29: H.5. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları	109
Tablo 30: H.6. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.....	109
Tablo 31: H.7. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.....	110
Tablo 32: Hipotezlerin Kabul-Ret Tablosu.	111
Tablo 33: Eğitim Düzeyine Göre Bireysel Kredi Kullanma Durumu.	112
Tablo 34: Gelir Düzeyine Göre Bireysel Kredi Kullanma Durumu.....	112
Tablo 35: Eğitim Düzeyine Göre Sorunlu Kredi Yaşama Durumu.....	113
Tablo 36: Cinsiyete Göre “Üç Sebep” Durumu.	114
Tablo 37: Eğitim Düzeyine Göre “Üç Sebep” Durumu.	115
Tablo 38: Gelir Düzeyine Göre “Üç Sebep” Durumu.....	116

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Türkiye’deki Bankaların Şube Sayı Adetinin Gelişimi	19
Şekil 2: Türkiye’deki Bankaların Personel Sayısının Gelişimi.....	20
Şekil 3: Bankalardaki Mevduat Miktarının Gelişimi	21
Şekil 4: Türkiye’deki Bankaların Aktif Varlıklarının Gelişimi	21
Şekil 5: Türkiye’de Kullandırılan Kredi Miktarlarının Gelişimi	22
Şekil 6: Türkiye’de Banka Aktifleri/GSYH Gelişimi	23
Şekil 7: Türkiye’de Son On Yıla Ait Kredi (TL-YP) Türlerinin Miktar Olarak Gelişimi	41
Şekil 8: Türkiye’de Kredilerin Yüzdesel Dağılımı (Aralık 2021).....	41
Şekil 9: Türkiye’de Son On Yılda Bireysel Kredi Türlerinin Miktar Olarak Gelişimi	42
Şekil 10: Türkiye’de Bireysel Kredilerin Yüzdesel Dağılımı (Aralık 2021)	43
Şekil 11: Türkiye’de Son On Yıla Ait Kredi Kartları Kullanım Miktarlarının Gelişimi	44
Şekil 12: Türkiye’de Son On Yıla Ait Sorunlu Kredi Miktarlarının Gelişimi	46
Şekil 13: Türkiye’de Son On Yıla Ait Bireysel Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları	47
Şekil 14: Türkiye’de Son On Yıla Ait Bireysel Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları	48
Şekil 15: Cinsiyet Dağılımı.....	66
Şekil 16: Ankete Katılanların Yaş Dağılımı	67
Şekil 17: Medeni Durum Dağılımı.....	67
Şekil 18: Eğitim Durumu Dağılımı	68
Şekil 19: Aktif Çalışma Durumu Dağılımı	69
Şekil 20: Meslek Grubu Dağılımı	70
Şekil 21: Aylık Gelir Durumu Dağılımı.....	71
Şekil 22: Kiracılık Durumu Dağılımı.....	72
Şekil 23: Bireysel Kredi Kullanma Durumu Dağılımı.....	73
Şekil 24: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Durumlarının Dağılımı.....	79
Şekil 25: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Durumlarının Dağılımı.....	84

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BKM	:	Bankalararası Kart Merkezi
BSMV	:	Banka Sigorta Muamele Vergisi
FED	:	Federal Reserve Bank
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	:	International Monetary Fund
KKDF	:	Kaynak Kullanım Destekleme Formu
KMH	:	Kredili Mevduat Hesabı
MÖ	:	Milattan Önce
POS	:	Point of Sales Terminals
SPSS	:	Statistical Package for the Social Sciences
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TKBB	:	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TKHK	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

BİREYSEL KREDİ KULLANIMI İLE BİREYLERİN SOSYOEKONOMİK KOŞULLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ARTVİN İLİ ÖRNEĞİ

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan mali krizinden sonra bankalar, riski tabana yaymak amacıyla bireysel müşterilere yönelik kredi ürünlerinde çeşitlendirme yoluna gitmişlerdir. Bankaların değişen kredi politikalarına ek olarak bireylerin tüketim alışkanlıklarında yaşanan değişimler sonucu ülkemizde özellikle 2000’li yıllardan itibaren bireysel kredi kullanımı son derece yaygınlaşmıştır. Bankalar açısından ekonomik bir işlem den ibaret olan krediler, borçlu bireyler açısından ekonomik, sosyal hatta psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. Bilinçsiz yapılan harcamalar veya alınan borçlanma kararları çoğu kez bireyler için yıkıcı sonuçlar getirmektedir.

Bu çalışmada, Artvin ilinde yaşayan bireylerin, bireysel kredilere yönelik algıları, tutum, davranış ve görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla hazırlanan anket, gönüllülük esasına dayalı olarak il genelinde uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programının T-Testi, Anova Testi ve Crosstabs teknikleri ile analiz edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre; bireyler gelir yetersizliği ya da konut/taşıt gibi varlıkları satın almak için borçlanmaktadırlar. Kullanılacak kredide en önemli unsur faiz ve komisyon gibi maliyetlerdir. Kredi kartları en yaygın kullanılan bireysel kredi ürünüdür. Bireyler, akılcı şekilde kullanıldığı zaman kredinin yararlı olduğunu, bununla birlikte sorunlu kredilerin kişilerle sınırlı kalmayıp başta aile olmak üzere tüm toplumu olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Sorunlu kredi yaşama oranları, erkeklerde kadınlardan, düşük gelir gruplarında ise yüksek gelir gruplarından daha yüksektir. Sorunlu kredilerin artışı ise ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara ve toplumun tüketim alışkanlıklarına bağlanmaktadır. Ülkedeki kredi sisteminin tüketici lehine revize edilmesi gerektiğini düşünen bireyler için kredi işlemlerinde belirleyici faktör harcanabilir gelir olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Krediler, Sorunlu Krediler, Aile Huzuru, Gelir Yetersizliği, Bilinçli Tüketim

SUMMARY

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN INDIVIDUAL LOAN USE AND SOCIOECONOMIC CONDITIONS OF INDIVIDUALS: THE CASE OF ARTVIN PROVINCE

After the financial crisis in Turkey in 2001, banks have preferred to diversify their loan products for individual customers in order to spread the risk to the base. In addition to the changing credit policies of banks, as a result of the changes in the consumption habits of individuals, the use of personal loans has become extremely widespread in our country, especially since the 2000s. Loans, which consist of an economic transaction for banks, can have economic, social and even psychological consequences for borrowers. Unconscious expenditures or borrowing decisions often bring devastating results for individuals.

In this study, the perceptions, attitudes, behaviors and opinions of individuals living in the province of Artvin towards individual loans were examined. The questionnaire prepared for this purpose was applied throughout the province on a voluntary basis. The obtained data were analyzed by SPSS program's T-Test, Anova Test and Crosstabs techniques.

According to the results obtained; individuals borrow in case lack of income or buying assets such as house/vehicle. The most important factor in the loan to be used is the costs such as interest and commission. Credit cards are the most widely used personal loan product. Individuals think that credit is beneficial when used rationally. Non performing loans' affect are not limited to individuals, in addition, their negatively affect the whole society, especially the family. Men experience problem loans at higher rates than women, and low-income groups than high-income groups. The increase in non-performing loans is attributed to the economic difficulties experienced in the country and the consumption habits of the society. For individuals who think that the credit system in the country should be revised in favor of the consumer, the determining factor in credit transactions stands out as expendable income.

Keywords: Individual Loans, Non-Performing Loans, Family Peace, Income Insufficient, Conscious Consumption

ÖNSÖZ

Bu çalışma, bireysel kredilerin daha bilinçli ve amacına dönük kullanılması yönünde farkındalık sağlayabilmek amacıyla Artvin ilinde yaşayan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında bana bilgi, tecrübe ve görüşleriyle destek veren danışmanım Doç. Dr. Mustafa UYSAL başta olmak üzere, anket verilerinin elde edilmesinde yardımcı olan eşim Halime KAYA, arkadaşlarım Şenol ALTUN, Meral YAVUZDEMİR, Ali ALTUN'a; verilerin değerlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Nadir ERSEN, Öğr. Gör. Bilge ULUTAŞ'a ve anket uygulamasına katılarak çalışmaya destek veren herkese çok teşekkür ederim.

Hakan KAYA

ARTVİN 2022

GİRİŞ

İnsanın dünya üzerinde yaşamını sürdüren sayısız canlı türünden belki de en büyük farkı, sonsuz ihtiyaçlara gereksinim duyması ve tatmin düzeyini hep daha üst seviyelere taşımasıdır. Yerküreyi beraber paylaştığı hayvan ve bitki formları, biyolojik ve fizyolojik gibi hayati ihtiyaçları karşılandığında başkaca şeylere ihtiyaç duymadan hayatlarını olağan şekilde devam ettirebilmektedir. Ancak insan türü için ihtiyaçlar listesi her geçen gün farklılaşarak kabarmaya devam etmektedir.

İnsan ilk andan itibaren çevresinde işine yarayacak ve yaşam konforunu artıracak her türlü canlı/cansız varlığı kendi kullanımına tahsis etmiştir. Yerkürenin en zeki canlısı olarak insan, hükmettiği doğa ve diğer canlı sistemlerini kendi çıkarlarına ve ihtiyaçlarına uygun şekilde kullanmaya çalışırken aynı zamanda sınırlı olan bu varlıklara bir değer atfetmeye başlamıştır. Çünkü artan insan varlığıyla beraber üretilerek elde edilen varlıkların bölüşülmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak, fazla üretimin nasıl değerlendirileceği sorunu da baş göstermiştir. Bu sorunlar belki de insanoğlunun ilk iktisadi düşüncelerinin ortaya çıkış gerekçeleri olarak kabul edilebilir.

Farklı yaşam biçimlerini tercih ederek yaşayan insan toplulukları zamanla kendisinin sahip olmadığı varlıklar için diğer toplumlarla ekonomik ilişki kurmak zorunda kalmıştır. Genellikle takas şeklinde gerçekleştirilen bu en ilkel ekonomik faaliyet aynı zamanda malların “değeri” kavramını da ortaya çıkarmıştır. Çünkü yapılacak değiş tokuşta hangi malın diğerine ne kadar karşılık geleceği önem arz etmeye başlamıştır. Bu önemli sorun genellikle “az bulunan şeyin daha değerli olduğu” şeklindeki yazılı olmayan kuralla aşılmıştır.

Karşılıklı ihtiyaçların teminine dönük yapılan bu faaliyetler paranın icadıyla beraber daha kurumsal bir yapıya kavuşmuş olsa da ihtiyaç fazlası yapılan üretimlerin nasıl kullanılacağı uzunca bir zaman sorun olmaya devam etmiştir. Sorunun çözümü ise insanoğlunun artık ve atıl değerleri, üzerinde anlaşmaya varılmış bir bedel karşılığında ihtiyaç sahiplerine ödünç vermeyi, yani modern ekonominin tanımıyla “kredi”yi icat etmesi ile bir ölçüde sağlanmıştır.

Kredi ilişkileri, sözleşme ve yazılı hukuk kurallarının daha yaygın hale gelmesiyle beraber kurumsal bir yapıya bürünerek finansal hayatta önemli bir aktör haline gelmiştir. Yasal alt yapıya kavuşan krediler zamanla bir takım sınıflandırmalara tabi tutulmuştur.

Tüketim harcamalarının her geçen gün daha da çeşitlendiği günümüz dünyasında, bu harcamaları finanse edebilmek için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Geleneksel iktisadın “ihtiyaçların sınırsız, kaynakların ise kıt olduğu” varsayımı dikkate alındığı zaman, eldeki sınırlı kaynaklar ile arzulanan tüm harcamaların yapılması olanak dışıdır.

Kaynak yetersizliği nedeniyle arzuladıkları harcamaları yapabilme olanağından mahrum kalan ekonomik birimler, ya harcama taleplerinden vazgeçme yolunu ya da yetersiz kaynaklarını istenilen seviyeye çıkarma yolunu tercih edeceklerdir. Kaynakları artırmanın bir yolu da borçlanmadır. Modern zamanlarda daha kurumsal olarak faaliyet gösteren ancak varlıkları insanlık tarihi kadar eski olan “bankalar” işte bu borçlanma sürecine kullandıkları “krediler” vasıtasıyla dâhil olmaktadır.

Bireylerin bankalar aracılığı ile borçlanmaları, gelişmiş dünya ülkelerinde 1950’li yıllardan itibaren başlamış olsa da ülkemizde ancak 1990’lı yıllarda başlayabilmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra bireysel kredi kullanımları artan bir ivme ile devam etmektedir.

Bu çalışmada; bireylerin kredi kullanımına karşı tutumları, görüşleri, önerileri ve kredi kullanma kararı alırken dikkate aldıkları faktörler ile bireysel kredi kullanımının ekonomik ve sosyal hayata dönük olumlu/olumsuz etkilerinin neler olabileceği Artvin ili ölçeğinde ele alınacaktır.

Birinci bölümde banka ve kredi kavramlarının genel bir tanımı yapıldıktan sonra ikinci bölümde özellikle bireysel kredilerin gelişimi Türkiye ölçeğinde ele alınacaktır. Üçüncü bölümde benzer çalışmalara ilişkin literatür taraması yapılacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise Artvin ili genelinde yapılan anket uygulaması sonuçları analiz edilerek değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA, KREDİ ve BİREYSEL KREDİLER

Çalışmayla ilgili genel kavramlar hakkında bilgilerin verileceği bu bölüm üç kısımda ele alınacaktır. Birinci kısımda banka kavramı, tarihsel süreçte bankacılığın gelişimi, banka türleri ve ülkemizdeki bankacılığa ait genel bilgiler verilecektir. İkinci kısımda kredi kavramı ve kredilerin sınıflandırılması yapılacaktır. Üçüncü kısımda ise bireysel kredilerin sınıflandırılması ve tanıtılması yapılacaktır.

1.1. Banka

Kurumsallaşmış yapıları ile günümüz ekonomilerinde finans sektörünün en önemli aktörü konumunda bulunan bankalar, tarihsel gelişimleri ve günümüzdeki işlevleri açısından genel olarak tanıtılacaktır.

1.1.1. Banka Kavramı

12'nci yüzyılda İtalya'da para ticareti yapan kişiler paralarını pazarlarda, meydanlarda veya fuarlarda önlerine koydukları masada sergilerler, satışa sunarlardı. Paralarını koydukları masa ya da tezgâh İtalyanca “banco” olarak adlandırıldığı için para ticareti yapan bu kişilere de “banchiero” yani “banker” denilmeye başlanmıştır. Yani masa ya da tezgâh başında para alım satım işlemi yapan kişilere banker; yaptıkları işlemlere ise banka denilmeye başlanmıştır. Zamanla banka ve banker kavramları modern anlamda tanımlanmaya başlanmış ve gelişen ekonomik hayatla beraber hukuksal alt yapıya kavuşarak para, daha geniş bir tanımla fon kullandıran kişiye/kuruluşa banka denilmeye başlanmıştır (Tokel & Karatepe, 2004).

Eski çağlarda bankerler belli ticaret merkezlerinde para ticaretini gerçekleştirirlerdi ve böylece karşılıklı değişimi kolaylaştırdıkları gibi ticaretin hızlanmasını, akışını ve ödeme kolaylığını da sağlayan önemli bir işleve sahiptiler (Güçlüay, 2001).

Günümüzde ekonomik hayatın neredeyse merkezine yerleşmiş bulunan banka kavramını, 12'nci yüzyılda ilk ortaya çıktığı dönemdeki işlevlerini esas alarak tek bir tanım ile sınırlama olanağı bulunmamaktadır. Her geçen gün daha da karmaşıklaşan ve değişen ekonomik faaliyetler bankaların da işlevlerini, fonksiyonlarını güncellemektedir. Dolayısıyla banka kavramı için birden çok tanımlama yapılabilir.

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde banka “Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş” olarak tanımlanmıştır (www.sozluk.gov.tr, 2022).

Ülkemizdeki bankacılık faaliyetlerinin yasal dayanağı olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu bankayı “kendi nam ve hesabına mevduat/fon kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar” olarak tanımlamaktadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 3).

Banka kavramını; mevduat toplayan, bu mevduat ile birlikte kendi öz kaynaklarını ekonominin değişik kesimlerindeki finansal gereksinimleri karşılamak için çeşitli şekillerde kredi olarak veren; para ve para yerine geçen menkul değerlerle iş yapan, yanı sıra kambiyo ve saklama hizmeti veren, endüstriyel ve ticari işletmeler kuran veya kurulanlara ortak olan ve sıralanan bu faaliyetlerle ilgili diğer her türlü ticari ve finansal hizmetleri sunan finansal güven işletmeleri şeklinde tanımlayabiliriz (Vurucu & Arı, 2017).

Çok daha geniş bir tanımla bankalar; para kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu olarak seçen ekonomik birimlerdir (Kaya, 2013).

Bankalar işlevleri açısından; mevduat toplayan, kredi veren, para ve kredi politikalarının uygulamasına destek veren, aracılık yapan, sanayi kuruluşlarına destek olan, kiralık kasalarda kişilerin menkul kıymetlerini koruyan, ülkenin kalkınmasını destekleyip yönlendiren, gerçek kişilerin hayatlarını kolaylaştıracak birçok finansal ürün sunan kuruluşlar olarak da tanımlanabilir (Güney, 2008).

Ekonomik anlamda bankalar ise; ekonomiye banknot ve kaydi para gibi ödeme araçları sağlayan, özellikle nakit kullanmaksızın yürütülen finansal hizmetleri ve ödeme işlemleri yapan özel ya da kamu kuruluşları olarak ifade edilebilir (Yüksel, Yüksel, & Yüksel, 2004).

Bankalar sadece sermaye, para, kredi, yatırım, hizmet sunma gibi alanlarda faaliyette bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal işlerle de ilgilenen ticari kuruluşlardır. (Karacan, 2000)

Farklı tanımlardan da anlaşılacağı üzere bankaların kredi kullandırma, mevduat toplama, değer yaratma, değer saklama, üretim aktörlerine destek olmak hatta bizatihi üretim aktörü olmak, finansal piyasalarda aktörleri bir araya getirme gibi birçok işlevleri bulunmaktadır. (Benligiray, 2010).

Bankalar belirli bir ekonomik ve sosyal ilişkilerin ürünü olarak ortaya çıkan kurumlardır. Doğal bir kurum olmayan bankaların ilk olarak ortaya çıktıkları dönemlerden beri değişmeyen en temel işlevleri ise “kaynak toplama ve dağıtma” işlevidir (Gündoğdu, 2014).

Aracılık işlevi olarak tanımlayabileceğimiz bankacılığın bu işlevi, çoğu kez birbirlerinden bağımsız ve habersiz tarafları bir araya getirmek yoluyla piyasaların finansal fon dengelerini sağlamaktadır. Bu anlamda bankalar, tasarruflar ve yatırımlar arasında en uygun şekilde değişimin gerçekleşmesini sağlayan kuruluşlar olarak önemli bir görevi yerine getirmektedirler (Yetiz, 2016).

Dolayısıyla bankaları sadece para üzerinde ticaret yapan işletmeler ya da sermayeyi az faizle alıp çok faizle işleten kurumlar gibi basit açıklamalarla tanımlamak yanlış olur. Bugünkü çağdaş bankalar, çok çeşitli ve karmaşık işlemler yapan, kullandıkları araçlar ile genel ekonomide etkinlik sağlayan ve yönetsel yapıları yönünden geleneksel bankalardan çok değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadırlar (Eyüpgiller, 2000).

Bankalar fon akışını sağlamak dışında para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olmak, gelir ve servet dağılımını etkilemek gibi ekonomi açısından önemli başka fonksiyonlara da sahiptir (Yetiz, 2016).

Ülke ekonomilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için bankalar çok önemli işlevler görmektedir. Bu bakımdan, bankacılık sektörünün güçlü olması özellikle gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında çok önemli bir gerekliliktir (Yıldırım O. , 2004).

Genellikle ekonomik ve finansal işlevleri öne çıkarılan bankaların bazı faaliyetleri toplumun sosyal hayatına da etki etmektedir. Kültür yayınları, sergiler, sanat evleri, spor organizasyonları, sponsorluk gibi sosyal katkılar da bankaların topluma sağladığı hizmetler olarak gösterilebilir (Taykurt, 2006).

Görüldüğü üzere banka ve bankacılık adına birden fazla tanım yapılabilmektedir. Yapılan farklı tanımların ortak ifadelerinden ve bankaların genel işlevlerinden yola çıkarak

bankalar için şöyle bir tanımlama yapmak mümkündür: Bankalar; gerek kendi öz sermayesi ile gerekse güven ilişkisine dayanarak üçüncü kişilerden mevduat adı altında toplamış oldukları fonları, ticari ve iktisadi ilkeler doğrultusunda fon talebinde bulunanlara kullandıran; her türlü iktisadi değerin alım satımını gerçekleştiren ya da taraflar arasında aracılık faaliyetinde bulunan; kiralık kasa gibi saklama hizmeti veren; çek, kredi kartı veya teminat mektupları gibi ürünlerle iktisadi hayatın her alanına etki ederek ekonomik düzeni kolaylaştıran finansal kuruluşlardır.

1.1.2. Banka Türleri

Bankalar gelişip büyürlerken aynı zamanda uzmanlaşma yoluna da gitmişlerdir. Temel çalışma ilkeleri aynı kalsa da, bankaların zamanla yaşadıkları bu ayrışma genellikle fonların değerlendirilmesi konusunda ortaya konulan farklı yöntemlerden kaynaklanmaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre bankalar, Kalkınma ve Yatırım Bankası, Mevduat Bankası ve Katılım Bankası olarak üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır (TBB, 2021).

İlgili kanun tarafından bir banka türü olarak adlandırılmayan Merkez Bankaları çalışmada genel faaliyetleri ve kredi mekanizmaları üzerindeki etkisi de dikkate alınarak ayrı bir başlıkta incelenmiştir.

Bankacılık Kanunu tarafından iki ayrı başlıkta sınıflandırılan mevduat bankaları ve katılım bankaları çalışmanın ana konusu ve çıkarımları esas alınarak “mevduat bankaları” üst başlığında beraber değerlendirilmiştir. Mevduat bankaları ile katılım bankaları arasındaki terminolojik ayrımlar çalışmanın konusu olmadığı için göz ardı edilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan yola çıkarak bankaları; Merkez Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları ve Mevduat Bankaları olacak şekilde üç üst başlıkta sınıflandırabiliriz.

1.1.2.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankaları, devlet adına para üreten; faaliyetleri ve işlemleri ile devletin para ve maliye politikalarının uygulayıcısı olan ve “bankaların bankası” olarak da adlandırılan kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Merkez Bankası, bir ülkenin parasından, para değerinden ve para sahasından sorumlu bankadır (Vurucu & Arı, 2017).

Nitelikleri gereği her ülkede yalnızca bir tane merkez bankası bulunabilir. Ülkemizde faaliyet gösteren Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 1930 yılında kurulmuştur (Güney, 2008).

Merkez bankalarının görev ve yetkileri ana esasları itibarıyla benzerlik göstermekle birlikte görev ve yetkileri ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Ülkemiz bankacılık ve finans sektörünün en büyük ve etkin aktörü olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın görev ve sorumlulukları beş temel alanda şu şekilde belirlenmiştir (www.tcmb.gov.tr, 2022):

- ❖ *Fiyat İstikrarı*: Merkez Bankasının temel amacı, ekonomik kararlarda dikkate almayı gerektirmeyecek ölçüde düşük bir enflasyon oranını sağlayarak fiyat istikrarını sürdürmektir. Banka, araç bağımsızlığına sahip olup uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı araçları doğrudan kendisi belirler.
- ❖ *Finansal İstikrar*: Merkez Bankası için destekleyici amaç özelliğine sahip olan finansal istikrarı sağlamak için Banka, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici önlemleri almakla sorumludur.
- ❖ *Döviz Kuru Rejimi*: Ülkemizdeki döviz kuru rejimini hükümet ile birlikte belirlemek, biçimlendirmek ve uygulamak Bankanın bir diğer görevidir. Banka, ayrıca Türkiye'deki altın ve döviz rezervlerini saklamak ve ülke menfaatleri doğrultusunda yönetmekten sorumlu kurum olarak faaliyet yürütmektedir.
- ❖ *Banknot Basma ve İhraç İmtiyazı*: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 87'nci maddesine göre para basma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) aittir. TBMM adına bu yetkiyi Merkez Bankası kullanmaktadır.
- ❖ *Ödeme Sistemleri*: Merkez Bankası; fonların ve menkul kıymetlerin güvenli ve hızlı bir şekilde aktarılması ve mutabakatının gerçekleştirilmesi için yeni sistemler kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini sağlamak, gözetimini gerçekleştirmek ve gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

Merkez Bankalarının modern ekonomilerdeki işlevleri oldukça fazla ve etkilidir. Özellikle sürdürülebilir büyüme ve refahın artırılmasına yönelik fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi yoluyla vereceği katkı çok önemlidir (Yenipazarlı, 2014).

Yasal yetkilerle güçlendirilmiş yapılarıyla Merkez Bankaları sadece kendi eli altındaki fonlar üzerinde değil, diğer bankalar hatta diğer ülke Merkez Bankalarına ait fonlar üzerinde de etkili olabilmektedirler. Bu güçleri sebebiyle özellikle ileri demokrasiye sahip

güçlü ekonomilerde Merkez Bankalarının özerkliği sağlanarak alacağı teknik kararlar için bağımsız hareket edebilmelerinin önü açılmıştır.

1.1.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve Yatırım Bankaları; daha çok sermaye yetersizliğinin yaşandığı gelişmekte olan ülkelerde, mevduat toplama yetkisi bulunmayan, öncelikli olarak uzmanlaşmış oldukları alanlarda büyük yatırımların finansmanı için fon sağlayan, kredi kullandıran ve müşterilerine teknik destek sağlayan kuruluşlardır. Fon kullandırmalarını genellikle orta/uzun vadeli ve proje tabanlı olacak şekilde gerçekleştiren bu kuruluşların potansiyel müşterileri bireylerden çok kuruluşlar ve şirketlerdir. Genel amaçları ülkenin ekonomik kalkınmasına gerekli finansal fonların sağlanması olan bu banka türleri genellikle kamu eliyle ya da desteğiyle kurulmaktadır (Koç, Bağcı, & Işık, 2016).

Kalkınma ve yatırım bankaları, yeni yatırım imkânlarının araştırılması, projelendirilmesi, yatırımcılara teknik ve mali desteğin sağlanması ve menkul kıymet borsalarının gelişimini sağlamak gibi işlevleri açısından son derece önemli finansal araçlardır (Kaya, 2013).

Kalkınma ve Yatırım Bankaları da kendi faaliyetlerine göre ayrılmaktadırlar. Kalkınma Bankaları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği içindeki firmalara veya büyük endüstriyel firmaların yapacağı yeni yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayarak endüstriyel gelişmeyi hızlandırmak amacını güden finansal kuruluşlardır. Yatırım Bankaları ise, sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal kuruluşlardır (Arabacı, 2018). Bu kapsamda Kalkınma Bankalarının gelişmekte olan ülkelerde, Yatırım Bankalarının ise gelişmiş ülkelerde daha işlevsel olduğu söylenebilir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, kalkınma ve yatırım bankaları bireysel krediler türünde finansal ürünler sunmamakta olup, faaliyetlerinin asıl hitap ettiği finansal aktörler arasında çalışmanın ana konusu olan “tüketiciler” bulunmamaktadır.

1.1.2.3. Mevduat Bankaları

Köken olarak Arapça bir kelime olan mevduat, tevdi kelimesinden türetilmiş olup “herhangi bir şeyi bir yere emanet etmek” anlamına gelmektedir. Bankacılık uygulamaları

açısından ise mevduat; gerçek ya da tüzel kişilerin bankalar nezdinde belli bir faiz getirisi karşılığında istedikleri anda belli bir vadede veya belli bir ihbar süresi sonunda çekmek üzere yatırdıkları paralar olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2013)

Mevduat aynı zamanda, kişi ya da kuruluşların tasarruflarını belli bir kazanç elde etmek amacıyla; banka veya benzeri finansal kuruluşlara belirli bir zaman diliminde kullanım haklarını devretmeleridir (Aydın T. Ü., 2017). Bankalar bir bakıma belirli bir getiri vaadi karşılığında üçüncü kişilere ait tasarrufların kullanım haklarını üzerinde önceden anlaştıkları vade için satın almaktadır.

Bankacılık mevzuatımız ise mevduatı, “yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para” olarak tanımlamaktadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 4).

Tanımlarda mevduata konu değer her ne kadar para olarak ele alınsa da, bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler değerli madenleri de bankaların mevduat portföylerine sokmuştur. Özellikle son yıllarda altın fiyatlarında yaşanan yükselme ve hareketlilik yatırımcıların altına olan ilgisini artırmıştır. Birikimlerini değerlendirmek ve işçilik maliyeti ödemeden, fiziki saklama riski olmaksızın altına yatırım yapmak isteyen müşterileri için bankalar altın mevduat ürününü sunmaya başlamışlardır (Çoban Çelikdemir & Çetin, 2016).

Mevduat Bankaları; kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri olarak nitelendirilmektedir. Bu bankalar “Ticari Banka (Merchant Bank)” olarak da adlandırılmaktadır (Vurucu & Arı, 2017).

Mevduat işlemlerinin özünde “güven ve para” kavramları bulunmaktadır. Elinde para, yani mevduat bulunduran tarafın bu varlığını karşı tarafa teslim etmesi için mevduatını zamanında geri alacağına yönelik en ufak bir endişe duymaması gerekir. Bu sebeptendir ki özellikle mevduat bankaları müşteri portföylerini artırabilmek veya mevcut müşterilerini tutabilmek için güven sarsıcı iş ve işlemlerden hassasiyetle uzak durmaktadırlar.

Bankaların toplamış oldukları mevduatlar aynı zamanda onların bir borcu olduğundan dolayı mevduat bankacılığının başarılı olabilmesi “güven” kavramının varlığına bağlıdır. Elinde bulunan tasarrufunu değerlendirmek isteyen mudinin¹ sırf daha fazla kâr

¹ Mudi: Bankaya para yatıran kişi/kuruluş.

elde edebilmek amacıyla güven duymadığı bir kuruluşa teslim etmesi çok da rasyonel bir davranış olmayacaktır. Bu sebeple tüm devletler güçlü ve şeffaf bir bankacılık sistemi yaratmaya uğraşırlar, hatta çoğu kez devlet gücünü sistemin bir kefilisi olarak devreye sokmaktan kaçınmazlar. Özellikle olağan üstü durumlarda mali piyasalarda ortaya çıkacak panik, mevduat sahiplerinin bankalara olan güvenlerini kaybetmelerine neden olabilmektedir. Paniğin yaygınlaşması bankacılık sistemini de mevduat sahiplerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Mevduat sahiplerini bu gibi panikler sonrasında zarar etmekten korumak amacıyla mevduat sigortası uygulaması yapılmaktadır (Savram & Karakoç, 2012). Birçok ülkede hayata geçirilen bu uygulama ülkemizde “Tasarruf Mevduatı Güvencesi” adıyla bu amaç doğrultusunda uygulanmaktadır.

Her ticari işletme gibi mevduat bankaları da tasarruf sahiplerinden belirli bir maliyete katlanarak temin ettikleri parasal fonları, fon talebinde bulunanlara üzerinde anlaştıkları kar bedeli karşılığı kullandırma yoluna gideceklerdir. Finansal sistemdeki en önemli araçlardan biri olan kredilerin mevduatlarla sıkı ilişkisi bu fon alışverişinden kaynaklanmaktadır.

Mevduat Bankalarının çalışma şeklini çok basite indirgeyerek şöyle özetlemek mümkündür: Elinde ihtiyacı fazlası para/fon bulunduran bir taraf (mudi) bu artık değerinin atıl kalmasını istememektedir. Elindeki parayı/fonu en kolay büyütmenin yolunun ise atıl fonun bizzat kendisini satıp karşılığında faiz/kâr payı gibi bir kazanç elde etmekten geçtiğini düşünmektedir. Diğer tarafta ise gerek iş için gerekse başkaca ihtiyaçları için paraya/fona ihtiyaç duyan kişi ya da kuruluş söz konusudur ve ihtiyacının temini için bir bedel ödemeye hazırdır. Finansal döngünün sağlıklı işlemesi için çoğunlukla birbirlerini hiç tanımayan bu iki tarafın, yani elinde fon fazlası bulunduran taraf ile fona ihtiyaç duyan tarafın amaçladıkları kazancı elde edebilmeleri için bir araya getirilmeleri gerekmektedir. Bankalar tam da bu aşamada devreye girmektedirler. Elinde fon bulunduran taraftan belli bir ücret karşılığı fazla fonu satın alan; aldığı fon ya da parayı satın aldığı değer üzerinde bir fiyatla fon ihtiyacı bulunan tarafa satan ve alış satış işleminde lehine oluşacak fiyat farkından kazanç elde eden aracı kuruma “Mevduat Bankası” diyebiliriz. Mevduat Bankaları bu çalışma yöntemleri dolayısıyla çoğunlukla “Ticari Banka” olarak da adlandırılmaktadırlar.

Mevduat Bankalarının çok karmaşık görünen mevduat-kredi işlemleri, özünde ucuza alınan fonun daha yüksek fiyata başkalarına satılarak kâr elde edilmesinden ibarettir. Bu bakımdan bankaların verebilecekleri kredi miktarını doğrudan etkileyebilmesi yönüyle mevduat hacmi önem arz etmektedir (Vurur & Özen, 2013).

Her ne kadar bankalar toplamış oldukları mevduatları kredi olarak değerlendirmek yoluyla kazanç elde etmek isteseler de genel ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemlerde bankalar kredi vermekten kaçınabilmektedirler. Kredilerin özü itibarıyla risk barındıran bir kullanım biçimi olması, ekonomilerin duyarlı olduğu dönemlerde bankaların kaynak dağıtımında daha ihtiyatlı davranmaya itmektedir (Akın Özdemir, 2015).

1.1.3. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Günümüzde dünyanın her yerinde ekonomik hatta günlük yaşamın en yaygın ve vazgeçilmez kuruluşlarından biri olan bankaların tarihsel kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin Sümer ve Babil'e kadar uzandığı sanılmaktadır. Sümerler'de Milattan Önce (MÖ) 3500 yıllarında kurulan ve görevli rahipler tarafından işletilen "Maket" banka denilebilecek bilinen ilk kuruluştur. Burada çiftçilere harman zamanı geri ödenmek üzere önceleri aynı² kredi, daha sonraları ise parasal kredi verildiği yapılan kazılarda bulunan belgelerde anlaşılmaktadır. Arkeolojik kazılarda tespit edilen en eski banka yapısının ise MÖ 3400-3200 yıllarında Mezopotamya'da bulunan Uruk kenti yakınlarında yapıldığı tahmin edilen "Kızıl Tapınak" olduğu kabul edilmektedir (Güney, 2008).

İlk zamanlarda borç verme, takas işlemleri ve değerli madenleri saklama gibi basit işlemlerle sınırlı olan bankacılık faaliyetleri tarihsel süreçte çok daha karmaşık bir ilişki biçimine bürünmüştür. Bankacılık tarihi açısından önemli tarihleri kronolojik olarak aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Sezgin, 2008):

- ❖ MÖ 3500: İlk banka olarak kabul edilen Kızıl Tapınak Sümer ve Babil'de ortaya çıkmıştır.
- ❖ MÖ 2000: Eshunna Krallığı tarihteki ilk bankacılık yasalarını düzenlemiştir. Bu düzenleme ile faiz oranı % 20 olarak hükme bağlanmıştır.
- ❖ MÖ 1792 – 1750: Babil Kralı Hammurabi³ tarafından bankacılık yasaları ilk kez yazılı hale getirilmiştir. Hammurabi yasaları ile, kredi verme, mevduat toplama, komisyon işlemleri hükme bağlanmış; ödünç işlemlerinin nasıl yönetileceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı açık olarak yazılmıştır. Yine bu dönemde kredi senetleri kil tabletlere 2 nüsha halinde yazılmıştır.

² Aynı: Parasal olmayan, maddesel, eşya şeyleri.

³ Hammurabi: M.Ö. 1752-1750 arasında hüküm süren Babil devleti kralı.

- ❖ MÖ 640 – 630: Lidyalılar tarafından ilk madeni para icat edilerek kullanılmaya başlanmıştır.
- ❖ İlk ve Ortaçağ: Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmişlerdir. Eski Mısır’da faiz sınırlaması yapılırken Eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlanmıştır.
- ❖ Ortaçağ’da Avrupa kıtasında uzun yıllar devam eden savaşlar, halkın genel olarak kaleler içerisinde yaşam sürdürmesi ve Kilise ruhban sınıfının faiz ve kredi işlemlerini yasaklaması nedeniyle temel bankacılık faaliyetleri yeterince gelişme gösterememiştir (Sümer, 2016).
- ❖ Ortaçağ sonunda ticari ilişkilerin yoğunlaşması ile Avrupa kıtasında bankacılığın önemi artmış ve bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Bankalar veya bankerler kendi sermayelerini kullandırmanın yanı sıra kendilerine emanet gelen paraları da piyasaya vermeye başlamıştır (Sezgin, 2008).
- ❖ 1609: İlk merkez bankası olan “Amsterdam Bankası” Hollanda’da kurulmuştur.
- ❖ 1637: “Venedik Bankası” kurulmuş; çek ve banknot kullanımı başlamıştır.
- ❖ 1694: İngiltere, 50 yıldan daha uzun süren savaşların finansmanı için “İngiltere Bankası”nı kurmuştur.
- ❖ 1781: Amerika’da ilk banka “Bank of North America” adı ile kurulmuştur.
- ❖ 1800: Napoleon Bonaparte⁴ tarafından “Fransa Bankası” kurulmuştur.
- ❖ 1907: Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) “Federal Reserve Bank” (FED) Merkez Bankası) kurulmuştur.

Yukarıdaki kronolojik sıralamadan yola çıkarak modern bankacılığın 1609 yılında Amsterdam Bankası’nın kurulmasıyla başladığını, 1694 yılında İngiltere Bankası’nın ve 1907’de Federal Reserve Bank’ın kuruluşu ile olgunlaşarak günümüzdeki modern bankacılık yapısına evirildiği söylenebilir (Altan, 2001).

Bankacılığın tarihsel gelişimi para kavramındaki gelişmeyle paralellik göstermektedir. Paranın fonksiyonları arttıkça, bankacılık gelişme göstererek günümüzdeki modern bankacılık aşamasına ulaşmıştır. Paranın ekonomik yaşama aktif şekilde girişiyle beraber, para fazlası olan taraflarla para eksikliği olan tarafları bir araya getiren kişiler ortaya

⁴ Napoleon Bonaparte: 1804-1815 yılları arasında imparatorluk da yapan Fransız asker ve devlet adamı.

çıkmiş ve zaman içinde doğrudan para ticareti yapan kurumlara, yani bankalara dönüşmüşlerdir (Güney, 2008).

20'nci yüzyıl ile beraber giderek artan parasal ilişkilere bağlı olarak olağan üstü bir gelişim kaydeden bankacılık, giderek ulusal olma özelliğini kaybetmiş ve uluslararası nitelik kazanmıştır (Yardımcıoğlu & Büyükşalvarcı, 2007).

Bankalar, teknolojik gelişmelerin hızına ve ekonomik ilişkilerin zorlamasına bağlı olarak her geçen gün farklı ürün ve hizmetler sunarak finans sektörünün baş aktörü olma rollerini sürdürmektedirler.

Finans sektöründeki baskın rollerini ve etkinliklerini sürdürmek için bankalar aynı zamanda elektronik, teknolojik ve telekomünikasyon alanındaki yenilikleri takip etmek ve rekabetçi piyasada müşteri varlığını koruyacak uygulamaları hayata geçirmek zorundadırlar (Boz, 2009).

1.1.4. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde bankacılık Avrupa ülkelerine göre daha yavaş gelişmiştir. Gerek örf adetlerin gerekse dini gerekçelerin etkisi ile Türk toplumunun bankacılık ile tanışması ve bankacılık ile uğraşması diğer toplumlara göre daha geç olmuştur. Bu gecikmede Türklerin daha çok şerefli meslek saydıkları askerlik ile ilgilenmeleri ve toplum tarafından dinen faizin haram olduğuna inanılması büyük ölçüde etken olmuştur (Sümer, 2016).

Osmanlı Devleti’nin Batı Avrupa’da gerçekleştirilen sanayi devrimine ayak uyduramaması ve ekonomisinin genel olarak esnaf ve sanatkârlara dayanan kapalı bir sisteme sahip olması da bu gecikmenin nedenleri arasındadır (Takan & Boyacıoğlu, 2011).

Öyle ki 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanına kadar geçen dönemlerde faiz ve para ticaretinin Türk ve Müslümanlara yasaklanmış olması nedeniyle Osmanlı Devleti’nde gayrimüslimler dışındakiler tarafından bankacılıkla ilgilenilmemiştir. Osmanlı’da bankacılığa benzeyen ilk faaliyetler “Galata Bankerleri” olarak adlandırılan Galata civarında yerleşik gayrimüslimler tarafından yapılmıştır. Osmanlı döneminin en önemli bankası 1863 yılında İngiliz sermayesiyle kurulup, sonradan Fransız sermayesinin de katıldığı “Bank-ı Osmanı-i Şahane” adıyla kurulan Osmanlı Bankası’dır. Söz konusu banka Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra da 1925 yılına kadar ülkemizde merkez bankası işlevini sürdürmüştür (Güney, 2008).

Bankacılığın gelişmesi için gerekli ortamın bulunmadığı Osmanlı Devleti'nde hazinenin sıkıntıya düşmesi ile birlikte kendilerine sarraf ve galata bankerleri adı verilen bazı kişiler Osmanlı ekonomisinde etkinlik kazanmıştır ve böylece kısmen de olsa bankacılık benzeri fiili bir sistem oluşmuştur (Yazıcı, 2011).

Osmanlı Devleti döneminde kurulan milli banka sayısı yok denecek kadar azdır. Milli bankacılığın ilk örneği, Mithat Paşa'nın⁵ Niş valisiyken Yugoslavya'nın Pirot kasabasında 1863 yılında kurduğu "Memleket Sandıkları" dır. Ayrıca Mithat Paşa, halkın elindeki dağınık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1868 yılında sermayesiz olarak İstanbul Emniyet Sandığı'nı da kurmuştur. 1888 yılında Ziraat Bankası'nın kurulması ile Memleket Sandıkları bu bankanın şubelerine dönüştürülmüş, İstanbul Emniyet Sandığı ise 1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmıştır (Takan & Boyacıoğlu, 2011).

Osmanlı Devleti'nde yabancı bankaların milli bankalara göre sayıca daha çok ve faaliyetlerinin de daha aktif olmalarının bir sebebi de 1881 yılında kurulan Düyun-u Umumiye'dir. Devletin zayıf ekonomisi ve yönetsel başarısızlıklar sonucu borçlarını ödeyemez hale gelmesi sonucunda kurulan Düyun-u Umumiye'nin uygulamaları, yabancılara özellikle finansal alanlarda olağan üstü ayrıcalıklar vermek suretiyle ülkedeki yabancı bankaların sayısının artışına neden olmuştur (Gültekin, 2019).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde faaliyet gösteren yabancı bankaların çoğunluğunu, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yabancılara tanınan ayrıcalıklı ortamda kurulan bankalar oluşturmaktadır (Artun, 1980).

Cumhuriyet öncesi dönemde genellikle yabancıların tekelinde kalmış olan bankacılık faaliyetlerinin, kurulacak milli bankalar ile bu hegemonyadan kurtarılmasının gerekliliği daha Cumhuriyet ilan edilmeden 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde güçlü şekilde ifade edilmiştir (Erdem, 2006).

İzmir İktisat Kongresi'nde ulusal bir devlet bankası kurulması fikri de ele alınmış; devletin bankacılık politikasını belirleyecek ve banknot ihracı ile devlet kredisini tanzim edecek bir merkez bankası oluşturulması planı üzerinde durulmuştur (Uzunoğlu & Sönmezler, 2017).

⁵ Mithat Paşa: Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık da yapmış olan devlet adamı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle ve öncelikle bankacılık alanında yabancı sermayeye olan bağımlılığın giderilmesi amacıyla özel sektör bankacılığının teşvik edilmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır (Artun, 1980).

1923-1932 döneminde yerel tüccarın kredi ve banka hizmeti ihtiyaçlarını karşılamak üzere çok sayıda küçük yerel banka kurulmuş olmasına rağmen bu bankaların çoğu 1929 krizinin olumsuz etkileri ve şube bankacılığının yaygınlaşması nedeniyle faaliyetlerine son vermiştir. T. İş Bankası (1924), Sanayi ve Maadin Bankası (1925), Emlak ve Eytam Bankası (1927) bu dönemde kurulan bankalardandır (Güney, 2008).

1929 Krizinin etkileriyle 1923'den itibaren ekonomide özel girişimciyi desteklemeyi önceleyen anlayış terkedilerek devletçilik fikri ve uygulamaları ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda 1930-1938 yılları arasında büyük devlet bankaları kurulmuştur: 1930 yılında T.C. Merkez Bankası, 1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank ve 1938 yılında Halk Bankası kurulmuştur. (Güney, 2008).

1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası ve 1948 yılında Akbank, Türkiye Kredi Bankası ve Tütünbank'ın kuruluşuyla birlikte Türk bankacılık tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Özel bankaların ve şube bankacılığının yaygınlaşması özelliğini taşıyan 1944 sonrası dönemde bankacılık açısından ülkemizde önemli mevzuat düzenlemeleri getirilmiştir (Parasız & Eroğlu, 2017).

1945 yılından itibaren özel sektör sermaye birikiminin artmasıyla beraber özel bankaların da kurulması hızlanmıştır. Bu dönemde yaklaşık 30 adet özel banka faaliyete geçmiştir (Yazıcı, 2011).

Planlı dönem olarak adlandırılan 1960-1980 yılları arasındaki dönemde Türk bankacılık sektörü de beş yıllık kalkınma planlarında ve yıllık programlarına paralel biçimde gelişim sağlamıştır. Bu dönemde uzman bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları daha popüler hale gelmiş olup ticari bankaların kuruluşunda ise azalma yaşanmıştır (Ertan, 2016).

Devlet kontrolü ve etkisinin yoğun şekilde hissedildiği Planlı dönemde yeni banka kurulması sınırlandırılmış olmasına karşın şube bankacılığı gelişim göstermiştir. Özel ticaret bankaların çoğu bu dönemde holding bankası haline gelmiştir (Aydın N. , 2006).

1960 yılından itibaren planlı bir döneme giren Türk bankacılığında 1980'lerin başlarında ise dışa açılma ve finansal serbestleşme politikalarıyla önemli değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır (Altıntaş & Ayırçay, 2010).

24 Ocak Kararları⁶ ile beraber bankacılık sektörü uluslararası rekabete açılmıştır. Finansal serbestleşme, mali sistemdeki liberalizasyon ve ekonomik büyümenin hızlanmasıyla finansal sistem genişlemeye ve gelişmeye başlamıştır. Aracı kurumların faaliyetlerinin artmasının ve en önemlisi globalleşmenin etkisiyle bankacılığın büyümesi ivme kazanmıştır (Yazıcı, 2011).

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde ciddi etkiler yapmıştır. Sektöre yerli ya da yabancı ayrımı yapmaksızın yeni bankaların girişine izin verilmesine ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasına bağlı olarak sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem kaynak hem ürün çeşitliliğini arttırdıkları bir politika benimsenmesine neden olmuştur. Bankalar müşterilerine tüketici kredileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, forfaiting, swap, forward, futures, gibi yeni ürün ve hizmetler sunmaya başlamışlardır. Ayrıca sektörde bilgisayar sistemleri gibi teknolojik yeniliklerden yararlanılması ve personel eğitime önem verilmesi sonucu verimlilik artışı da yaşanmaya başlamıştır (Yetiz, 2016).

Finansal serbestleşmenin etkileriyle hızlı bir gelişim gösteren bankacılık sektörü, yasal alt yapının yetersiz olması sebebiyle özellikle 1990'lı yıllarda çalkantılı bir dönem geçirmiştir.

Bu kapsamda 2000 yılı ikinci yarısında kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ile ilgili yapılması planlanan düzenlemenin geciktirilmesi sebebiyle Dünya Bankası tarafından verilecek olan mali sektör uyum kredisi askıya alınmıştır. Bu gelişmeyi takiben yapısal uyum düzenlemelerinin gecikmesi, enflasyonun beklendiği kadar hızlı düşmemesi, kamu mal ve hizmetlerine enflasyon artışı kadar zam yapılmaması, iç talebin alınan ek önlemlere rağmen kontrol altına alınamaması sonucu, yılsonuna doğru ekonomik görünüm bozulmaya başlamıştır ve Kasım 2000'de bankacılık sektörünü de içine alan büyük bir kriz yaşanmıştır (Arabacı, 2018).

Kasım 2000 yılında yaşanan finansal krizin etkileri henüz giderilmemişken siyasi kriz ile başlayıp tüm piyasaları alt üst eden Şubat 2001 krizi ise bankacılık sisteminde uzun yıllar telafi edilmesi güç büyük bir yıkım yaşanmasına yol açmıştır (Sümer, 2016).

⁶ 24 Ocak Kararları: Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından karar verilen, "ekonomide dışa açılma" gibi yapısal reformlar içeren ve 24 Ocak 1980 tarihinde duyurulan ekonomik istikrar paketidir.

2001 yılında yaşanan büyük mali kriz sonrası kamu otoritesi tarafından bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla bir takım kapsamlı çalışmalar yapılmıştır (Demirezen, 2015).

Bu kapsamda; 1999 yılında kabul edilen Bankacılık Kanunu 2005 yılında yeniden güncellenerek Türk bankacılık faaliyetlerinin uluslararası kabul görmüş ilkelere ve uygulamalara uyumlu olması amaçlanmıştır. Ayrıca Bankacılık sektörünün denetimi ve düzenlemesine ilişkin Hazine Müsteşarlığında ve Merkez Bankası'nda bulunan tüm yetkiler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) verilerek yetkilerin tek merkezde toplanması sağlanmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ise daha aktif yetkilerle donatılarak sektöre sıkı denetim koşullarının getirilmesi ve zayıf bankaların tasfiye edilmesi veya birleştirilmeleri sağlanmıştır.

Yapılan yasal düzenlemeler ile kurulan özerk kurumlar/kurullar, sektörün çalışma koşullarını baştan aşağı değiştirerek Türk Bankacılık Sektörünü farklı bir yapıya bürümüştür. Birçok uygulama ile sektör sıkı denetim ve kontrol mekanizmaları ile donatılmıştır. Gelineen noktada Türk Bankacılık Sektörü son derece sağlam mali yapısı, güçlü ve özerk üst kurulları, etkin denetim mekanizması, üstün teknoloji kullanımı, yetişmiş personel gücü ve hizmet kalitesiyle gelişmiş Avrupa ve dünya devletleri bankaları ile yarışabilir düzeye erişmiştir denilebilir (Sümer, 2016).

2007 yılında Amerika'da başlayan ve 2008 yılında küresel hale gelen finansal kriz, dünyada birçok ülkede olduğu gibi ülkemiz ekonomisini de etkilemiş olsa da 2001 krizi sonrası yasal altyapısı ve denetim sistemi güçlendirilen Türk Bankacılık Sektöründe yıkıcı bir etki yaratmamıştır (Arabacı, 2018).

Ülkemizde son yıllarda bankacılık ürünlerinin/hizmetlerinin günden güne çeşitlendiği bir süreç yaşanmaktadır. Tüketicilerin banka ürün ve hizmetleri konusunda daha bilinçli olmaları ve beklentilerini çoğaltmalarına ek olarak bankalar arasında yaşanan rekabet, bankaların müşterilerinin gereksinimlerine yanıt verecek ürünleri/hizmetleri belirlemek, çeşitlendirmek ve geliştirmek yönündeki çabalarını artırmalarına neden olmaktadır. Bankaların bu çabaları sektörde kalitenin artmasına katkıda bulunmaktadır (Boz, 2009).

Özetle; 2000'li yıllardan sonra yapılan köklü reformlarla oldukça güçlendirilen Türk bankacılık sektörünün dünya finans sektörüne entegre olduğu ve çağdaş bankacılık ilkeleri doğrultusunda faaliyet sürdürdüğü söylenebilir.

1.1.5. Türkiye’de Bankacılık Sektörüne İlişkin Genel Bilgiler

Ülkemizde modern anlamda bankacılık faaliyetleri Avrupa ve ABD’ye göre daha geç başlamış olsa da özellikle 2001 krizinden sonra yeniden yapılandırılan Türk bankacılık sektörü gelişim açısından ciddi mesafeler kaydetmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan olumlu gelişmelerin bir diğer etkeni de Avrupa Birliği’ne (AB) tam üye olabilmek amacıyla hayata geçirilen finansal kriterlerdir.

Bu kısımda Türk Bankacılığının, sektör açısından önemli sayısal verileri ele alınacaktır. Özellikle kredileri doğrudan ilgilendiren bazı veriler, sektörün gelişim seyrini görebilmek ve bir takım karşılaştırmalar yapabilmek adına 2012-2021 yıllarını kapsayacak şekilde son 10 yıllık zaman dilimi çerçevesinde değerlendirilecektir.

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayıları (Nisan 2022)

Banka Sayısı			
58			
Merkez Bankası	Mevduat Bankası	Katılım Bankası	Kalkınma ve Yatırım Bankası
1	35	6	16

Kaynak 1: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Kaynak 2: Türkiye Bankalar Birliği Web Sitesi, (www.tbb.org.tr, 2022) https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp

Kaynak 3: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Web Sitesi, (www.tkbb.org.tr, 2022). <https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri>

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren (TCMB dahil) toplam 58 banka bulunmaktadır.

Merkez Bankası (TCMB), ekonomik ve yasal işlevlerinin yanında sektör üzerinde kullanabildiği kamu gücüyle çalışmanın konusunu ilgilendiren faiz, mevduat gibi faktörler üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkilere sahip bulunmaktadır.

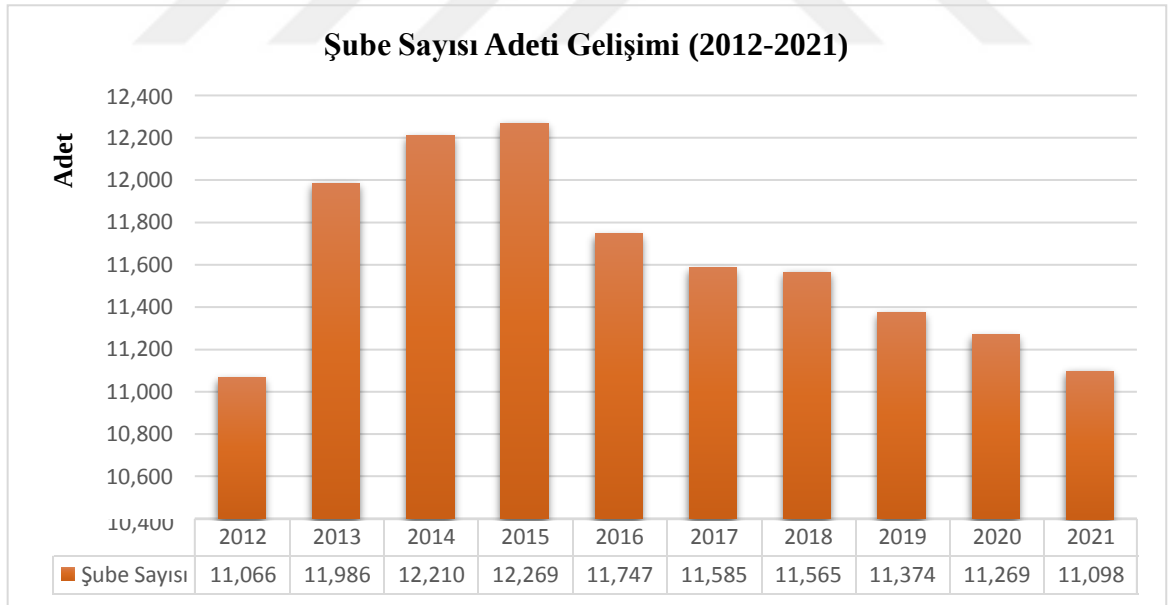
Ülkemizde toplam 16 adet bulunan Kalkınma ve Yatırım Bankaları, çalışmanın konusu olan Bireysel Kredilerle doğrudan bağlantılı değildir. Önceki kısımlarda da

açıkladığı üzere; Kalkınma ve Yatırım Bankalarının hedef müşteri kitlesi bireyler olmadığı için bankacılık ürünleri de ticari ve kurumsal nitelikte olmaktadır.

Ülkemizdeki bankaların çoğunluğunu ticari esaslara göre faaliyet gösteren Mevduat ve Katılım Bankaları oluşturmaktadır. Çalışmanın konusu, bu tür faaliyette bulunan bankalar tarafından sağlanan bireysel kredi ürünleridir. Dolayısıyla ülkemizde çalışma konusuyla ilgili faaliyette bulunan toplamda 41 banka bulunduğu görülmektedir.

Şekil 1 ve Şekil 2’de görüldüğü üzere ülkemizde faaliyette bulunan 57 adet bankanın (TCMB hariç) yurt çapında toplam 11.098 adet şubesi ve toplamda 202.136 kişilik personeli bulunmaktadır.

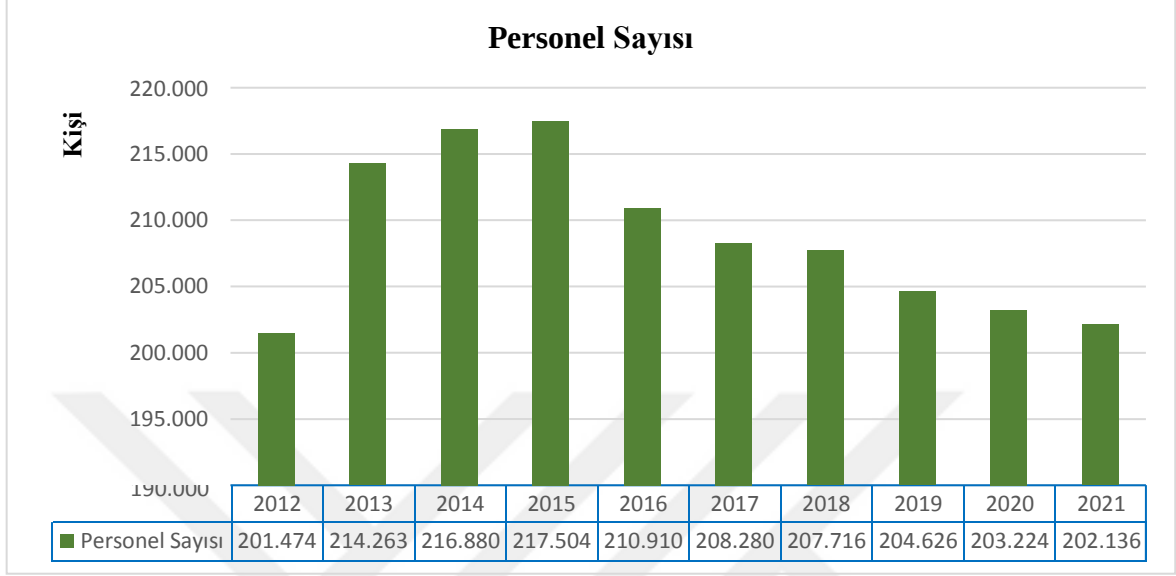
Toplam 202.136 kişinin istihdam edildiği bankacılık sektörü mevcut haliyle ülke ekonomisinde ciddi bir işgücü kapasitesine sahiptir. Özellikle banka çalışanlarının büyük çoğunluğunun eğitim düzeylerinin lisans veya lisansüstü olması, sektör çalışanlarını sadece niceliksel büyüklükle değil aynı zamanda niteliksel kapasiteleriyle de öne çıkarmaktadır (www.tbb.org.tr, 2020).

Şekil 1: Türkiye’deki Bankaların Şube Sayı Adetinin Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Bankacılık sektöründe son 10 yıllık dönemde şube sayıları 2015 yılında 12.269 şube ile zirve yapmış ancak daha sonra düzenli şekilde azalarak 11.098'e düşmüştür.

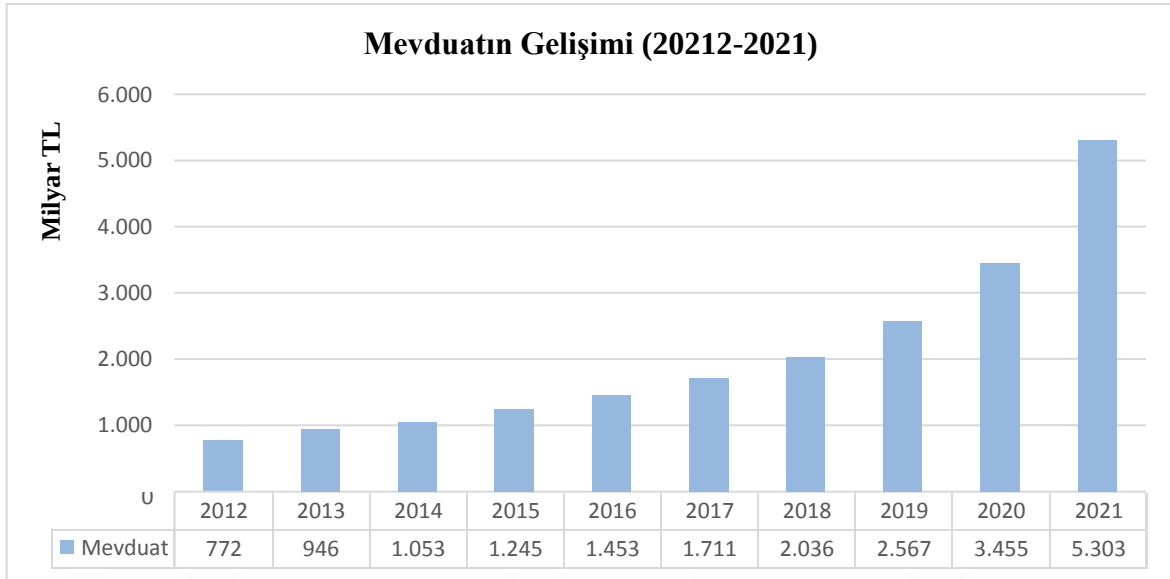

Şekil 2: Türkiye’deki Bankaların Personel Sayısının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Banka personel sayıları son 10 yıllık zaman diliminde önce artış, daha sonra da azalış yönünde gelişme göstermiştir. Sektörün toplam personel sayısındaki son 10 yıllık değişim ile şube sayısındaki değişim paralellik göstermektedir. Personel sayısındaki azalış eğiliminin banka şubelerinin kapanmasının doğal sonucu olduğu söylenebilir.

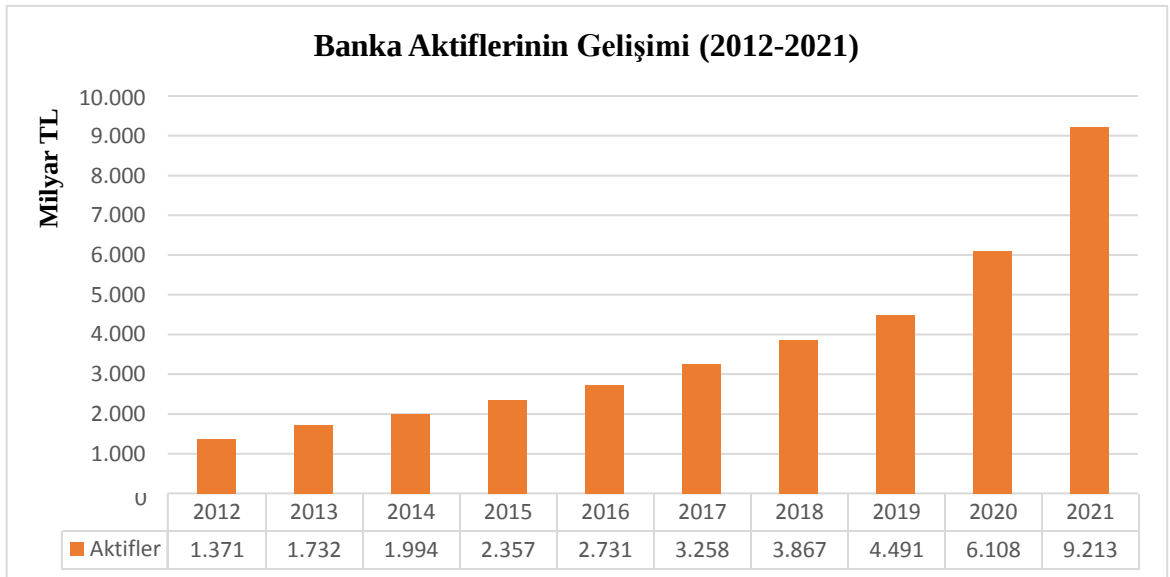
Bankalar, kredi kullanılabilmek için tasarruf sahiplerinden mevduat toplamak zorundadırlar. Banka bilançolarında pasif hane de bulunan mevduat miktarları Şekil 3’de görüldüğü üzere son 10 yıllık dönemde sürekli artış göstermiştir. Mevduat artışı devam ederken mevduat bileşiminde de dikkate değer değişimler yaşanmıştır. 2021 yılının son çeyreğinde ülkemizde yaşanan sert kur artışları ile mevduat bileşimi Türk Lirası yerine döviz ve kıymetli maden lehine değişmiştir. 2021 yılsonu itibarıyla mevduat dağılımı % 35 Türk Lirası, % 57 Yabancı Para ve % 8 Kıymetli Maden Hesabı şeklindedir (TBB, 2021). Mevduat dağılımında Türk Lirası aleyhine gelişen bu dönüşüm, ulusal paraya karşı tasarruf sahiplerinde oluşan güvensizliğin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Şekil 3: Bankalardaki Mevduat Miktarının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

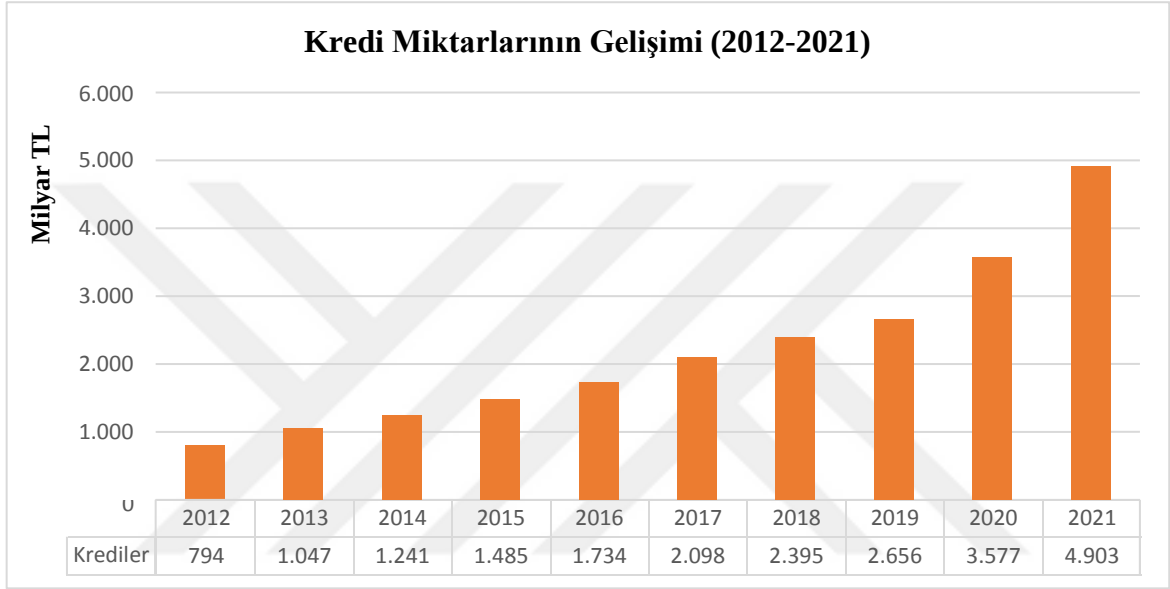
Şekil 4’de görüldüğü üzere banka aktiflerinin büyüklüğü düzenli şekilde artış eğilimindedir. Özellikle son iki yılın artış oranları dikkat çekicidir.

Şekil 4: Türkiye’deki Bankaların Aktif Varlıklarının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Bankaların kullandıkları krediler Şekil 5’de görüldüğü üzere son 10 yıllık dönemde düzenli ve yüksek oranlarda artış göstermiştir. Kredilerdeki büyüme eğilimi banka aktiflerinin ve mevduatların büyüme eğilimiyle neredeyse aynıdır. Bu üç verinin beraber hareket etmesi doğal olup, sektörün ekonomik olarak istikrarlı biçimde büyüdüğünü de göstermektedir.

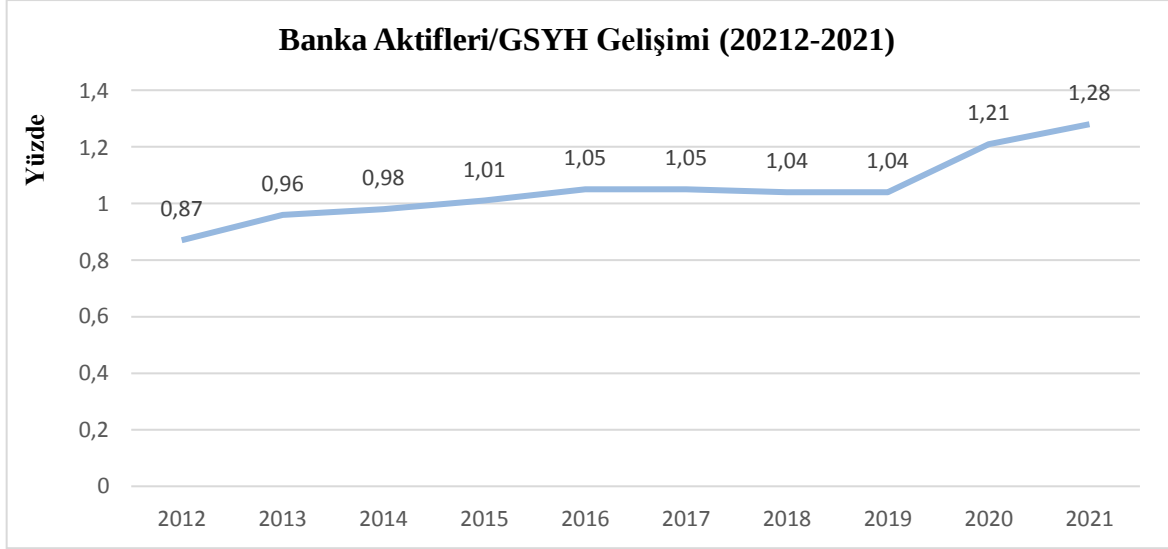

Şekil 5: Türkiye’de Kullanılan Kredi Miktarlarının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Banka aktiflerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH)⁷ oranı sektörün yurtiçindeki ekonomik gücü açısından önemli bir veridir. Şekil 6’da görüldüğü üzere bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü GSYH’ya oranı son 10 yıllık süreçte artış eğilimindedir. Özellikle 2020 ve 2021 yıllarındaki artış oranları dikkat çekecek derecededir.

⁷ Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH): Bir ülkede belli bir zaman aralığında üretilen tüm nihai ürünlerin piyasa fiyatları üzerinden hesaplanan toplam değeri.

Şekil 6: Türkiye’de Banka Aktifleri/GSYH Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

1.2. Kredi

Bu kısımda bankacılık sektörünün sunduğu en önemli finansal ürünlerden biri olan krediler incelenecektir. Kredi kavramının tanımı yapıldıktan sonra kısaca kredilerin işlevleri vurgulanacak ve başlıklar halinde kredilerin sınıflandırılması yapılacaktır.

1.2.1. Kredi Nedir?

Ülkemizdeki bankacılık ve finans sektörünün yasal altyapısını düzenleyen 5422 sayılı Bankacılık Kanunu krediyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır” (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 48).

Kanun tarafından oldukça geniş ve teknik bir şekilde tanımlaması yapılan kredi, İngilizce “credit” kelimesinden dilimize kazandırılmış bir kavram olup anlam olarak genellikle “güven, itibar ve saygınlık” şeklinde tanımlanmaktadır (Güney, 2008).

Modern dünyada kredi kavramı daha çok bankalar gibi finansal kuruluşların fon talebinde bulunan kişiler arasında gerçekleştirilen işlemlerde kullanılmaktadır. Bu işlemlerde ise “güven” kavramının belirleyici olduğu dikkatten kaçmamaktadır (Usuğ, 2016).

Kredi, bir bankanın elde edeceği bilgiler sonucunda gerçek ya da tüzel kişilere yasaları, iç kurallarını ve kendi kaynaklarını göz önünde tutarak belli bir teminat karşılığında ya da teminatsız olarak para, teminat ya da kefalet verme şeklinde tanıdığı imkan ya da limit olarak tanımlanmaktadır (Parasız, 2005).

Bir bakıma kredi, gelecekte ödenmek üzere bir taahhüde girerek başka birine ait sermayeyi kullanma hakkını alma ya da mal veya hizmet elde etmektir (Aydın N. , 1991).

Bankalar, her ticari işletme gibi kazançlarını planlayarak ve önceleyerek kendisine emanet edilen mevduatları ya da öz sermayelerini kredi olarak kullanırlar (Aydemir, Övenç, & Koyuncu, 2018).

Gelişmekte olan ülkelerde ve ülkemizde kredi kullandıran tarafların daha çok bankalar ve finans kuruluşları olarak karşımıza çıktıkları görülmektedir (Usuğ, 2016).

Özellikle bilgiye erişimin çok daha hızlı ve kolay, rekabetin ise had safhada olduğu modern zaman ekonomilerinde kredi işlemlerinin daha kurumsal bir alt yapıya sahip olması kaçınılmazdır. Ülkemizde bankacılık faaliyetinde bulunan bankalar ve diğer finans kuruluşların yasal denetim işlemleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından gerçekleştirilmektedir (Yürük, 2010).

1.2.2. Kredilerin İşlevleri

Ekonomik hayatın neredeyse her alanına etki eden kredilerin işlevleri aşağıdaki maddeler halinde özetlenebilir (Şakar, 2009):

- ❖ Tedavül fonksiyonunu yerine getirir,
- ❖ Birikimlerin sermayeye çevrilmesini sağlar,
- ❖ Birikimleri girişimcilerin kullanımına aktarır,
- ❖ Atıl durumdaki sermaye tasarruflarını reel iş alanlarına aktarımını sağlar,

- ❖ Malların arzı ile talebi arasındaki dengeyi sağlar,
- ❖ Ekonomik faaliyetlere hız verir,
- ❖ Ticari değişimleri teşvik eder, düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesini kolaylaştırır,
- ❖ Sermayenin birleşme ve dağılımını temin eder.

Kredilerin bütün işlevleri önemli olsa da ekonomideki atıl ve dağınık fonları üretim birimlerine aktarılmasına aracılık etme işlevi diğerlerine göre daha çok ön plana çıkmaktadır. Böylece tasarruflar ülke ekonomisinin gelişmesi yönünde değerlendirilmiş olmaktadır (Birdal, 1993). Tasarrufların fon şeklinde dağıtımının sağlanabilmesi için güçlü bir hukuki ve idari bir düzen kurulması önemlidir (Kaygusuz, 2008).

Kredilerin işlevleri bankaları ve kredi kullananları doğrudan etkilemelerinin çok ötesinde bir ülke ekonomisinde makro düzeyde sonuçlar da doğurabilmektedir. Bu yönüyle her devlet ülkesindeki kredi mekanizmasını uygulamak isteyeceği politikalarına uygun şekilde kontrol altında tutmaktadır (Ceylan & Durkaya, 2011).

Görüldüğü üzere kredi, ekonomide tarafların karşılıklı fayda esasına dayanan bir işlem olmasının ötesinde birçok farklı işleve sahip finansal bir üründür. Bu bağlamda kredi işlemlerinin ekonomik etkilerinin yanında toplum üzerinde sosyal ve psikolojik etkileri de dikkate alınmalıdır. Çalışmada kredilerin iktisadi ve finansal işlevlerinin yanında sosyal hayata dönük işlevlerinin ve etkilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

1.2.3. Kredilerin Sınıflandırılması

Bankacılık faaliyetlerinin ana çalışma ilkeleri aynı kalmış olsa da ekonomik faaliyetlerle beraber finansal ürünler zamanla çeşitlenmiştir. Bankalar, karlarını maksimize edebilmek için özellikle kredi kullandırım işlemlerini daha işlevsel ve rekabetçi bir hale sokmanın çabası içerisinde olmuşlardır. Özellikle müşteri potansiyellerini artırabilmek amacıyla yapmış oldukları çalışmalar, finansal piyasalarda farklı kredi ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kredi ürünlerinde artan çeşitlilik bankalar açısından farklı profildeki müşterilere ulaşabilme adına avantaj sağlarken fon talebinde bulunan müşterilere de kendileri için en rasyonel seçimi yapma şansını vermektedir.

Bankacılık sektöründe kullanılan kredi türleri başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur. Bu çalışmanın esas konusunu oluşturan “Bireysel Krediler” ise ayrı bir kısım olarak daha detaylı ele alınacaktır.

Tablo 2: Kredilerin Sınıflandırılması.

<i>Kullanım Amacına Göre Krediler</i>	Bireysel Krediler
	Ticari/Kurumsal Krediler
<i>Vadelerine Göre Krediler</i>	Kısa Vadeli Kredileri
	Orta Vadeli Krediler
	Uzun Vadeli Krediler
	Spot Krediler
<i>Kullandırım Şekline Göre Krediler</i>	Nakit Kredileri
	Gayri Nakit (Nakit Dışı) Krediler
<i>Para Cinsine Göre Krediler</i>	Türk Parası Kredileri
	Yabancı Para (Döviz) Kredileri
<i>Teminatına Göre Krediler</i>	Teminatsız (Açık) Krediler
	Teminat Karşılığı Kullandırılan Krediler

Tablo 2’de yapılan genel sınıflandırmalar daha da artırılabilceği gibi kendi içlerinde de bir takım alt başlıklara ayrılabilir. Kredi kavramının oldukça geniş bir finansal çerçeve olmasından dolayı, kredilerin değişen ihtiyaçlara göre farklı şekillerde çeşitlendirilmesi her zaman mümkündür.

1.3. Bireysel Krediler

Bu kısımda kredi üst başlığının altında yer alan ve oldukça geniş bir hedef kitleye hitap eden bireysel krediler alt türleriyle beraber tanıtılacaktır. Farklı çalışmalarda “bireysel kredi”, “tüketici kredisi” gibi adlandırmalar bulunmakta olup bu çalışmada tüketicilere dönük kullanılan her türlü kredi “bireysel kredi” üst başlığı ile anılacaktır.

1.3.1. Bireysel Kredi Nedir?

Bireysel krediler, herhangi bir hizmetin veya malın satın alımına bağlı olarak ya da olmayarak, ticari amaçlar dışında bireylere, sonradan belirli koşullarda geri ödenmek üzere verilen krediler olarak tanımlanabilir (Kardeş, 1992).

Bireysel Kredilerin bankacılık sektöründeki bilinen diğer adının “Tüketici Kredisi (Consumer Loan)” olması, bu tür kredilerin daha çok ülke ekonomisindeki tüketim

harcamalarının finansmanı amacına yönelik kullanıldığını göstermektedir (Vurucu & Arı, 2017).

Tüketici ve tüketim vurguları öne çıkan bireysel krediler bağlamında, gerçek ve tüzel kişilerin ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket etmek suretiyle yaptıkları her türlü mal veya hizmet alışverişi tüketici faaliyeti olarak değerlendirilebilir (Usta, 2017).

Bireysel kredileri “tüketici faaliyeti” sonucu ortaya çıkan ya da çıkacak ihtiyaçlara dönük kullanılan bir kredi türü olarak tanımlayabiliriz (Ünal & Ocak, 2020).

Tüketici faaliyetleri açısından ele alındığında, bireysel kredileri daha çok “çalışanlara yönelik kredi türü” gibi dar bir çerçevede ele alan tanımlamalar da geçersiz kalmaktadır. İşyeri sahiplerinin ticari olmayan tüketime dönük kişisel harcamalarının finansmanı için de bireysel kredi kullanılabilmektedir (Vurucu & Arı, 2017).

Tanımlardan yola çıkılarak özetlenecek olursa bireysel kredileri, ticari amaç dışında gerçek kişilerin, kişisel gereksinimlerini gidermeye yönelik mal ve hizmet alımlarındaki finansman ihtiyacını karşılamak için kullanılan ve taksitle geri ödenen krediler olarak tanımlayabiliriz (Güney, 2008).

1.3.2. Bireysel Kredi - Ticari Kredi Ayrımı

Bireysel krediler ile ticari krediler öncelikle kredinin kullanım amacı yönünden ayrılmaktadırlar. Ticari kredilerde kullanan için esas amaç ticaret ve üretim hacmini artırarak kar maksimizasyonu sağlamak iken, bireysel kredilerde birincil amaç kullanan bireyin tüketim ihtiyaçlarının giderilmesidir (Kaynak, 2013).

İkinci bir ayrım noktası ise kredi kullanan tarafın yasal kişiliğidir. Bireysel kredi kullanan taraf her durumda bir “birey” olmaktadır. Tüzel kişiliğe sahip bir kurum, kuruluş ya da oluşumun bireysel kredi kullanımı söz konusu olmamaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkarak bireysel krediler ile ticari krediler ana ayrımını iki kademede yapabiliriz:

İlk olarak kredi talep eden taraf gerçek kişi mi, tüzel kişilik mi? İkinci olarak da; talep edilen kredi bireylerin tüketim harcamalarına dönük mü yoksa ticari faaliyetlerine dönük mü kullanılacaktır? Bu sorgulamalar sonucunda talep edilen kredi eğer bir gerçek kişinin tüketim harcamalarının finansmanı amacına dönük kullanılıyorsa bu kredi bireysel kredi olarak adlandırılabilir.

1.3.3. Bireysel Kredi Türleri

Bankaların kullandırmış olduğu bireysel krediler çok çeşitli olsa da kullanım türlerine göre; ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri, konut kredileri ve kredili mevduat hesabı olarak sınıflandırabiliriz. Kredilerin “evlilik kredisi, eğitim kredisi, beyaz eşya kredisi, tatil kredisi vb.” isimlerle pazarlanıyor olması, kredinin bireysel tüketici kredisi olma özelliğini değiştirmez. Bu tür kredilerin hepsi temelde bireysel kredidir. (Güney, 2008). Ancak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) raporlamalarında kredi kartları da bireysel krediler olarak sınıflandırıldığı ve de çalışmada kredi kart kullanımına ilişkin sonuçlar önem arz ettiği için bireysel krediler beş ana başlık halinde ele alınacaktır.

1.3.3.1. İhtiyaç Kredisi

Bazı kaynaklarda “Tüketici Kredisi” olarak da adlandırılan İhtiyaç Kredileri; bir mal ya da hizmetin alınması amacına bağlı olarak ya da olmaksızın, ticari amaçlar dışındaki her türlü finansman gereksinimlerini karşılamak ve önceden belirlenen bir ödeme planı kapsamında geri ödenmesi taahhüdüyle bankalar tarafından yalnızca gerçek kişilere kullandırılan krediler olarak tanımlanmaktadır (Vurucu & Arı, 2017).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere tüketici kredilerinde muhatap gerçek kişilerdir. Kredilerin kullanım alanı ise bireylerin her türlü kişisel tüketim harcamalarıdır. Bankalar bu türden kredi kullandırmalarında kredinin nerede ve nasıl kullanılacağı ile ilgilenmemektedir. Krediyi kullanan kişi eline geçen fonu dilediği şekilde kullanma hakkını elde etmektedir. Bu yönüyle ihtiyaç kredilerinin, kullanıcısı için en serbest kredi türlerinden birisi olduğu söylenebilir.

Dünya genelinde yaşanan üretim artışı ve küreselleşme ile beraber firmalar daha çok satış yapabilmek adına bireyleri tüketime sevk etmeye çalışmaktadırlar. Reklam ve tanıtım gibi faaliyetlerle bireylerin tüketim tercihleri değiştirilmek istenmekte ve daha çok tüketim yapmaları için çeşitli kolaylıklar sağlanmaktadır. Bireylerin daha fazla tüketimini amaçlayan bu çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için tüketicilerin belirli bir gelir seviyesini yakalamaları ya da tüketebilecekleri bir fonu ellerinde bulundurmaları gerekmektedir. Tüketim kararı almış ancak elinde tüketim harcamasını karşılayacak parası/fonu bulunmayan bireylere bu noktada bankalar ihtiyaç kredisi vasıtasıyla destek olmaktadır. Bu şekilde yeniden üretim yapılabilmesi için gerekli ekonomik döngü de sağlanmaktadır.

Günümüz bankacılığı bir bakıma bireyi ve bireyin tüketim alışkanlıklarını keşfetmiş bulunmaktadır. Bankalar, bireylerin finansal refahını artırmak yoluyla tüketim yapabilmelerini kolaylaştırırken aynı zamanda kendi kazançlarını artırmaktadırlar. Geçmişte yalnızca kurumsal müşterilere dönük çalışma yapan Citibank, Midland Bank gibi bankalar dahi bireylerin tüketim davranışlarına kayıtsız kalamayarak kredi portföylerinde bireysel bankacılık ürünlerine de yer vermeye başlamışlardır (Yılmaz, 2000).

Tabi ki bütün ihtiyaç kredileri tüketim kültürünün bir sonucu olarak ortaya çıkmamaktadır. Özellikle tasarruf yaratma gücü düşük olan zayıf ekonomilerde bireyler ancak günlük yaşamlarını idame ettirebilecek gelire sahip oldukları için olağan dışı harcamalarını finanse edebilmek için borçlanma yolunu tercih etmek zorunda kalabilmektedirler.

1.3.3.2. Taşıt Kredisi

Taşıt kredileri, bireysel kullanıma dönük her hangi bir aracı satın almak isteyen gerçek kişilere kullandırılan ve geri ödemesinin eşit taksitler halinde yapılabilmesine imkan tanınan kredi türüdür (Aksoy, 2005).

Başlangıçta yalnızca bankalar tarafından sıfır kilometre otomobil alımlarının finansmanı amacı ile kullandırılan taşıt kredileri, zaman içerisinde tüketici gereksinimlerine daha fazla yanıt verebilmek amacı ile çeşitlendirilmiş olup, günümüzde bankaların portföyünde “2. El Otomobil Kredisi”, “Tekne Kredisi”, “Motosiklet kredisi” gibi değişik şekillerde yer almaktadır (Vurucu & Arı, 2017)

Taşıt kredilerinin kullanımında devlet bazı oransal kısıtlamalar getirerek düzenlemelere gitmiştir. Örneğin sıfır kilometre araç ile ikinci el araçların araç değerlerinin belirli bir yüzdesine kadar kredilendirilebilmesi şartı ya da kredi kullandırılacak yaş sınırlarının belirlenmesi devlet erkinin bu tür kredilere müdahalelerinden bazılarıdır.

Taşıt kredisi kullanımlarında kredi bedelinin ödemesi genel olarak satıcı hesabına yapılmakta olup kredi lehdarına⁸ nakit ödeme yapılmaz. Kredinin teminatı olarak araç üzerine banka lehine rehin konulmaktadır. Kredi limiti genel olarak araç bedelinin belirli bir miktar altında ve yasayla belirlenmiş azami orana kadar tahsis edilebilmektedir (Güney, 2008).

⁸ Lehdar: Lehine kredi, çek ya da bono düzenlenen alacaklı taraf.

Taşıt kredilerinde araç üzerine konulan rehin bankalar açısından önemli bir güvence sağlamaktadır. Dolayısıyla konut kredisiyle beraber taşıt kredileri de diğer bireysel kredilere göre bankalar açısından riski daha düşük bir kredi türü olarak kabul edilebilir.

Riski minimize etmesi yönüyle bankalara avantaj sağlayan araç rehini, kredi kullanan tüketicinin satın aldığı araç üzerindeki mülkiyet hakkını sınırlamaktadır. Dolayısıyla araç sahibi, banka ile olan borç-alacak ilişkisi sona erinceye ve banka tarafından rehin şerhi kaldırılınca kadar aracı üzerinde sadece kullanım yetkisine haiz olabilmektedir. Satın alınan araç üzerinde tüketicinin tasarruf yetkisini sınırlamasının da etkisiyle ülkemizde taşıt kredilerinin görece daha yavaş geliştiği görülmektedir.

1.3.3.3. Konut Kredisi

Konut kredileri; gerçek kişilerin konut olarak kullanacakları taşınmazları satın alabilmeleri için, kredi bedelinin banka tarafından satıcıya ödenmesi; banka ile konut alıcısı arasında ödeme planı ile borçlu-alacaklı ilişkisinin tesis edilmesi yoluyla kullandırılan bireysel kredi türüdür (Usuç, 2016).

Konut kredilerinde sağlanan finansmanın geri ödemesi sabit/değişken ve eşit/değişken taksitlerle yapılabilmektedir (Kılıç F. , 2015).

Konut kredileri bazı yönleriyle bir diğer bireysel kredi türü olan taşıt kredilerine benzerlik göstermektedir. Konut kredilerinde de kredi bedelinin tamamı satıcı hesaplarına aktarılmaktadır. Kredi kullanım oranı benzer şekilde yasayla belirlenmektedir. Kredinin miktarı ise konut ekspertiz bedelinin yasayla belirlenmiş belirli bir yüzdesini aşmamaktadır. Bu durum, konut satın almak isteyen kişilerin belirli bir miktarda peşin nakit varlığının olmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle bu oranın artırılıp azaltılması ülke genelinde likidite ve kredi tabanının genişliğini doğrudan etkilediği için hükümetlerce dönem dönem etkin olarak da kullanılabilmektedir.

Konut kredileri teminatlı krediler kapsamındadır. Kredi konusu taşınmaz üzerine kredi miktarıyla sınırlı olmak üzere banka lehine 1. sıradan gayrimenkul ipoteği konulmaktadır (Özdemir G. , 2017). Böylece konut, kredi borcu devam ettiği sürece kredi kullanan kişinin konut üzerinde mülkiyet hakları sadece kullanma hakkına indirgenmiş olur. Daha açık bir deyimle; borç bitinceye kadar konutun mülkiyet hakkı banka ile müşterek devam etmektedir (TBB, 2008).

Krediye konu taşınmaz bankanın aynı zamanda teminatı olduğu için kredinin devam ettiği süre boyunca her yıl Zorunlu Deprem Sigortası ve bankanın mevzuatının içermesi halinde konut sigortası yapılmaktadır (Deveci, 2019).

Konut kredilerinin kullanım amacının konut satın almak olduğu düşünüldüğünde kredi miktarlarının diğer bireysel kredilere göre daha yüksek olacağı açıktır. Dolayısıyla diğer tüketici kredilerinden farklı olarak vadeleri oldukça uzundur. Dönem dönem devlet erkinin yasal düzenlemelerle değiştirdiği vadelerin üst sınırı ülkemizde 10 yıldan aşağıya düşmemektedir. 2007 yılından itibaren uygulamaya geçirilen “mortgage” sistemi ile vadeler 30 yıla kadar çıkabilmektedir. Vadenin uzun tutulması doğal olarak ödeme planlarındaki taksit tutarlarını düşürecek için kredi talep edenlere ödeme kolaylığı sağlayacaktır.

Türkiye’de özellikle 2000’li yılların ortalarında faizlerin düşmeye başlamasıyla beraber bankalar konut kredisi için uyguladıkları vadeleri kademeli bir şekilde uzatmaya başlamışlardır. Konut kredilerinde vadelerin uzaması konut kredilerinde ciddi talep artışını sağlamıştır (İbicioğlu, 2006).

Konut kredisi kullanımlarında kamu otoritesi tarafından tüketici lehine sağlanan bir takım avantajlar onları diğer bireysel kredilere karşı daha çekici kılmaktadır. Ülkemizde her türlü bireysel kredi kullanımında tahsil edilen Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV) ve Kaynak Kullanım Destekleme Fonu (KKDF) konut kredilerinden alınmamaktadır (Maliye Bakanlığı, 2007). Devletin konut sahibi olmak isteyen gerçek kişiler lehine sağladığı bu gibi istisnalar ve avantajlar konut kredilerinin artışına da katkı sağlamaktadır. (Ertaş, Kaban, & Sobacı, 2016).

Ülkemizde kullanılan bireysel krediler içerisinde belki de hakkında en çok yasal düzenleme yapılan ve kamu etkisinin bulunduğu ürün konut kredileridir. Ekonomide yarattığı çarpan etkisinin varlığını da dikkate alan hükümetler, konut kredilerini diğer bireysel kredilerden daha sıkı takip etmekte ve bazen para/maliye politikası silahı olarak kullanılmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında güçlü bir konut kredisi sisteminin varlığı özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir denilebilir.

1.3.3.4. Kredi Kartı

Ülkemiz mevzuatı kredi kartını nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarası olarak tanımlamaktadır (5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, Madde: 3).

Kanunun yaptığı tanım çerçevesinde ele alındığında, kart çıkarmaya yetkili kuruluşların fiziki bir varlığı bulunmayan; ancak kredi kartının hukuki sonuçlarını doğuran kart numaralarını oluşturabilmelerine imkân verilerek, teknolojik gelişmelere paralel olarak elektronik ortamda yapılan alışverişler için ayrı bir kart tipinin oluşturulabilmesine hukuki dayanak sağlandığı anlaşılmaktadır (Kaya, 2009).

Kredi kartı, sahibine belirli işyerlerinden nakit ödemeksizin mal ve hizmet satın alma ve banka şubeleri ile otomatik para çekme cihazlarından kredi çekme imkânı veren ödeme ve kredi aracı şeklinde tanımlanabilir (Yılmaz, 2000).

Kredi kartları; banka ya da kartı veren kuruluş tarafından kart hamiline⁹ tahsis edilen belirli bir limit dahilinde kredi kullanımı şeklinde nakit çekme ya da harcama yapma olanağı sunmaktadır. Bir diğer ifade ile kart hamili önceden belirtilmiş limitler dahilinde kısa vadeli açık kredi kullanma imkanına kavuşmaktadır (Ertaş, Kaban, & Sobacı, 2016).

Kredi kartını kullananın vadesinde tüm borcunu ödemesi halinde hiç faiz tahakkuk ettirilmemesi nedeniyle, banka ile kart hamili arasında bir kredi ilişkisinin doğmadığı, ancak harcamanın taksitlendirilmesi halinde krediden söz edilebileceğini ileri süren bazı görüşler olsa da, kredi kartlarının sahibine banka tarafından sağlanan bir harcama yetkisi verdiği tartışmasızdır (Reisoğlu, 2004).

Kartlı ödeme fikri ilk kez 1887 yılında Edward Bellamy’nin¹⁰ “Looking Backward Or Life In The Year 2000” isimli bilim kurgu romanında ortaya atılmıştır. Romanda 2000’li yıllarda yapılacak alışverişlerin ödemelerinin karttan koparılan parçalar aracılığı ile yapılabileceği ve bu ödemelerin kart bitene kadar sürebileceği fikri ortaya atılmıştır (Dağıstanlı, 1990).

Nakit ödeme yapılmaksızın mal ve hizmet alma olanağı sağlayan kredi kartlarının ilk uygulaması Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 19’ncü yüzyılda başlamıştır. İlk kredi kartı 1894 yılında “Hotel Credit Letter Company” tarafından çıkarılmıştır. Daha sonra 1914 yılında “Western Union Bank” kısmen kredi imkânı veren bir kredi kartı ihraç etmiştir. Bu dönemlerde çıkarılmış kartların kullanımları birkaç benzin istasyonu ve otelle sınırlı kalarak yaygınlık kazanamamıştır (Güney, 2008).

⁹ Hamil: Elinde bulunduran, taşıyan kişi ya da kuruluş.

¹⁰ Edward Bellamy: 1850-1898 yıllarında yaşamış ABD’li yazar.

Kredi kartı 1915’li yıllardan itibaren ABD’de hızlı bir şekilde yaygınlaşmasına karşın, Avrupa’da 1960’lı yıllara kadar ABD’deki kadar yoğun bir kullanım oranı gerçekleşmemiştir. Bunun nedeni, diğer bir ödeme aracı olan çek sisteminin Avrupa ile ABD arasındaki uygulama farkıdır. ABD’de çek kullanımının eyaletlerin farklı bankacılık yapıları sebebiyle görece daha zor olması müşterileri kredi kartına yönlendirirken, Kıta Avrupası’nda ise çek sisteminin aktif ve hızlı olması bir bakıma uzun yıllar çeke alternatif başka bir ödeme aracına ihtiyaç duyulmasını engellemiştir. Avrupa’da kredi kartı sistemi ilk olarak Fransa’da 1960’lı yıllarda “Card Balance” ile başlamıştır. Kredi kartları 1970’li yılların sonlarında, Avrupa ülkeleri dahil tüm dünyada yaygın bir ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Takan & Boyacıoğlu, 2011).

Kredi kartlarının Türkiye’deki gelişim süreci Avrupa ülkeleri ile paralellik göstermektedir. Fakat batı ülkelerinde önce ihtiyaç kredisi uygulaması başlamış, daha sonra kredi kartları piyasaya çıkmıştır. Türkiye’de ise batıdaki gelişmenin tersine önce kredi kartları kullanılmaya başlanmış, daha sonra ihtiyaç kredisi gibi diğer bireysel kredi hizmetleri verilmeye başlanmıştır (Kaya, 2009).

Türkiye’de kredi kartlarında asıl gelişme 1980’lerin ikinci yarısından itibaren yaşanmıştır. Emlakbank, İktisat Bankası, Vakıfbank gibi bankaların öncülüğünde kredi kartı çalışmaları başlamış ve yaygınlaşmıştır (Güney, 2008).

Başlangıçta bir ödeme aracı olarak çıkan kredi kartları, yaygın bir şekilde kredi aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kredi kartı hamilleri, kartlarını sadece alışveriş yapmakta kullanmayıp, alışverişlerini taksitlendirme ve kart limiti dahilinde nakit çekme amacıyla da kullanabilmektedirler (Aslan, 2016).

Türkiye’de kredi kartı kullanımı önemli büyüklüğe ulaşırken bu alana ilişkin uzunca bir süre yasal düzenleme yapılmamıştır.

Kredi kartı kullanımının hızla yaygınlaşması sonucu bir kısım bankalar bir araya gelerek 1990 yılında Bankalararası Kart Merkezi’ni (BKM) kurmuşlardır. BKM, on üç kamu ve özel Türk bankasının ortaklığı ile kartlı ödeme sistemi içerisindeki ortak sorunlara çözüm bulmak, banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. BKM’nin kuruluşu kartlı ödeme sistemleri ve kredi hizmetlerinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Boz, 2009).

Kredi kartı piyasasını düzenlemek, piyasada yer alan tarafların hak ve yükümlölüklerini belirlemek amacıyla yapılan ilk yasal düzenleme 23 Şubat 2006 tarihli ve 5464 sayılı “Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu” ile olmuştur (Topalgökçeli, 2017).

Kredi kartlarının kullanım mantığı da diğer tüm bireysel kredilerle benzerdir. Banka ile müşteri arasında güven esasına dayalı tesis edilen ilişki sonucunda banka tarafından müşteriye belirli bir kullanım limiti tahsis edilmektedir. Kartı elinde bulunduran kişi, harcama yapacağı zaman kartını satıcının POS (Point of Sales Terminals) cihazına takarak gerekli onayı vermekte ve alışveriş bedeli banka nezdinde kendine tahsis edilen kredi limitinden karşılanmaktadır. Böylelikle kişi ihtiyacını karşılariken satıcı da alacağını banka güvencesiyle tahsil etmektedir. İşleyiş sürecine bakıldığında kredi kartlarının da bir dolaylı finansman şekli olduğu söylenebilir.

Kredi kartlarının ödenmesi her hangi bir ödeme planına bağlı değildir. Uygulamada bankalar, belirlenen birer aylık dönemdeki harcamaları ekstre şeklinde borçluya bildirmekte ve borçluya 10 gün ödeme süresi tanımaktadır. Taksitli kredilerden farklı olarak kredi kartlarında ekstre borcunun yasayla belirlenmiş bir oranı kadar “asgari ödeme tutarı” bulunmaktadır. Bu oranı ve kredi kartlarıyla ilgili diğer sözleşme şartlarını belirlemeye ülkemizde BDDK yetkili kılınmıştır (5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, Madde: 24).

Kredi kartları ilk çıkışından itibaren esas olarak bir dolaylı finansman aracı olarak alışverişlerde kullanılmış olsa da ilerleyen süreçlerde bankaların kart hamiline sağladığı nakit çekim gibi imkânlar onları hem doğrudan hem de dolaylı finansman aracı durumuna getirmiştir (Şakar, 2009).

Kredi kartının kart hamili yönünden en önemli özelliği ve yararı, hamiline nakitsiz ödeme olanağı sağlamasıdır. Kredi kartı hamili, mal ve hizmete gerek duyduğu anda, yanında yeterli miktarda parası bulunmasa bile kredi kartıyla alışveriş yapabilmektedir. Bu yönüyle kredi kartları hamilini yanında para taşıma zorunluluğundan ve nakit para taşıma riskinden de kurtarmaktadır (Yetim, 1997).

Kredi kartının nakitsiz alışveriş yapabilmeye imkan veren işlevi hem satıcı hem de alıcı için cazip olmaktadır. Kredi kartı ile satıcı, üzerinde yeteri kadar para olmayan müşteriye mal veya hizmet satabilirken, müşteri ise yeterince parası olmamasına rağmen karşısına çıkan ve beğendiği bir malı veya hizmeti satın alabilme gücüne sahip olabilmektedir (Çavuş, 2006).

Modern zamanlarda icat edilen en önemli finansal araçlardan birisi kredi kartıdır. Paranın tahakkümünde bulunan ödeme işlemleri bir bakıma kredi kartı ile sonlandırılmıştır. Özellikle taşıma kolaylığı ile insanların nakit taşıma zorluğunu; kişiye özel şifreli kullanımı ile nakit paranın çalınma/kaybolma riskini bertaraf eden kredi kartları neredeyse her yetişkin bireyin cebinde yerini almıştır.

Kredi kartları aynı zamanda kayıt dışılığın çok yüksek olduğu ülkemizde vergi kayıplarını da aşağıya çekmektedir. Kredi kart sistemi kullanılarak yapılan tüm işlemlerin banka sistemi içerisinde kalması kayıt dışı ekonomiyi engellemektedir. Kredi kartları ile yapılan işlemlerin zorunlu olarak faturalandırılması sonucu, kayıt dışılığın görece gerileyeceği beklenebilir (Yılmaz, 1999).

POS cihazında yaratılan kayıt, satıcı tarafından vergi matrahı olarak bildirilmek zorunda olduğu için kredi kartlarıyla yapılacak alışverişler, devletin vergi gelirlerinin artmasını da sağlayacaktır (Tuğay & Başgöl, 2007).

Kredi kartlarının piyasada ticari faaliyeti canlandırdığı ve devamını sağladığı, kullanıcılara gereksinim duydukları mal ve hizmetleri gelecekte elde edecekleri veya umdukları gelirleri beklemeksizin bugünden karşılama olanağı verdiği kuşkusuzdur (Çavuş, 2006).

Ekonomik yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen kredi kartları, sağladığı sayısız faydanın yanı sıra önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Kredi kartı kullanımı genellikle kişilerin harcama ve tüketim eğilimini arttırdığı için, kişinin gelirinin çok üzerinde bir harcama yapması ve ardından kart borcunu ödemede zorlukla karşılaşması mümkündür. Ayrıca kart hamiline özellikle temerrüde¹¹ düşmesi durumunda uygulanan yüksek gecikme faizi oranları da, kredi kartı sahiplerinin muhatap olabileceği sorunlardan biridir (Akipek, 2003).

Doğru ve yerinde kullanılması durumunda bireylere oldukça yarar sağlayan kredi kartları, plansız ve finansal gerçeklere aykırı kullanılmaları halinde tüketicilerin borçlarını zamanında ödemelerini güçleştirmektedir (Yurtsever & Çakmak, 2012).

Ülkemizde kredi kartlarının asıl kullanım amacının dışında kullanılması ve bilinçsizce yapılan harcamalar icra takiplerinin yaşanmasına neden olmuş ve bu nedenle kredi kartlarının kullanımı konusunda bazı olumsuz görüşlerin gelişmesine yol açmıştır.

¹¹ Temerrüt: Borcu vadesinde ödememe/ödeyememe durumu.

Kullanıcıların finansal bilinç düzeylerinden kaynaklanan bu olumsuz durumlar, kredi kartlarının işlevsel bir ödeme aracı olduğu gerçeğini gölgelememelidir.

Dünya ve Türkiye’de kredi kartının ilk kullanım zamanı bakımından fark olmasına rağmen, bugün gerek dünyada gerekse de Türkiye’de kredi kartları bireysel krediler içinde değerlendirildiğinde, bireysel kredilerden en fazla payı alan kredi çeşitlerinden birisini oluşturmaktadır (Kılıç F. , 2015).

1.3.3.5. Kredili Mevduat Hesapları (KMH)

Kredili Mevduat Hesapları(KMH) uygulamada bankalar tarafından “Esnek Hesap”, “Avans Hesabı”, “Ek Hesap”, “Artı Para” ve benzeri diğer ürün isimleri ile sunulmaktadır. KMH uygulaması, vadesiz tasarruf mevduatı hesabı sahiplerinin, bu hesaplarına tanımlanmış olan kredi limitleri sayesinde hesaplarında kendilerine ait para bulunmadığı durumlarda da hesaplarından nakit çekebilmelerine, hesaplarına bağlı banka kartları ile alışveriş yapabilmelerine ve elektrik, su, doğalgaz, telefon, vb. otomatik ödeme işlemlerini aksatmadan yürütmelerine olanak tanır (Vurucu & Arı, 2017).

Kredili Mevduat Hesapları, bir bankada vadesiz tasarruf mevduatı hesabı bulunan gerçek kişilere, hesap sahibinin talebi üzerine ve banka tarafından yapılacak kredi değerlendirmesi sonucunda uygun görülen limitlerde tanımlanan açık kredidir (Hohloch, Özsunay, & Baykan, 2004).

Kredili Mevduat Hesabı, banka müşterilerinin kısa süreli makul miktardaki nakit ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir hesaptır. KMH bakiyesi hem artı hem de eksi olarak çalışabilir. Hesabın eksiye dönmesi halinde, müşteri önceden belirlenmiş kredi limiti dahilinde otomatik olarak kredilendirilmektedir (Güney, 2008).

Kredili Mevduat Hesapları bir bakıma bankanın müşterinin kullanımı için hazır tuttuğu yedek bir bütçedir. Kullanılan miktar dönemler halinde borçluya ekstre ile bildirilir ve 10 gün içerisinde ödemesi beklenir. Bu yönüyle kredi kartıyla benzeşen KMH, bankaya geri ödeme miktarının hesaplanması sürecinde kredi kartlarından keskin şekilde ayrılmaktadır. Kredi kartı ile harcama yapan kişi dönem sonunda harcama tutarını aynen ödeme yaparken, KMH kullanan kişi ise dönem içerisinde kullandığı her bir miktarın kullanıldığı gün sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmasıyla ortaya çıkan faizini de ödemekle yükümlüdür.

KMH ürünü ülkemizde bankalar tarafından özellikle sabit geliri olan müşterilere dönük yoğun şekilde kullandırılan bir kredi türüdür. Fatura gibi düzenli ödemelerin aksatılmadan yapılabilmesi için müşteriler tarafından da yoğun şekilde talep edilen KMH için kullanışlı ve etkin bir kredi türüdür denilebilir.

1.3.4. Bireysel Kredilerin Yararları

Bireysel kredilerin tüketiciye sağladığı en büyük yarar; var olan mali kaynaklarıyla başaramayacağı ya da yapmak için beklemek zorunda kalacağı mal ve hizmetlerden hemen yararlanabilmesini sağlamasıdır. Uygulamada otomobil, mobilya, beyaz eşya ve konut edinmeden, tatil yapma ve yabancı dil öğrenmeye kadar çok çeşitli alanlarda tüketici kredilerine başvurulması bu kredi türünün önemini açıkça ortaya koymaktadır (Akipek, 2003).

Bankalar açısından ise bireysel krediler en karlı ürün grubu olarak değerlendirilebilir. Özellikle bireysel kredi müşterilerinin sayıca fazla olmaları ve başka ürünlerin pazarlanmasında banka için potansiyel yaratmaları önemlidir. Ayrıca bireysel krediler bankanın kredi riskinin tabana yayılmasını sağlamaktadır (Söker, 2010).

Bireysel kredi kullanımında bireyler açısından amaç bugünkü ihtiyaçlarını gelecekteki gelirleriyle finanse etmek iken, bankalar açısından amaç ise ellerinde bulundurdıkları atıl fonları en az riskle ve verimli şekilde kullanarak kazançlarını artırmaktır (İbrahimoglu, 1996).

1.3.5. Bireysel Kredi Kullanma Kriterleri

Günümüzde gelişen teknolojiyle beraber kredi talepleri dijitalleşen bankacılık sektöründe sadece şubelerden değil çeşitli alternatif dağıtım kanalı kabul edilen kanaldan da yapılabilmektedir. Başvurular geleneksel kabul edilebilecek yöntem olarak şubelerden yapılabileceği gibi bankaların çağrı merkezleri, internet şubeleri ve mobil bankacılık şubeleri üzerinden de yapılabilmektedir (Deveci, 2019).

Kredi başvuru sahibi 18 yaşını doldurmuş ve gelir getirici bir meslek sahibi olmalıdır. Özellikle başvuru yapan kişinin önceki tarihlerde kullanmış olduğu kredilerindeki ödemelerinin düzenli olması; haciz kaydının bulunmaması; tüm bankalardaki toplam kredi/kredi kartı borçlarının gelire oranla dengeli bir seviyede olması ve TCMB istihbaratında sorun olmaması gereklidir (www.ing.com.tr, 2022).

Uluslararası düzeyde bankacılık sektöründe etkin bir risk yönetimi oluşturabilmek için geliştirilen Basel Kriterleri, ülkemiz bankacılığında da uygulanmaktadır. Basel Kriterleri gereği bankalar kredi talep edenlere dönük detaylı risk analizleri yapmaktadırlar (Altınkaya, 2017). Böylelikle bankalar, borç verdikleri kişilerin ekonomik durumları ile borç ödeyebilme yeterlilikleri arasında bir ilişki kurarak sağlıklı bir kredi mekanizması oluşturabilmektedirler (Kaptan, 2011).

Bankadan bankaya değişmekle beraber genel olarak başvuru şartları ana hatlarıyla yukarıdaki şekildedir. Yapılan başvuruların değerlendirilmesi ise bankaya, müşterilere ve kullanılacak alana göre farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin; ipotekli olan konut kredilerinde ve araç rehini alınan taşıt kredilerinde talep eden müşterinin gelirin de bağlı olarak daha yüksek miktarda kredi kullanılırken, teminatsız ya da teminat olarak kefalet alınarak veya açık kredi şeklinde kullanılan tüketici kredilerinde ve kredili mevduat hesaplarında kullanılan kredi miktarı daha az olmaktadır. Kullanılacak kredi miktarları ekonomik göstergelere, bankaların uyguladıkları kredi politikalarına, kredi türüne ve müşterinin ödeme gücüne göre farklılıklar göstermektedir (Güney, 2008).

Özetle ülkemiz bankacılık sektöründe bireysel kredi kullanma kriterleri ana hatlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu kriterlerin belirlenmesinde kamu otoritesi, BDDK gibi kurumlarıyla etkili olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLER

2.1. Türkiye’de Bireysel Kredilerin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde modern anlamda bankacılığın tarihi cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gitmektedir. 1980’li yıllara kadar daha çok ithal ikameci bir anlayışla büyümeye çalışan Türk ekonomisinde 24 Ocak Kararlarıyla beraber liberalleşme politikaları ağırlık kazanmaya başlamış ve ülke ekonomisi kısa sürede küresel ekonomilerle büyük ölçüde entegre olmuştur.

Türk ekonomisinin dışa açılmasını sağlayan bu dönüşüm 1980 ve 1990’lı yıllarda dünyaya hâkim olan neo-liberal ekonomik politikaların da etkisiyle ülkemizi bir pazar haline getirmiştir. Özellikle 1980’li yıllarda köylerden kentlere doğru yaşanan kontrolsüz iç göçler, büyük bir nüfusun bir anda vahşi bir tüketim kültürüyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu çok hızlı ve kontrolsüz yaşanan süreç, toplumun tüketim kültürünü köklü şekilde değiştirmiştir.

Bireysel krediler ABD ve Avrupa ülkelerinde 1950’lerden beri yaygın olarak kullanılırken Türkiye’de bireysel krediler ilk olarak 1980’lerin sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bireysel kredilerin kullanımı 1990’ların başlarından itibaren ise yaygınlaşmaya başlamıştır.

1988 yılında açıklanan ekonomik paketle birlikte artan faiz oranları, firmaların kendi öz kaynaklarına yönelmesine ve ticari kredi talebinin azalmasına yol açmıştır. Bu gelişme aynı zamanda bankaların elinde atıl fonların oluşmasına da neden olmuştur. Bu atıl fonları değerlendirmek için yeni arayışlara giren bankalar, hedef müşteri kitlesi olarak tüketicileri belirlemiş ve fonlarını ağırlıklı olarak bireysel kredi şeklinde dağıtmaya başlamışlardır (Tekirdağ, 2009).

Bu bağlamda bankaları tüketici kredisine yönelten etmenler arasında, 1980’li yıllarda mevduat faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla bankalarda biriken yüksek mevduatlar, bankacılıkta artan rekabet koşullarıyla düşen kar marjlarının körüklediği ürün çeşitlendirme gereksinimi, bankaların riski dağıtma ve tabana yayma politikaları sayılabilir (Demirezen, 2015).

Özellikle 1990’lı yıllarda birçok ticari banka teknolojik altyapı ve otomasyon çalışmalarını tamamlamış ve internet bankacılığında büyük ilerleme kat etmiştir. Teknolojik

alışmalarla beraber bireysel bankacılık alanındaki kar potansiyeli yüksek olan ihtiyaç kredileri ve kredi kartları gibi ürünler tüketicilere sunulmaya başlanmıştır (Yıldırım O. , 2020).

Ülkemizde ilk olarak 1988 yılında Yapı ve Kredi Bankası tüketicisi vermiştir. Daha sonra bu bankayı diğerk kamu ve özel sektör bankaları takip etmiştir (Uzunlar, 1990)

1990'lı yıllardan 2001 ekonomik krizine kadar geçen sürede bankacılık sistemindeki dağınmık hukuki yapıdan faydalanan özel bankalar, karlarını maksimize etmek ve bireylerin daha fazla kredi kullanmaları sağılamak için rekabete girişmişlerdir. Büyük bir ekonomik krizle sonuçlanan bu finansal çılgınlık, devletin -biraz da IMF'nin (International Monetary Fund) zorlamasıyla- bankacılık sektörüne bir disiplin getirmesine rağımen toplumun artan tkietme güdüsü hiçbir zaman eski seviyelerine dönmemiştir.

Özellikle 2001 Krizinden sonra uygulamaya konulan ekonomik istikrar tedbirlerinden sonra enflasyon oranında yaşanan görece yavaşlama, bankalarca kredilere uygulanan faiz oranlarının düşürülmesini sağılamış ve kredi vadelerinin uzamasıyla birlikte bireysel kredilerde kayda değıer artışlar yaşanmıştır.

2004 yılı sonunda Türkiye'nin Avrupa Birliğı (AB) ile müzakerelere başlamak üzere gün alması ve bu olumlu gelişmenin önceden beklenmesi ile Türkiye ekonomisine duyulan güven artmıştır. Tüm bu gelişmeler bankaların hali hazırda artmakta olan fonlarını dış kaynak girişi ile daha da yükseltmiştir. Böylelikle reel sektöre açılan kredi hızla artmaya başlamış, buna paralel olarak bireysel bankacılık pazarı da hızla genişlemiştir (Yıldırım O. , 2020).

Bunların yanı sıra bireysel kredilerin bankacılık sektörünün riski tabana yayma politikası ve bankalar arası yaşanan sert rekabete bağılı olarak artış eğılimi göstereceğı ve bu eğılimin sreklielik göstereceğı söylenebilir (Aksoy, 2005).

2.2. Bireysel Kredilerin Türkiye'deki Toplam Krediler İçindeki Payı

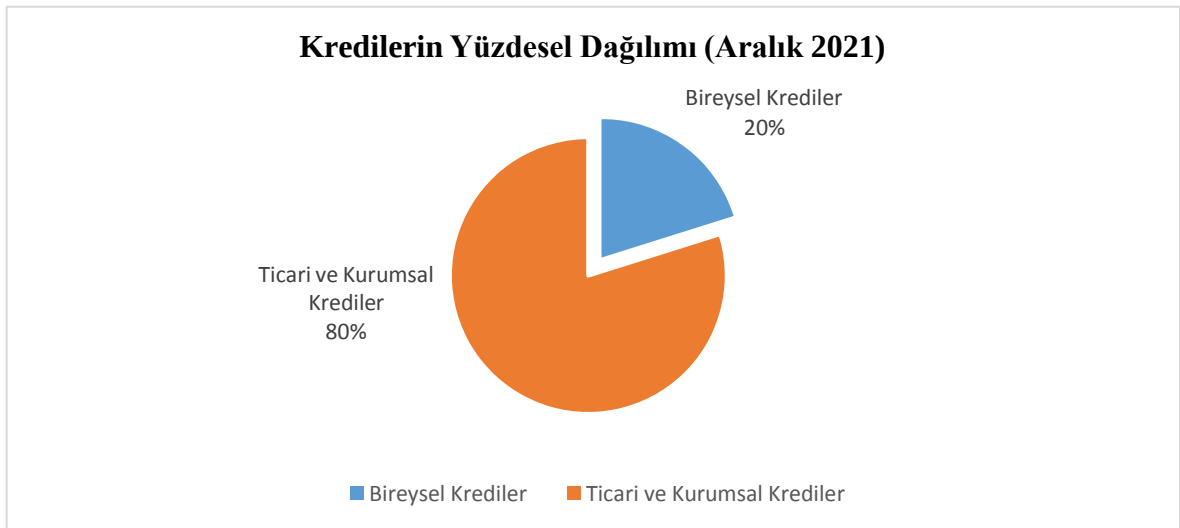
Bireysel kredilerin ülkemiz genelinde kullanılan toplam krediler içindeki dağılımı ve son on yıllık gelişimi aşağıdaki gibidir.

Şekil 7: Türkiye’de Son On Yıla Ait Kredi (TL-YP) Türlerinin Miktar Olarak Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Şekil 7’de görüldüğü üzere ülkemizin 2021 yılsonu itibariyle toplam 4.901 trilyon TL olan toplam kredi hacminin 3914 milyar TL’si ticari ve kurumsal krediler ve 982 milyar TL’si ise bireysel kredi türünden oluşmaktadır.

Şekil 8: Türkiye’de Kredilerin Yüzdesel Dağılımı (Aralık 2021).

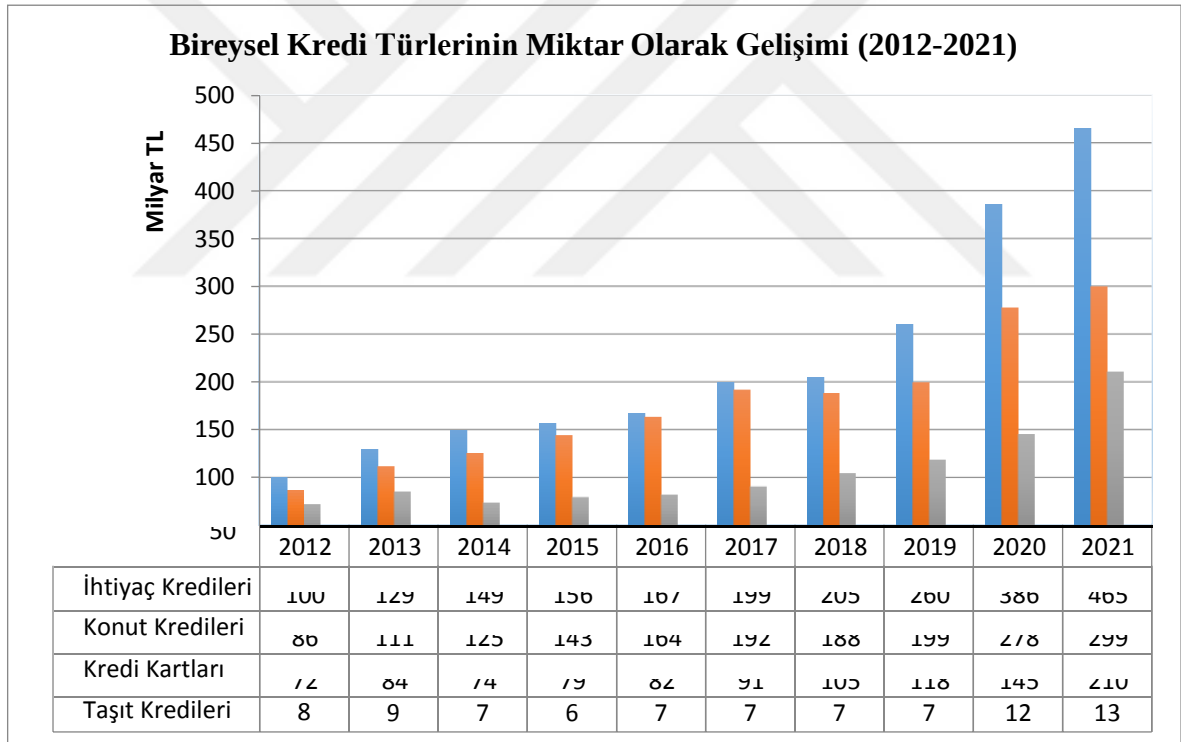
Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Toplam kredilerde son on yıllık dönemde sürekli ve yüksek oranlarda bir artış görülmektedir. Bireysel kredilerdeki artış ticari kredilerin gerisinde kalmış olup toplam krediler içerisindeki payı 2012 yılında % 33 iken düzenli bir azalış ile 2021 yılsonunda % 20 seviyelerine inmiştir (Şekil 8).

Bireysel kredilerin hedef müşteri havuzu daha geniş olsa da kullanım alanı tüketim harcamaları gibi görece düşük harcamalara dönük olduğu için hacimsel büyüklükleri genellikle ticari kredilerden daha küçük kalmaktadır (Söker, 2010).

2.3. Bireysel Kredi Türlerinin Kendi İçinde Büyüklük Dağılımı

Son on yılda düzenli şekilde büyüyen bireysel kredi pazarında yer alan kredi türlerinin 2012-2021 yılları arasındaki gelişimi aşağıda Şekil 9’da görüldüğü gibidir:

Şekil 9: Türkiye’de Son On Yılda Bireysel Kredi Türlerinin Miktar Olarak Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

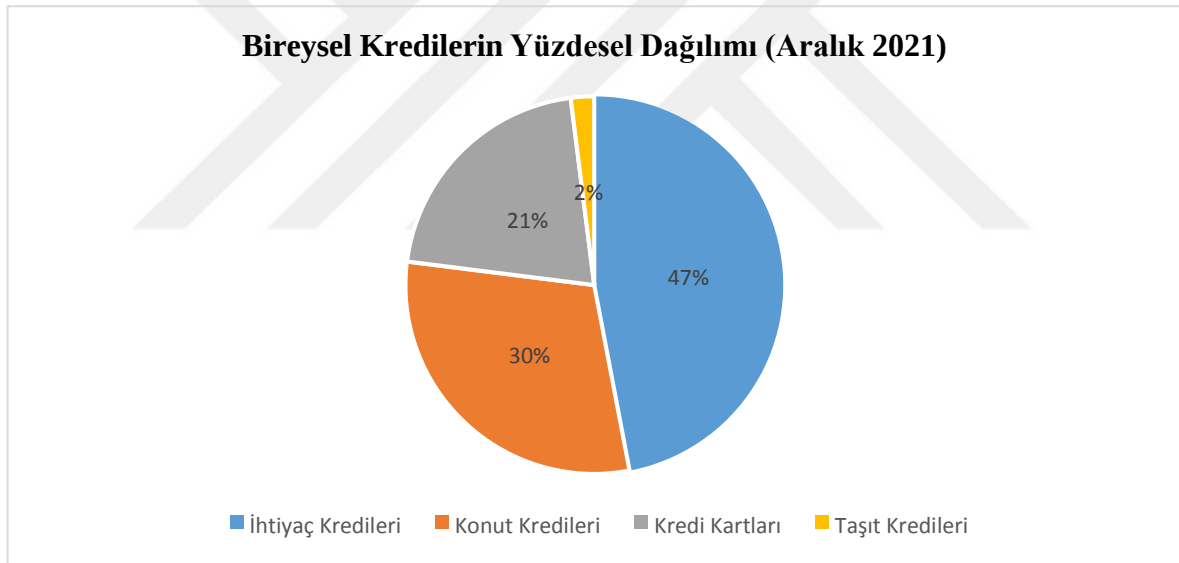
Şekil 9’da görüldüğü üzere son 10 yıllık dönemde bütün bireysel kredi türlerinde artış yaşanmıştır. Kredi türlerinin kullanım miktarlarındaki artışlar 2012 yılı temel alınarak

değerlendirdiğinde; en yüksek artışın % 365 ile ihtiyaç kredilerinde, en düşük artışın ise % 63 ile taşıt kredilerinde olduğu görülmektedir.

İhtiyaç kredileri, bireysel krediler içinde en çok kullanılan kredi türü olarak öne çıkmaktadır. İhtiyaç kredilerini sırasıyla konut kredileri, kredi kartları ve taşıt kredileri izlemektedir. Taşıt kredileri görece düşük artış göstermesiyle diğer kredilerden ayrılmaktadır.

Konut kredilerinde görülen artışın özellikle son yıllarda bankaların bu sektöre dönük avantajlı faiz oranları sunması ve kamu otoritesi tarafından konut alımının teşvik edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Yıldırım M. , 2020).

2021 yılsonunda ülkemizdeki bireysel kredilerin kendi içindeki yüzdesel dağılımı ise aşağıda Şekil 10’da gösterilmiştir.

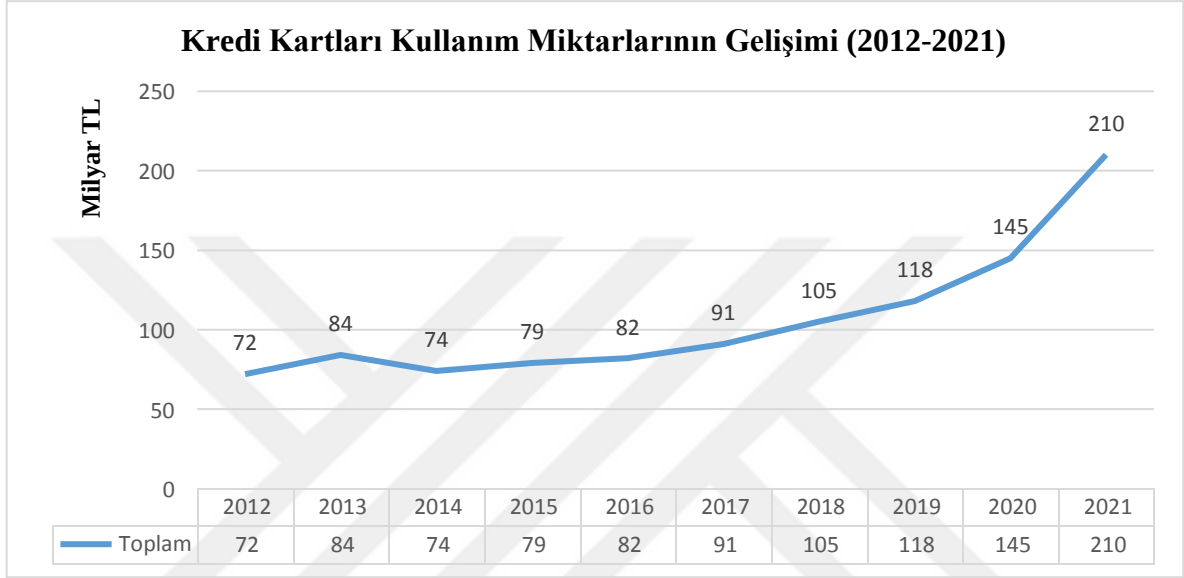
Şekil 10: Türkiye’de Bireysel Kredilerin Yüzdesel Dağılımı (Aralık 2021).

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Şekil 10’da görüldüğü üzere 2021 yılsonu itibariyle de bireysel krediler arasında en büyük oranı % 47 ile ihtiyaç kredileri temsil etmektedir. Konut kredileri ve kredi kartları toplam bireysel krediler içinde ciddi oranlarda temsil edilirken, yaklaşık % 1’lik temsil oranı ile taşıt kredileri, bireysel bankacılık sektörünün en işlevsiz ürünlerinden birine dönüşmüş görünmektedir.

2.4. Kredi Kartları

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de en yaygın kullanılan bireysel kredi ürünlerinden olan kredi kartlarının kullanım miktarlarının 2012-2021 yılları arasındaki gelişimi aşağıda Şekil 11’de görüldüğü gibidir:

Şekil 11: Türkiye’de Son On Yıla Ait Kredi Kartları Kullanım Miktarlarının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Ülkemizde bireysel kredi alanında ilk ortaya çıkan ürün kredi kartıdır. Günümüz kredi kartlarından farklı formlarda olsa da 1950’li yıllardan itibaren tüketicilerin kullanımına sunulmuştur (Demirezen, 2015).

Son yıllarda bankaların yoğun satış rekabetinin ve sık sık düzenledikleri kampanyaların da etkisiyle Şekil 11’de görüldüğü üzere kredi kart harcamaları 2015 yılından itibaren düzenli şekilde artış göstermektedir. 2021 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık % 45’lik artış yaşanması dikkat çekicidir.

2.5. Bankacılığın Kara Deliğı: Sorunlu Krediler

Sorunlu kredi, banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlanabilir (Aktaş, 2000).

Bankalar kullandırdıkları kredileri, sağlıklı bir şekilde tahsil etmek istemektedir. Bununla birlikte, kullandırılan her kredi banka tarafından tahsil edilememektedir. Kredi kullanan banka müşterisinin ödeme güçlüğüne düşmesi ile birlikte kredi geri ödemelerinde sorun yaşanmaya başlanmaktadır. Bankalar, bu sebeple geri ödenmesinde sorun yaşanan kredileri takipteki alacaklar içerisinde izlemektedir. Takipteki alacaklar bakiyesinin gerek banka gerekse Türk Bankacılık Sektörü içerisinde yükselmesi olumsuz bir gösterge niteliğindedir (Söker, 2010).

Sorunlu krediler tanımdan da anlaşılacağı üzere; bankaların kullandırmış oldukları fonların ödeme planına göre geri ödenmesinde sorun yaşanan kredi türleridir. Ülkemizde bir kredinin takip hesaplarına aktarılma süresi temerrüt tarihinden itibaren -bankanın haklı gerekçelerle geri çağırma hakkı saklı kalmak kaydıyla- 90 gündür. 90 günlük sürede gerekli ödemelerin yapılmaması durumunda bankalar alacaklarının tahsili için icra takibi başlatmaktadırlar (Suadiye, 2006).

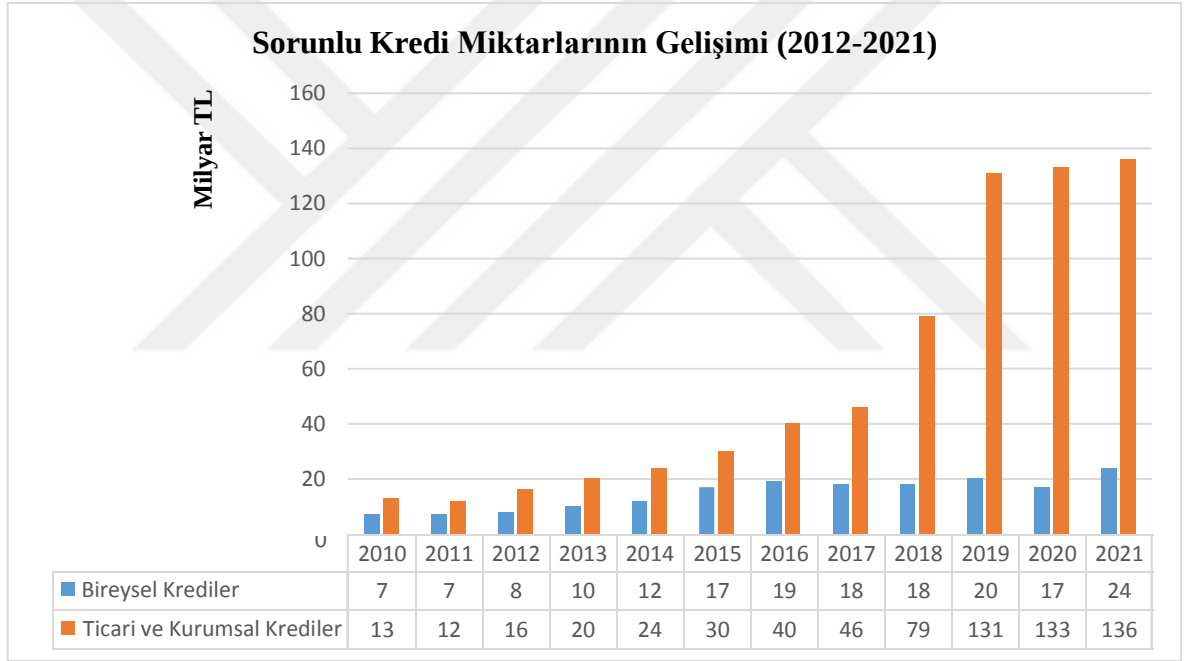
Sorunlu kredilerin ortaya çıkmasında kişilerin bilinçsiz ve savurgan harcamaları etken olabileceği gibi ekonomik kriz, enflasyon gibi dış faktörler de etken olabilir (Altınkaya, 2017).

Geri ödenmeyen kredilerin yasal takip sürecinin uzun ve masraflı olması bankalar açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır (Akipek, 2003). Ayrıca alacağını zamanında tahsil edemeyen banka, gelir kaybı yaşayacağı gibi sorunlu krediler için Merkez Bankası nezdinde yasal karşılık ayırmak zorunda kalmaları da ek bir maliyet olarak karşılıklarına çıkmaktadır (www.resmigazete.gov.tr, 2016).

Etkin bir finansal sistem için bankaların, iç ve dış kaynaklardan elde ettikleri fonları en verimli şekilde kullanmaları gerekmektedir. Sorunlu kredilerdeki artışlar yalnızca bankaların olumsuz yönde etkilemekle kalmayıp ekonominin genel verimliliği ve dengesini de bozabilmektedir. Bu nedenle bankalar kredi verirken, kredilendirme ve tahsis politikalarını sorunlu kredilere yol açmayacak şekilde düzenlemek ve işletmek durumundadırlar (Ünal S. , 2019).

Bankalar doğal olarak tahsis ettikleri kredilerin tamamının vadesinde sorunsuz tahsil edilmesini isterler. Bankaların bu isteğine karşın sorunsuz tahsilat her zaman mümkün olmamaktadır. Genellikle bankaların takipteki kredilerinin kullandıkları krediye oranı % 5'i geçmediği zaman normal kabul edilmektedir (Güney, 2008). Bu bağlamda bankaların belirli bir takip oranını aşmamaları amacıyla yasal mevzuata katı müeyyideler konulmuştur. Mevzuatın emrettiği söz konusu oranı sağlamak için çoğu kez bankaların kredi hacimlerini artırdıkları bilinen bir gerçektir.

Şekil 12'de ülkemizde takip hesaplarına aktarılan sorunlu kredilerin 2012-2021 yılları arasındaki gelişimi gösterilmektedir.

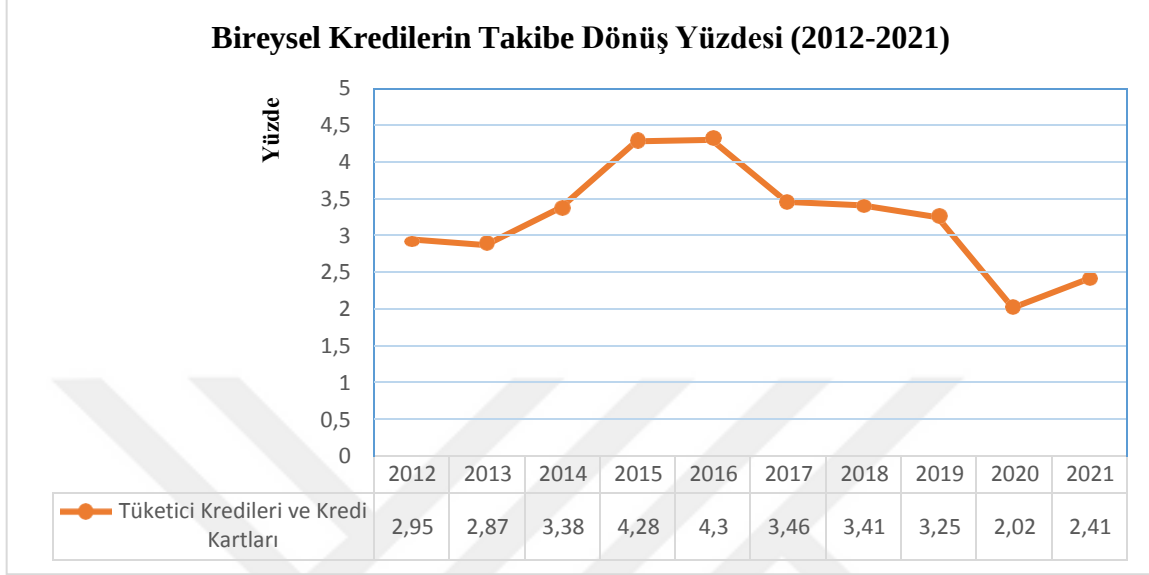

Şekil 12: Türkiye’de Son On Yıla Ait Sorunlu Kredi Miktarlarının Gelişimi.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Şekil 12’de görüldüğü üzere ülkemizde son on yıllık süreçte sorunlu kredilerin miktarı büyüyerek devam etmiştir. Sorunlu kredilerin bireysel kredi ve ticari kredi olarak bileşenine bakıldığında; bireysel krediler lehine bir dönüşüm olduğu görülmektedir. Bireysel kredilerin toplam sorunlu krediler içindeki oranı 2012 yılında yaklaşık % 35 iken 2021 yılsonu itibarıyla % 15 seviyelerine gerilemiştir.

Toplam sorunlu krediler içerisindeki payı son on yılda düşen bireysel kredilerin takibe dönüşme oranları ise 2012-2021 dönemi için aşağıda Şekil 13’de gösterilmiştir.

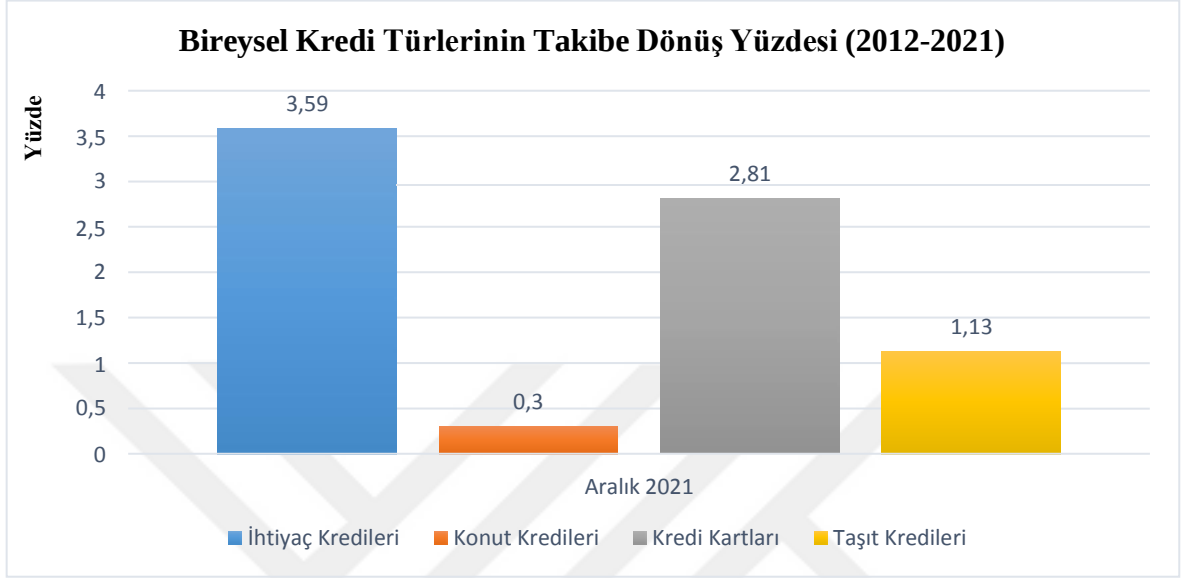

Şekil 13: Türkiye’de Son On Yıla Ait Bireysel Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Şekil 13’de görüldüğü üzere 2012-2021 yılları arasında bireysel kredilerin takibe dönüşüm oranları % 2,87 - 4,30 bandında seyretmiştir. Son on yıllık takibe dönüşüm oranı ortalaması ise % 3,50 olarak hesaplanmıştır.

Aşağıda Şekil 14’de, bireysel kredi türlerinin takibe dönüşme oranları ayrı ayrı gösterilmiştir.

Şekil 14: Türkiye’de Son On Yıla Ait Bireysel Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2021 Raporu (www.bddk.org.tr, 2021).

Şekil 14’de görüldüğü üzere takibe dönüşme oranlarında bireysel kredi türleri arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Teminat olarak taşınmaz ipoteği ve araç rehni alınan konut ve taşıt kredilerinde takibe dönüşme oranları ihtiyaç kredilerine ve kredi kartlarına göre oldukça düşüktür. Bu durum bireysel kredi kullandırımalarında teminat unsurunun son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Tekşen & Çelik, 2018).

2.6.Bireysel Kredilerin Makroekonomik Kavramlarla İlişkileri

Bireysel krediler, yalnızca banka ve tüketici arasında kurulan bir finansal ilişki olmayıp aynı zamanda ülke ekonomisinin tüm aktörlerini de doğrudan ya da dolaylı etkilemektedir. Bu kısımda bireysel kredilerin finansal piyasalarda doğrudan yarattığı etkilerin yanında diğer makroekonomik değişkenler ile ilişkisi ortaya konulmuştur.

2.6.1. Büyüme ve Bireysel Krediler

Ülkenin finansal sisteminde etkin bir aktör olarak yer alan bireysel krediler tüm iktisadi yapıları etkilemektedir. Kullanılan bireysel krediler iç talebi ve tüketimi artırmak yoluyla ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Kolçak, Akyol, & Batu Ağırkaya, 2018).

Bireysel kredilerin tüketim harcamaları artışını tetiklemesi, ülkedeki üretim birimlerini yeni yatırımlara zorlamaktadır. Yapılacak yeni yatırımlar ise ekonomik canlanmayla beraber istihdam artışını sağlayarak işsizliği aşağı çekecektir (Demir, 2015).

Kredi türü olarak bakıldığında; bireysel kredilerin ticari kredilere göre tüketim üzerindeki etkisinin daha kalıcı ve güçlü olduğu görülmektedir (Demirezen, 2015). Bireysel tüketime dönük kullandırılan bireysel kredilerin mal ve hizmet piyasalarına girişleri ticari kredilere göre daha hızlı gerçekleşmektedir.

Bireylerin alım gücünü artırmak suretiyle yurt içi tüketim talebini pozitif yönde etkileme gücü bulunan bireysel krediler, özellikle ekonominin durgunluk yaşadığı dönemlerde ekonomik canlılık sağlamaktadır. Bu kapsamda devlet erki, durgunluktan çıkış yolu olarak kredi genişlemesini bir politika aracı olarak kullanabilir.

Kredi genişlemesi her ne kadar ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkilese de, bireylerin kontrolsüz borçlanmalarına da yol açarak olası ekonomik krizlerde onları savunmasız bırakacaktır. Bu bağlamda devletin kredi maliyetlerini tüketici lehine düşürecek politikalar uygulaması uzun vadede her zaman olumlu sonuç vermeyebilir (Gültekin, 2019). Ayrıca yüksek borçluluk düzeyinin hane halkının gelecekteki tüketimini olumsuz etkileyeceği; bireylerin tasarrufları kısarak krediye yönelmesine neden olacağı ve bunun sonucunda bugünkü tüketim gelecekteki tüketimi daraltarak gelecekteki büyümeyi olumsuz etkileyeceği göz ardı edilmemelidir (Demirezen, 2015).

Ekonomik büyüme dönemlerinde genellikle kredi genişlemesi yaşansa da kriz dönemlerinde tam tersi bir eğilim yaşanmaktadır. Kriz dönemlerinde özellikle kredi kartı başta olmak üzere bankalara kredi müracaatları artmasına karşın, kullandırılan kredi miktarları düşük kalmaktadır. Bankaların daha ihtiyatlı davranmaları sonucu kriz dönemlerinde bireysel kredilerde daralma yaşandığı söylenebilir (Durmuş & Şahin, 2019).

Kredi mekanizmasının ekonomik büyümeye desteğinin sürdürülebilir olması için, tasarrufların yatırımlara etkin şekilde yönlendirilebileceği güçlü bir finansal sistemin yapılandırılması gereklidir (Küçükmotor, 2014).

Sonuç olarak; bankalar tarafından kullanılan bireysel krediler, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Bireysel kredilerdeki artış ile ekonomik büyümenin aynı yönde ve bir birine yakın oranlarda gerçekleşmesi, krediler ile büyüme arasında sağlıklı bir ilişki olduğunu ortaya koyacaktır (Koç, 2015).

2.6.2. Enflasyon ve Bireysel Krediler

Enflasyon en kısa tanımıyla; mal ve hizmetlere ait fiyatların sürekli ve alım gücünü etkiler şekilde artmasıdır. Enflasyonun sebeplerinden biri olan para arzındaki artış bireysel kredilerle doğrudan ilişkilidir. Çünkü her kullanılan kredi aynı zamanda piyasada para tabanını artırmakta ve likiditeyi yükseltmektedir. Mal ve hizmet üretimi ile para arzı arasında doğacak fark enflasyonu tetikleyebilmektedir (Demirgil, 2019).

Bireysel krediler ekonomide toplam talebi artırmaktadır. Artan toplam talebi karşılayacak şekilde üretim artışı sağlanamaması durumunda piyasadaki mal ve hizmetlerin fiyatı yükselecektir (Kılıç F. , 2015). Bu bağlamda, bireysel kredi türlerinden olan kredi kartlarının yoğun şekilde kullanımı da bireylerin tüketim talebini arttırdığından enflasyona neden olabilmektedir (Çavuş, 2006).

Piyasada fiyatların yükselmesi ile bireyler tüketim harcamalarını erteleme ya da borçlanma yoluyla gerçekleştirme yolunu seçeceklerdir. Ertelenen harcamalar enflasyon üzerinde etki yapmazken, elde edilecek ek fonlarla planlanan harcamaların yapılması enflasyonu olumsuz yönde etkileyecektir (Ünal S. Z., 2019).

Ülkemiz özelinde bireysel kredilerin tamamının tüketime harcanmadığı; borç kapama, yapılandırma gibi talep artışı yaratmayan harcamalara gitmesinden dolayı enflasyon üzerinde olumsuz etkisinin bulunmadığı yönde görüşler bulunsa da (Adımlı, 2020), bireysel kredilerin ekonomide yarattıkları tüketim talebi ile enflasyonu pozitif yönde etkilemektedirler (Arslan & Yapraklı, 2011).

Özellikle genişleyici para politikalarının uygulandığı dönemlerde bankaların piyasaya bol miktarda kredi enjekte etmeleri sonucu bireylerin alım gücünde yapay ve geçici bir artış sağlanmaktadır. Bireylerin harcanabilir gelirlerinin artması sonucu ise orta ve uzun vadede enflasyon artışı yaşanmaktadır. Bu bağlamda Merkez Bankası (TCMB) enflasyonla mücadele hedefi doğrultusunda sık sık kredi politikalarına müdahalelerde bulunmaktadır.

2.6.3. Faiz ve Bireysel Krediler

Kredilerin müşteriye olan maliyeti faizdir. Bir anlamda faiz kredinin fiyatıdır. Dolayısıyla faizler ile bireysel kredi talepleri arasında negatif ve çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Durmuş & Şahin, 2019). Bankaların kredi faizlerinde yapacakları indirimler bireysel kredi kullanımını cazip hale getirecektir ve bireylerin kredi taleplerini artıracaktır (Ünal & Ocak, 2020).

Faiz oranlarının yükseldiği bir ekonomide ödünç almanın maliyeti artacağı için tüketim harcamaları ve kredi talepleri azalacaktır. Düşen faiz oranları ise kredi kullanmanın maliyetini aşağı çekmek yoluyla kredi akışının hızlanmasını sağlayacaktır (Özlale & Karakurt, 2012).

Devletler faizin bireysel krediler, dolayısıyla tüketim talebi üzerindeki belirleyiciliğini bazen mali politikaları gereği yasal müdahalelerle lehlerine kullanmaktadırlar. Özellikle iç talebin daraldığı dönemlerde kredi faizlerinin düşürülmesi, enflasyonist ortamlarda ise kredi faizlerinin artırılması bu tür uygulamalara örnek olarak verilebilir.

2.6.4. Cari Açık ve Bireysel Krediler

Cari açık, bir ülke ekonomisinin dış alım ve dış satım arasında aleyhine doğan farktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki üretim ve sermaye eksikliği sebebiyle cari açıklar süreklilik arz etmektedir.

Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından biri olan dış ticaret açıkları veya cari açık sorunu 2001 yapısal reform süreçleri sonrasında da var olmaya ve hatta hızla artmaya devam etmiştir (Ünal, 2019).

Cari açık en kaba deyişle “fazladan dış ülkelere ödenen para” olarak tanımlanabilir. Cari açığın düşmesi için dış alımın kısılması yani ülke dışından ithal edilen mal ve ürünlere olan talebin düşürülmesi gerekmektedir. Bireysel krediler kanalıyla toplumun eline verilecek “tüketme gücü” sadece iç talebi artırmakla kalmayıp dış talebi de artıracaktır. Dış ürünlere dönük tüketim talebi ülke kaynaklarının yurtdışına transferine yol açarak cari dengede aleyhte bir durum yaratacaktır.

Kullanılan bireysel kredilerin ithal malların teminine, özellikle de lüks ithal mallara yönelik olması halinde dış ticaret dengesi ülke aleyhine bozulacak ve dış ticaret açıkları

ortaya çıkacaktır (Kılıç, 2018). Bu bağlamda bireysel kredilerin cari açığı tetiklememesi için, kullanılacak kredilerin yalnızca yurtiçinde üretilmeyen mal ve hizmetlere dönük harcanmasının sağlanması gereklidir (Demirezen, 2015).

Bunların yanında, bireysel kredilerin ülke ekonomisinde neden olacağı üretim artışı toplam yurt içi talebi aşması durumunda, fazla üretim ihracat yoluyla diğer ülkelere satılarak dış ticaret açıklarının kapatılması sağlanabilecektir (Kılıç, 2018).

Sonuç olarak, cari açığın kontrol altına alınması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bireysel kredilerde uygulanan politikaların yatırımları artırıcı, yerli tüketimi destekleyici ve özellikle de ithal lüks tüketimi dizginleyici yönde olmasının sağlanması gerekmektedir (Kılıç, 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde kredi işlemleri birçok çalışmaya konu olmuştur. Krediler modern ekonomilerde bütün ekonomik, hatta sosyal birimleri doğrudan ve dolaylı olarak etkileme gücüne sahiptirler. Özellikle tüketicilere dönük sunulan ve çalışmanın ana konusu olan bireysel kredi ürünleriyle ilgili yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda özet halinde sunulmuştur:

Chen ve Devaney (2001) Amerika Birleşik Devletleri özelinde yaptıkları çalışmada bireylerin kredi kullanmaya karşı tutumlarını ve sosyoekonomik faktörlerin krediler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, demografik farklılıkların kredi kullanımına ilişkin tutum ve davranışları etkilediği saptaması yapılmıştır. Özellikle gelir faktörünün kredi işlemlerinde belirleyici etken olduğunun vurgulandığı çalışmada, sorunlu kredilerin yaşanması ise bilinçsizliğe bağlanmıştır. Çalışma sonunda, tüketicilerin finansal konularda farkındalıklarının artırılması için bir takım uygulamaların yapılması önerisi getirilmiştir. (Chien & Devaney, 2001).

Bostancı'nın (2004) "Türkiye'de Bireysel Bankacılık Hizmetleri Eğitiminin Müşteri Davranışlarına Etkisi" başlıklı çalışmasında ülkemizde bireysel kredilerden kaynaklanan bir takım ekonomik ve psikolojik sorunlar yaşandığı ifade edilerek, konu hem tüketici hem de banka çalışanları bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada, tüketicilerin kendilerine tahsis edilen bireysel kredileri bilinç eksikliği nedeniyle amacına uygun kullanamadıkları, gelecekteki gelirlerini bugünden tüketmek yoluyla ekonomik sıkıntıya düştükleri ve ekonomik sıkıntıların bireyleri psikolojik bunalımlara ittiği tespiti yapılmıştır. Tüketicilerin yaşadığı sorunlarda banka çalışanlarının da bilgisizliğinin dolaylı olarak etkili olduğu tezi ileri sürülerek, kredinin iki tarafına da (banka çalışanı ve müşteri) gerekli eğitimlerin verilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Bostancı, 2004).

Thaicharoen, Ariyapruchya ve Chucherd (2004) gelişmekte olan ülkelerden biri olan Tayland özelinde hane halkı borçlarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, bireylerin borçlanma davranışlarını öncelikli olarak ekonomik belirlilik ortamının etkilediği saptaması yapılmıştır. Özellikle enflasyonist ortamda borçlanmanın maliyeti bireyleri borçlanmadan kaçınmaya yöneltmektedir. Borçlanma kararını en çok etkileyen bireysel unsur ise kişi geliri olduğu saptaması yapılmıştır. Geliri yüksek bireylerin borçlanma kararı alırken daha güvenli hareket ettikleri tespiti yapılırken yaşı ilerleyen bireylerin ise kredi kullanırken daha

ihtiyatlı hareket ettikleri sonucuna ulaşmışlardır (Thaicharoen, Ariyapruhya, & Chucherd, 2004).

Chivakul ve Chen (2008), Bosna Hersek özelinde hane halklarının kredi borçlanmasını etkileyen faktörler üzerinde çalışmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre kredi taleplerini etkileyen en önemli faktörün hane geliri olduğu saptanmıştır. Çalışmaya göre, bireylerin yaşları da kredi davranışlarında farklılaşmaya yol açmaktadır. Özellikle daha genç bireylerin kredi kullanma isteklerinin yüksek olduğu tespiti yapılmıştır. Benzer şekilde eğitim düzeyi yüksek bireylerin gelir seviyelerinin borçlanmaya ihtiyaç duymayacakları derecede yüksek olmasından dolayı kredi taleplerinin de düşük kaldığı saptanmıştır (Chivakul & Chen, 2008).

Aydın ve Şahin'in (2009) "Demografik Faktörlerin Tüketici Kredisi Kullananların Temerrüde Düşmeleri Üzerindeki Etkisi" başlıklı çalışmalarında bireysel kredi geri ödemelerinde yaşanan gecikmeler ile cinsiyet, meslek grubu, konut mülkiyeti, yaş grupları ve medeni durum gibi bazı demografik faktörler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bilecik ili özelinde bazı bankalardan elde edilen veriler esas alınarak yapılan çalışma sonuçlarına göre; kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerde kadın ya da erkek cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu tespiti karşın çalışmada, sorunlu kredilerde kadınların görece daha düşük oranlarda kaldığı vurgulanmıştır. Diğer demografik özelliklerden özellikle konut mülkiyetinin önemli bir etken olduğu ifade edilerek ev sahiplerinin sorunlu kredi yaşama oranının anlamlı oranda kiracılara göre düşük kaldığı tespiti yapılmıştır (Aydın & Şahin, 2009).

Boz'un (2009) "Tüketicilerin Bireysel Kredileri Algılama Şekilleri ve Bireysel Kredileri Tüketim Biçimleri" başlıklı çalışmasında Ankara ili özelinde tüketicilerin bireysel kredi kullanma davranışlarını belirleyen etmenler ile kullanılan kredilerin toplumsal etkilerinin neler olduğu araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tüketiciler, bireysel kredi kullanma kararı alırken öncelikli olarak kredinin faiz ve komisyon gibi maliyet unsurunu dikkate almaktadırlar. Tüketicilerin cinsiyetleri ile kredi kullanımı arasında anlamlı bir fark bulunmadığı ancak tüketicilerin yaşları ile kredi kullanma arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. Kredi kartı kullanımında eğitim seviyesinin önemli bir değişken olduğu, kredi kartı kullanımının bireylerin eğitim düzeyleriyle beraber arttığı saptanmıştır. Çalışmada, kredi kullanan bütün bireylerin demografik özelliklerinde bağımsız olarak bankalara ödedikleri faizler sebebiyle psikolojik yönden olumsuz etkilendikleri

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireylerin kredi konularında genel olarak bilinçsiz davranışlar sergiledikleri ifade edilerek başta devletin, bütün paydaşların tüketicilerin bilinçlendirilmesi adına gerekli sorumluluğu üstlenmeleri önerilmiştir (Boz, 2009).

Tekirdağ (2009) “Türkiye’de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi” başlıklı çalışmasında ülkemizdeki bireysel kredilerin artışından yola çıkarak kredi riskini farklı faktörlere göre değerlendirmiştir. Çalışmada, bireysel kredi geri ödemelerinde kur artışlarını önemli bir faktör olarak belirledikten sonra tüketicileri demografik özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirmiştir. Tekirdağ’ın tespitlerine göre; ülkemizde en çok ihtiyaç kredisi kullanılmakta olup, kredi kullanan yaş grubu orta yaş, gelir grubu ise düşük gelirli olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışmada, daha çok ücretli çalışan kesimin tercih ettiğı bireysel kredilerde eğitim seviyesinin artması ile sorunlu kredi yaşama olasılığının ciddi oranlarda düştüğü tespiti yapılmıştır (Tekirdağ, 2009).

Grinstein-Weiss, S.Spader, Yeo, C. Key ve Books Freeze (2012) düşük gelir grubunda yer alan hane halkları üzerinde yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlığın önemine dikkat çekmişlerdir. Tüm finansal aktörler açısından önemine dikkat çektikleri finansal okuryazarlık eksikliğinin özellikle görece yoksul hanelerde daha olumsuz sonuçlar doğurduğu tespiti yapılmıştır. Yoksul hanelerdeki ebeveynlerin daha bilinçli olmasının hem çocukların gelişimi hem de kredi ödemelerinde olumlu işlevinin bulunduğu sonucuna varılarak düzenli bir kredi sisteminin kurulabilmesi ve sürdürülebilmesi için finansal konularda eğitim faaliyetlerinin artırılması önerilmiştir (Grinstein-Weiss, S.Spader, Yeo, C. Key, & Books Freeze, 2012).

Kılınç (2012) İstanbul, Ankara ve İzmir illerinden topladığı verilerle gerçekleştirdiğı “Bireysel Kredi Kullanımında Hanehalkı Davranışları ve Sosyo-İktisadi Etkileri” başlıklı çalışmasında bireysel kredi kullanımına ilişkin kişilerin davranış ve tutumlarını ölçmeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, kredi kullanma davranışını belirleyen ana etkenin gelecekte beklenen gelir olduğu tespiti yapılmıştır. Bu bağlamda, gelecekle ilgili beklentilerin olumlu yönde gelişmesi halinde bireylerin kredi kullanım kararı almakta daha cesur hareket ettikleri saptaması yapılmıştır (Kılınç, 2012).

Kaynak (2013) çalışmasında öğretmen meslek grubu üzerinden tüketicilerin bireysel kredi kullanma davranışlarını incelemiştir. Çalışma sonucunda öğretmen mesleğı ile ilgili bir takım çıkarımlarda bulunan Kaynak’a göre ülkemizde mesleki ya da demografik durumu ne olursa olsun bütün tüketicilerin bireysel krediler ve diğeri banka işlemleri konusunda bilinçli hale getirilmesi gereklidir. Çalışmada, özellikle son yıllarda bireylerin kredi borçları

nedeniyle yaşanan intihar gibi gelişmelerin sosyal hayatta olumsuz yansımalarının bulunduğu tespiti yapılarak, kredi işlemlerinin salt ekonomik etkilerinin bulunmadığı vurgusu yapılmıştır. Bu bağlamda kamu kuruluşları başta olmak üzere bütün kurum ve kuruluşların, tüketicilerin finansal konularda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi noktasında sorumluluk üstlenmelerinin önemli olduğu tespiti yapılmıştır (Kaynak, 2013).

Çilek'in (2014) "Bireysel Kredi Talebini Etkileyen Faktörler (Erzurum Örneği)" çalışmasında Erzurum ili özelinde tüketicilerin bireysel kredi kullanma davranışlarını belirleyen etmenleri incelemiştir. Çalışma sonucunda, bireylerin kredi kullanma kararını etkileyen en önemli faktörün gelir olduğu ortaya konulmuştur. Kişilerin gelecekte elde edeceklerini umdukları gelire göre borçlanma kararı aldıkları, bu bağlamda gelecekle ilgili olumlu beklentilerin kredi taleplerini artırdığı tespiti yapılmıştır. Çalışmada, tüketicilerin genel olarak banka kredilerine dönük olumsuz bir algılarının bulunduğu, kredi ilişkilerini riskli bularak zorunlu olmadıkça kredi kullanmayı doğru bulmadıkları saptanmıştır. Gelir düzeyi düşük hane halkının finans piyasalarına borçlanarak girmesinin ise doğru yönetilemediği takdirde sosyo-ekonomik mağduriyetlere yol açacağı savunulmuştur (Çilek, 2014).

Küçükmotor (2014) "Bireysel Kredilerin Hanehalkı Ekonomisi Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması: Zonguldak Örneği" başlıklı çalışmasında Zonguldak ili özelinde araştırma ve uygulama yapmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, kredi kullanma davranışını ve kararını etkileyen en önemli unsur kişilerin gelirleridir. Bu bağlamda, gelirleri düşük olup ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşayan bireyler, zorunlu olarak borçlanma yolunu tercih etmektedirler. Düşük gelirli bireylerin plansız girişecekleri borçlanmalar ise onları gelecekte daha zor ekonomik şartlarla karşı karşıya bırakacaktır. Bu bakımdan, bilinçli tüketicilerin varlığının finansal piyasalar açısından oldukça önemli olduğu tespiti yapılmıştır. Çalışmada ayrıca, finansal piyasaların sürdürülebilir bir istikrara kavuşabilmesi adına bankaların tüketici lehine bir takım kolaylaştırıcı ve maliyet düşürücü uygulamalara gitmesi önerisi getirilmiştir (Küçükmotor, 2014).

Altinkaya'nın (2017) "Bireysel Kredilerin Kredi Riskini Etkileyen Bireysel Faktörler Üzerine Bir Uygulama" başlıklı çalışmasında, kullanılan bireysel kredilerde riski en çok etkileyen faktörler araştırılmıştır. Sorunlu krediler, kullandıran tarafı zarara sokacak derecede tahsili geciken kredi olarak tanımlanmış ve bu gecikmelerin kredi kullanan tarafıyla ilgili nedenleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda bireysel kredilerin sorunlu hale dönüşmesinde belirleyici etkenin kişilerin gelirleri olduğu saptaması yapılmıştır. Kredi

kullanan kişilerin gelirleri ile kredi ödemelerinde sorun yaşanması arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Altınkaya, 2017).

Topalgökçeli (2017) “Bireysel Kredi Kartı Borçlarına Etki Eden Faktörler” başlıklı çalışmasında tüketicilerin kredi kart borçlarını ödeme davranışları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, borç ödeme davranışında belirleyici faktörün kişinin gelir düzeyi olduğu tespiti yapılmıştır. Kredi kartları dahil tüm bireysel kredi borçlarının ödenmesinde bireylerin bilinçli hareket edebilme yeteneğinin ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Sorunlu kredi yaşayan tüketicilerin yanıtlarından elde edilen sonuçlara göre, kredilerin sorunlu hale dönüşmesine tüketicilerin bilinçli harcama yapmamaları ve finansal bir plana sahip olmamaları neden olmaktadır. Çalışmada, sorunlu kredi yaşama durumlarında cinsiyetler arasında kayda değer bir fark tespit edilememişken medeni durum açısından evliler lehine bir ayrışma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Topalgökçeli, 2017).

Usta (2017) “Yeni Tüketici Kanununa Göre Tüketici Kredileri” başlıklı çalışmasında 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında bireysel kredi kullanan tüketicilerin durumunu incelemiştir. Çalışmada, Kanunun tüketicilere bir takım yeni haklar getirdiği ifade edilirken, tek başına yasal düzenlemelerin yetmeyeceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda tüketicilerin çeşitli kurumlarca bilinçlendirileceği bir sistemin geliştirilmesi önerisi getirilmiştir (Usta, 2017).

Qian, Cao ve Cao (2018) çalışmalarında içlerinde Türkiye’nin de bulunduğu gelişmekte olan 25 ülkedeki kredileri etkileyen faktörleri ağırlıklı olarak dinsel yönden ele almışlardır. İnceleme sonucunda, kredi işlemlerinde din faktörünün hala önemli derecede etkin olduğu ve kısa vadede bu etkinliğin değiştirilmesinin zor görüldüğü tespiti yapılmıştır. Çalışma sonunda, finansal gelişim açısından olumsuz etkileri bulunan bu durumun iyileştirilmesi hatta ortadan kaldırılması için devletlerin iç hukuklarında yasal düzenlemeler yapması önerisi getirilmiştir (Qian, Cao, & Cao, 2018).

Tekşen ve Çelik’in (2018) çalışmalarında ülkemizde faaliyet gösteren en büyük 10 mevduat bankasının 2006-2016 yılları arasındaki verileri üzerinden takipteki kredilerin bileşenleri incelenmiştir. Çalışmada, bankalar tarafından maddi teminata bağlanmış kredilerin diğer kredilere göre sorunlu krediye dönüşme oranının daha düşük olduğu tespiti yapılmıştır. Konut ve taşıt kredileri gibi bireysel kredilerin, geri ödenmesinde tüketiciler tarafından daha özenli davranıldığı saptaması yapılmıştır (Tekşen & Çelik, 2018).

Walczak ve Pienkowska-Kamieniecka (2018) çalışmalarında kredi kullanan bireylerde cinsiyet farkının kredi davranışı üzerinde bir etkisinin olup olmadığını

araştırmışlardır. Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiği zaman, finansal konularda erkeklerin kadınlara göre daha riskli işlemleri tercih ettikleri tespiti yapılmıştır. Bu bağlamda, kadınların kredi kullanma konusunda erkeklere göre daha ihtiyatlı oldukları ve ekonomik rasyonelliğe göre hareket ettikleri sonucuna varmışlardır (Walczak & Pienkowska-Kamieniecka, 2018).

Durmuş ve Şahin (2019) Türkiye’de 2006 ilk çeyrek ile 2018 ikinci çeyrek dönemleri arasında bazı makroekonomik değişkenleri esas alarak bireysel kredilerin talebini etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, bireysel kredi talebini etkileyen en önemli faktörün kredi faizleri olduğu tespiti yapılmıştır. Özellikle ekonomik istikrarın sağlandığı ve enflasyonist baskının azaldığı dönemlerde, kredi faiz oranlarındaki düşüşün bireylerin tüketim arzularını tetikleyerek kredi kullanmaya yönelttiği sonucuna ulaşılmıştır (Durmuş & Şahin, 2019).

Gültekin’in (2019) çalışmasında bireysel kredilerin gelir ve faiz oranlarına karşı duyarlılığını araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bireysel kredilerde en etken faktör tüketicilerin gelirleri olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir seviyesi artan bireylerin tüketim alışkanlıklarının da değişime/dönüşüme uğraması sonucu kişilerin kredi taleplerini artırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada, gelirin dışında döviz kurlarındaki değişimin de tüketicilerin kredi davranışlarında doğrudan etkide bulunduğu tespiti yapılmıştır (Gültekin, 2019).

Ünal (2019) “Türkiye’de 2003-2018 Yılları Arasında Tüketici Kredi Hacmini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmada ülkemizdeki bireysel kredi hacmini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Çalışma sonucunda, kredi talebini etkileyen ve tüketici davranışlarında belirleyici etmen olarak faiz oranları öne çıkmaktadır. İstatistiksel olarak yapılan ölçümlerde de, faiz oranlarındaki artış ile tüketicilerin bireysel kredi kullanma kararları arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır (Ünal S. Z., 2019).

Yıldırım (2020) “Tüketicilerin Kredi Kullanma Sürecinde Banka Tercih Nedenleri: Tekirdağ/Süleymanpaşa İlçesinde Bir Araştırma” çalışmasında Tekirdağ ili Süleymanpaşa ilçesi özelinde araştırma yapmıştır. Araştırmada bireysel kredi kullanmak isteyen tüketicilerin banka/kredi tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, tüketicilerin kredi kullanma kararı alırken öncelikli olarak kredinin faiz yüküne dikkat ettikleri tespiti yapılmıştır (Yıldırım M. , 2020).

Getachew (2021) çalışmasında Etiyopya’da faaliyet gösteren bankalara dönük müşterilerin tercihlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda müşterilerin banka ve kredi

tercihlerinde ilk sırayı düşük faiz ve komisyon oranlarının düşük olması almıştır. Finansal faktörlerin tüketici tercihlerinde belirleyici etkilerinin bulunduğu ve bu etkilerin diğer sosyal faktörlerden bağımsız ve güçlü şekilde ortaya çıktığı saptaması yapılmıştır. Tüketicilerin banka tercihlerinde hizmet alınan bankanın yakın olmasının da etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Getachew, 2021).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLER İLE BİREYLERİN SOSYOEKONOMİK KOŞULLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Çalışmanın Amacı

Ülkemizde kredi kartı kullanımı 1960'lı yılların sonunda başlamış olsa da nakdi bireysel krediler ilk olarak 1980'li yılların sonunda verilmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda bankacılık ve finans sektöründe yaşanan çalkantılı dönemde çok fazla gelişemeyen bireysel krediler pazarı, özellikle 2000 ve 2001 ekonomik krizleri sonrası uluslararası standartları referans alan güçlü bir bankacılık sisteminin oluşturulmasından sonra hızla genişlemiştir.

Yasal altyapısı güçlendirilen sektörde bulunan bankalar, kendi aralarında yaşanan sert rekabetin etkisiyle yurt geneline yayılan şube ağları kurmuşlar ve teknolojik gelişmelerin desteği ile piyasaya yeni kredi ürünleri sunmaya başlamışlardır. Toplumun değişen tüketim alışkanlıklarının da etkisiyle özellikle 2000'li yıllardan itibaren ülkemizde bireysel kredi kullanımı çok yüksek miktarlara ve oranlara ulaşmıştır.

Kredi, özü itibarıyla belirli şartlar dahilinde tesis edilen borç-alacak ilişkisidir. Sözleşmeye dayalı olarak kurulan bu ilişkide borç veren taraf olan bankalar, doğal olarak ödünç verecekleri fonlar karşılığında karşı taraftan belirli bir bedel talep edeceklerdir. Aynı şekilde borç altına giren taraf da kullanacağı ödünç fonlar için ek bir maliyete katlanacaktır. Sonuçta her iki taraf da kendi karını maksimize edecek bir kredi ilişkisi kurmak isteyecektir.

Bankalar, bireylerle kıyaslanamayacak büyüklükte sermaye gücünü elinde bulunduran kurumsallaşmış ekonomik birimlerdir. Yurt genelinde yayılan şube ağları ile daha geniş kitlelere ulaşmak yoluyla da risklerini tabana yayma olanağına sahiptirler. Kredi ödemelerinde yaşanacak aksaklıklar, ekonomik büyüklükleri düşünüldüğü zaman bankaların genel karlılığı içerisinde tolere edilebilirken, borçlu taraf olan bireyler için bu durum büyük ekonomik sıkıntılara yol açabilmektedir. Bu bağlamda, ödenemeyen kredi borcu dolayısıyla kendisinden çok daha güçlü bir kurumla yasal mücadeleye girecek bireyler belki de yalnızca ekonomik sıkıntı yaşamakla kalmayıp, başkaca sosyal bedeller de ödemektedirler. Bu açıdan bakıldığında, bankaların borç verirken hata yapma lükslerinin bulunduğu ancak genellikle sınırlı bütçe olanaklarına sahip olan bireylerin borç alırken hata yapma lükslerinin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir.

Kredi ilişkileri bankalar açısından yalnızca ekonomik sonuçlar doğurmakta iken bireyler için farklı bağlamlarda sonuçlar doğurmaktadır. Borçluluk, kişinin sosyal hayattaki konumundan ruhsal sağlığına kadar birçok faktörü derinden etkileyebilmektedir. Bu kapsamda kredilerin bireylere ve topluma yansıyan doğrudan ya da dolaylı etkilerinin araştırılması önem arz etmektedir. Bu çalışma ile bireysel kredi kullanabilme yeterliliğine sahip bireylerin;

- ❖ Kredi kullanmaya neden ihtiyaç duydukları,
- ❖ Hangi tür kredi kullandıkları,
- ❖ Kredi kullanacakları bankayı nasıl tercih ettikleri,
- ❖ Kullanacakları kredide öncelikle hangi unsuru dikkate aldıkları,
- ❖ Kredi ödemelerinde sorun yaşayıp yaşamadıkları,
- ❖ Kredi ödemelerinde sorun yaşandıysa bunun nedenleri,
- ❖ Bireysel kredilerin ekonomik, sosyal ve özel hayatlarına etkisinin neler olduğuna ilişkin düşünce ve görüşleri,
- ❖ Sorunlu kredilerin neden ortaya çıktığına ilişkin görüşleri,
- ❖ Bireysel krediler özelinde bankacılık uygulamalarına ilişkin genel görüş ve düşüncelerinin neler olduğu öğrenilmek istenmiştir.

4.2. Çalışmanın Önemi

Bireysel kredilerle ilgili olarak gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde birçok farklı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak “kredi talebini etkileyen faktörlerin araştırılması” veya “kullanılan kredilerin makroekonomik etkilerinin neler olduğunun belirlenmesi” gibi kredilerin ekonomik işlevini ön plana çıkaracak şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, kredilerin bireyler üzerinde yarattığı psikolojik etkiler veya toplumun aile ilişkileri gibi bir takım sosyal dinamiklerini ne derecede etkilediği konuları çok irdelenmemiştir.

Ülkemizde özellikle son yıllarda “borç sebebiyle intihar”, “cinnet” gibi son derece olumsuz olayların artarak yaşanması, kredi kullanımlarının ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal hayata yönelik etkilerinin de araştırılmasını zorunlu kılmaktadır (Söker, 2010).

Bu çalışma ile kredi işlemlerinde, kullanım sonrası ortaya çıkan ekonomik ve sosyal etkileşimler ortaya konulmak ve bireylerin krediler konusundaki algılarının, tutumlarının ve davranışlarının ne yönde şekillendiği belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla, uygulama örneklemini belirlenirken yalnızca kredi kullanmış bireyler ile sınırlı kalınmayarak

uygulamaya katılmayı kabul eden her bireyin çalışmanın amacına dönük görüşleri, düşünceleri ve önerileri değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışmanın;

- ❖ Banka ve diğer kredi veren kuruluşların uygulamalarına tüketici lehine bir takım düzenlemeler getirilmesini tartışmaya açabileceği,
- ❖ Kamu otoritesinin, icra ve takip sisteminin uygulama sonuçlarını irdeleyerek mağduriyetlere yol açan yöntemleri yeniden düzenlemesine ışık tutacağı,
- ❖ Kredi gibi finansal işlemlerde bireylerin farkındalıklarının ve bilgilerinin artırılması için gerekli eğitim çalışmalarına fikir verebileceği,
- ❖ Kredilerin, kullanım sonrası birey ve toplum hayatında yaratacağı ekonomik ve psikolojik etkilere dikkat çekebileceği açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

4.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma Artvin ili ve bütün ilçelerinde¹² bireysel kredi kullanabilme yeterliliğine sahip bireyler üzerinde yapılmıştır. Çalışma kapsamına alınan bireyler basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmişlerdir. Çalışma;

- ❖ Artvin ilinde yaşayan aktif ya da potansiyel bireysel kredi müşterileriyle,
- ❖ Katılımcıların yalnızca bireysel kredi ürünlerine dönük görüşleriyle,
- ❖ 2021 yılının Haziran ve Ekim ayları arasındaki verileriyle sınırlıdır.

4.4. Çalışmanın Varsayımları

Bu çalışma ile kişilerin bireysel kredi kullanımına ilişkin tercihleri, kredilere dönük algı ve tutumları, kredilerin bireysel ya da toplumsal etkilerine yönelik görüşleri öğrenilmek istenmiştir. Elde edilen verilerle aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

- H.1. Kredi kullanma oranlarında cinsiyetler arasında fark bulunmaktadır.
- H.2. Sorunlu kredi yaşama oranlarında cinsiyetler arasında fark bulunmaktadır.
- H.3. Sorunlu kredi yaşama oranlarında gelir grupları arasında fark bulunmaktadır.
- H.4. Kredi tercihini belirleyen unsur gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.
- H.5. Kefillik konusunda cinsiyetler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.

¹² Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Kemalpaşa, Merkez, Murgul, Şavşat ve Yusufeli

H.6. Sorunlu kredilerin aile huzuruna yönelik etkisi hakkında eğitim düzeyine göre görüş farklılığı bulunmaktadır.

H.7. Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların sorunlu kredilere neden olduğu hakkında gelir düzeyine göre görüş farklılığı bulunmaktadır.

4.5. Çalışmanın Modeli

Bu çalışmada, sosyal bilimlerde veri toplamak için en çok başvurulan yöntemlerden biri olan “anket” kullanılmıştır. Anket, nicel desen temelinde genel tarama türünde tasarlanmıştır (Ek-1).

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende (ana kütle), evren hakkında genel bir yargıya ulaşılmasını sağlamak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde tarama yapılması şeklinde uygulanmaktadır (Karasar, 2012).

Anket toplam 22 sorudan oluşmaktadır ve ilk sekiz soru kişinin demografik bilgilerinin öğrenilmesine yönelik hazırlanmıştır. 9’ncu sorudan 21’nci soruya kadar katılımcılara bireysel kredi kullanımına dönük sorular yöneltilmiştir. Çoktan seçmeli hazırlanan sorulardan 9, 11, 12, 15 ve 18’nci sorularda katılımcılardan yalnızca bir seçeneği işaretleme yapmaları istenirken, 10, 13, 14, 16, 17, 19, ve 20’nci sorularda ise birden fazla işaretleme yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, seçeneklerde yer almayan tercihler için her soruda katılımcılara ucu açık “diğer” seçeneği sunulmuştur.

21’nci soru 5’li Likert Ölçeği şeklinde tasarlanmıştır. Katılımcılara çalışma konusunu ilgilendiren toplam 22 farklı ifade sunularak “*Kesinlikle Katılmıyorum*”, “*Katılmıyorum*”, “*Kararsızım*”, “*Katılıyorum*” ve “*Kesinlikle Katılıyorum*” şeklindeki tercihlerden kendileri için en uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir (Tezbaşaran, 2008).

22’nci ve son soruda ise katılımcılara hiçbir sınırlama konulmaksızın çalışma konusunu ilgilendiren her hangi bir konuda varsa görüşlerini yazılı ifade etmeleri istenmiştir.

Anket formu tasarlanırken aşağıdaki çalışmalardan yararlanılmıştır:

- ❖ Arif Çilek: “Bireysel Kredi Talebini Etkileyen Faktörler (Erzurum Örneği)” (Çilek, 2014),
- ❖ Ebru Kaynak: “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Kredi Kartı ve Bireysel Kredileri Kullanma Durumları” (Kaynak, 2013),

- ❖ Hacer Boz: “Tüketicilerin Bireysel Kredileri Algılama Şekilleri ve Bireysel Kredileri Tüketim Biçimleri” (Boz, 2009),
- ❖ Münevver Esra Küçükmotor: “Bireysel Kredilerin Hanehalkı Ekonomisi Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması: Zonguldak Örneği” (Küçükmotor, 2014)
- ❖ Neslihan Kılınç: “Bireysel Kredi Kullanımında Hanehalkı Davranışları ve Sosyo-İktisadi Etkileri” (Kılınç, 2012).

4.6. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Artvin ilinde yaşayan ve bireysel kredi kullanma yeterliliğine sahip bulunan 18 yaş üzeri tüm bireyler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemini ise evren arasından basit tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilmiştir.

Çalışmanın örneklem büyüklüğü belirlenirken aşağıdaki formül esas alınmıştır (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı, 2022).

$$n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq} \cong$$

n: Örneklem büyüklüğü

N: Evrenin (ana kütle) toplam hacmi

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde “t” tablosunda bulunan teorik değer

p: İncelenen olayın görülme sıklığı (olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmemesi sıklığı (olasılığı)

d: Olayın görülme sıklığına göre yapılmak istenen $\pm$ sapma, hata payı

N değeri olarak Artvin ilinin 2021 yılı nüfus istatistiklerine göre 18 yaş üzeri nüfusu olan 152.959 sayısı alınmıştır. t değeri 1,96, p ve q değerleri yüzde elli (0,5) ve hata payı da yüzde 5 (0,05) olarak alınmıştır. Değerler formülde yerine konulunca örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{(152.959)(1,96^2)(0,5)(0,5)}{(0,05^2)(152.959-1)+(1,96^2)(0,5)(0,5)} \cong 384 \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

Asgari örneklem büyüklüğü belirlendikten sonra 2021 yılı Haziran ve Ekim aylarında toplam 550 anket formu hazırlanarak veri setinin oluşturulması için katılımcılara ulaştırılmıştır. Elde edilecek verilerin tüm il genelini yansıtabilme olasılığını artırabilmek

amacıyla anket formları Artvin il merkezi ve sekiz ilçe arasında nüfuslarına orantılı olarak dağıtılmıştır. Anket uygulamasında herhangi bir demografik ayırım gözetilmeksizin katılımcının bireysel kredi kullanabilme potansiyeline sahip olması esas alınmıştır. Anket formlarının yarıya yakını katılımcılarla yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu elde edilmiştir.

Sahaya sürülen toplam 500 anket formundan geriye dönüşü olmayanlar ve değerlendirme dışı bırakılacak derecede eksik ya da hatalı doldurulanlar elendikten sonra analiz için toplam 461 adet anket formu kalmıştır. Elde edilen 461 adet anket, yukarıda hesaplanan asgari örneklem büyüklüğünü gösteren 384 sayısından büyük olduğu için analiz kabul koşulunu sağlamıştır.

4.7. Verilerin Analizi

Anket çalışmasında elde edilen verilerin analizi SPSS v. 19 (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile yapılmış ve % 95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerle öncelikle normallik analizi yapılarak Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerleri hesaplanmıştır. Söz konusu değerler -2 ile +2 arasında kalmasından dolayı değişkenlerin sosyal bilimler için normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (George & Mallery, 2010). Bu sebeple analizler için parametrik test tekniklerinden Independent Samples T-Testi ve One-Way ANOVA kullanılmıştır. Ayrıca, verilen yanıtların demografik özelliklere göre dağılımında her hangi bir farklılık olup olmadığının tespiti için Crosstabs tekniği ile çapraz değerlendirmeler yapılarak bazı çıkarımlara ulaşılmıştır.

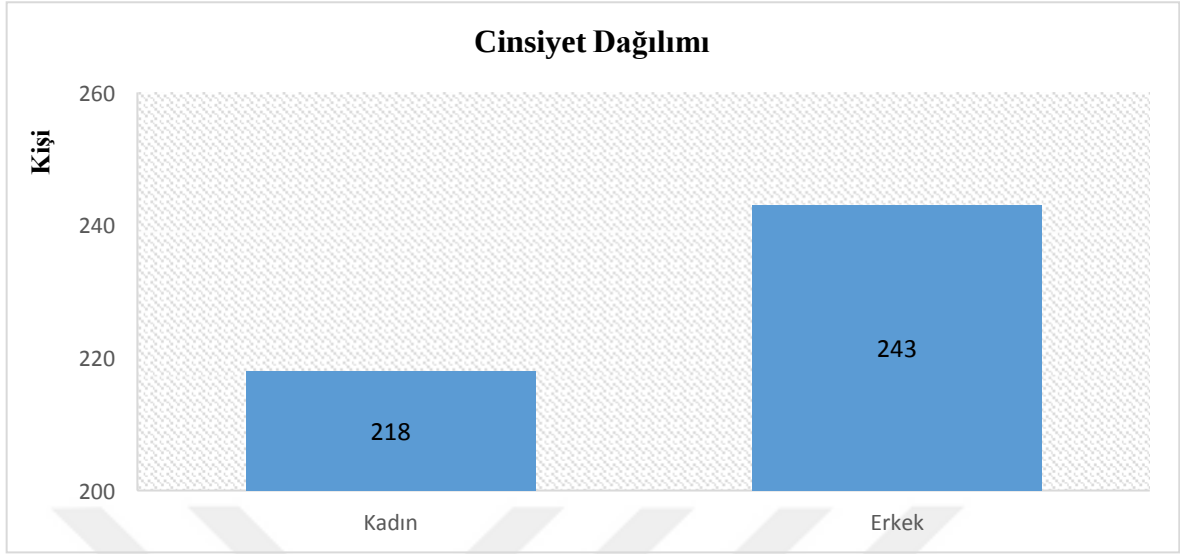
Analizlerde her bir soruya verilen yanıtların sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Katılımcıların çalışma konusuyla ilgili verdikleri yanıtlarda özellikle hangi tercihlerde yığılma yaşandığı tespit edilmiştir.

4.8. Bulgular

Bu kısımda, anket çalışması sonucunda her bir soru için ayrı ayrı elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Sayısal veriler daha anlaşılır olması için tablo veya grafik halinde sunulmuştur. Değerlendirme ve yorumlama anketin soru sırasına göre ve gerektiğinde bir biriyle bağlantılı kurulacak şekilde yapılmıştır.

4.8.1. Demografik Bulgular

Anketin 1'nci sorusunda katılımcılara cinsiyetleri sorulmuştur. Özellikle kredi işlemlerinde cinsiyete göre bir tutum ve davranış farklılaşmasının olup olmadığının tespiti için bu veri önemli görülmüştür.

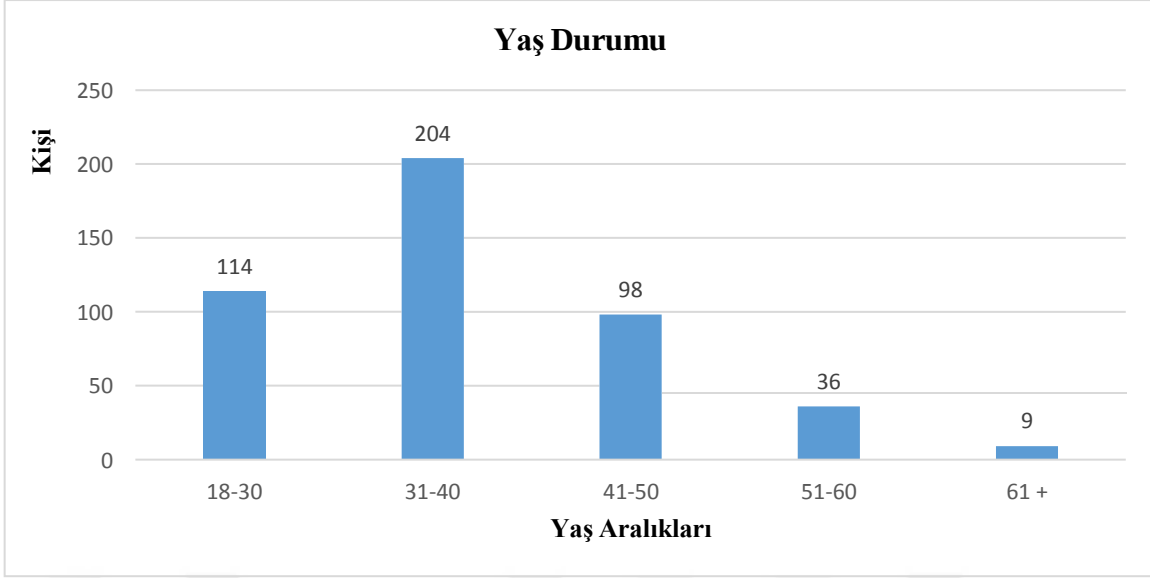

Şekil 15: Cinsiyet Dağılımı

Çalışmaya katılan toplam 461 kişinin 218'i "*Kadın*", 243'ü "*Erkek*" tir. Kadınlar % 47,3 oranında, erkekler ise % 52,7 oranında temsil edilmektedir (Şekil 15).

Alan çalışmalarında genel olarak erkek ağırlıkta çıkan "cinsiyet" değişkeninin kadın ve erkek için bir birine yakın oranlarda çıkması çalışmanın cinsiyet değişkeninin homojenliği açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Anketin 2'nci sorusunda katılımcılara hangi yaş aralığında bulundukları sorulmuştur. Çalışmanın hedef kitlesi 18 yaş ve üzeri bireyler olduğu için yaş aralıkları bu doğrultuda belirlenmiştir.

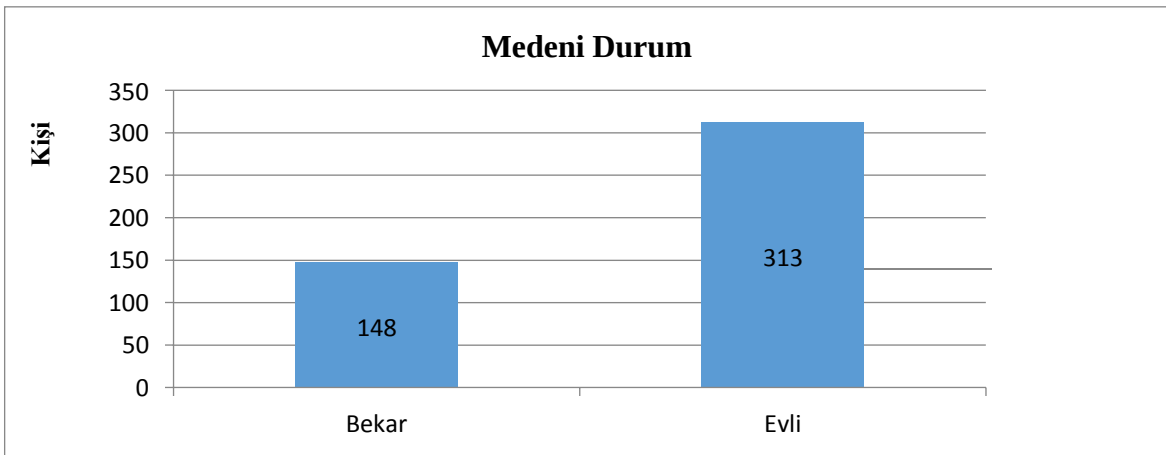

Şekil 16: Ankete Katılanların Yaş Dağılımı

Çalışmaya katılanların 114’ü “18-30”, 204’ü “31-40”, 98’i “41-50”, 36’sı “51-60” ve 9’u ise “61 ve üzeri” yaş aralığındadır (Şekil 16).

“31-40” yaş aralığı % 44,2 ile en yüksek oranda temsil edilirken onları sırasıyla “18-30” yaş aralığı % 24,7 oranında, “41-50” yaş aralığı %21,3 oranında, “51-60” yaş aralığı % 7,8 oranında ve “61 ve üzeri” yaş aralığı ise % 2 oranında temsil edilmektedir. Çalışmaya katılanların % 90,2’si 18-50 yaş aralığındadır.

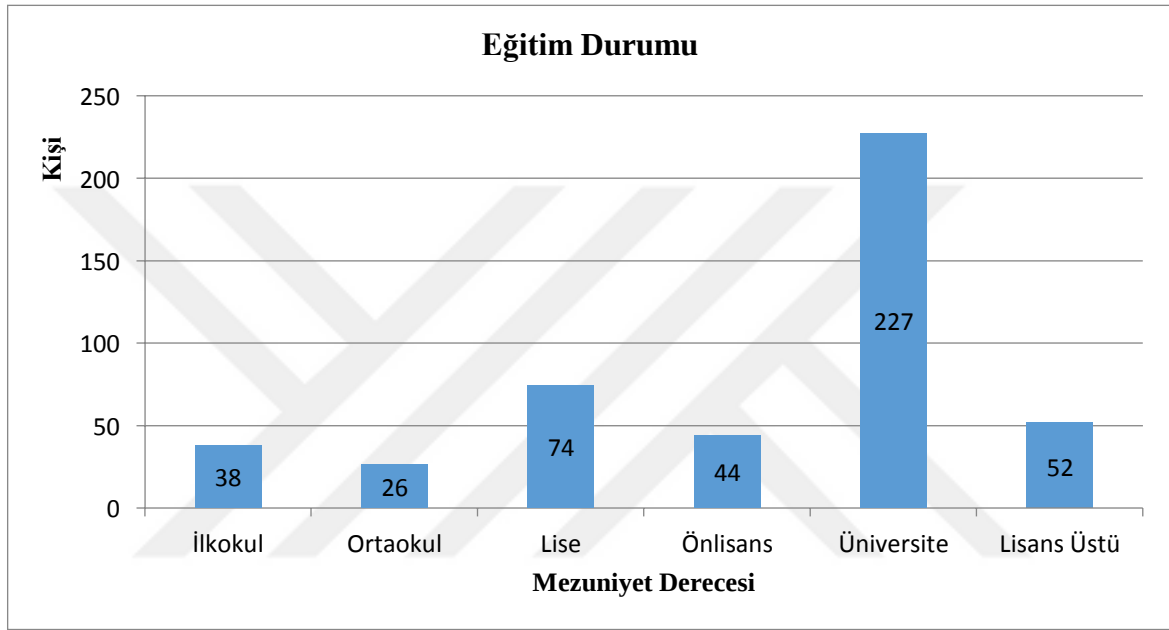
Anketin 3’ncü sorusunda katılımcılara medeni durumları sorulmuştur.

Şekil 17: Medeni Durum Dağılımı

Çalışmaya katılan kişilerin 148'i "*Bekâr*", 313'ü ise "*Evli*" dir. Bekârlar % 32,1 oranında, evliler ise % 67,9 oranında temsil edilmektedir (Şekil 17).

Anketin 4'ncü sorusunda katılımcılara en son mezun oldukları eğitim kurumunun ne olduğu sorusu yöneltilmiştir.

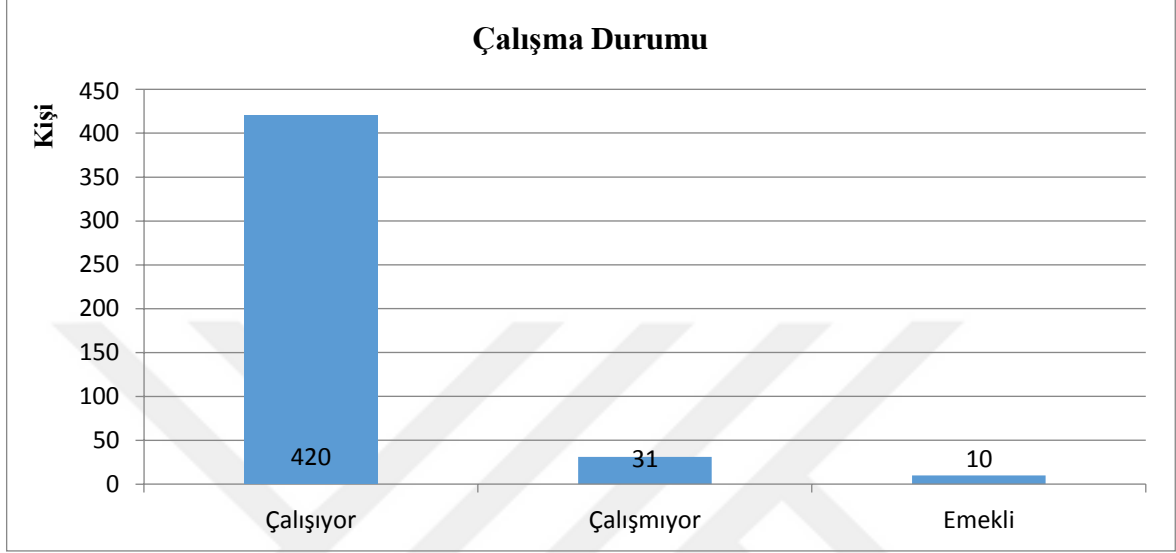
Şekil 18: Eğitim Durumu Dağılımı

Çalışmaya katılanların 38'i "*İlkokul Mezunu*", 26'sı "*Ortaokul Mezunu*", 74'ü "*Lise Mezunu*", 44'ü "*Ön Lisans Mezunu*", 227'si "*Üniversite Mezunu*" ve 52'si "*Lisans Üstü*" eğitimine sahiptir (Şekil 18).

"Üniversite Mezunları" % 49,2 ile en yüksek oranda temsil edilirken onları sırasıyla "Lise Mezunları" % 16,1 oranında, "Lisans Üstü eğitilmişler" % 11,3 oranında, "Ön Lisans eğitilmişler" % 9,5 oranında, "İlkokul Mezunları" % 8,2 oranında ve "Ortaokul Mezunları" ise % 5,7 oranında temsil edilmektedir.

Çalışmaya katılanlar eğitim durumlarına göre kendi içinde sınıflandırıldığında; % 70'inin yükseköğrenim, % 30'unun ise ortaöğretim mezunu seviyelerinde olduğu görülmüştür. Bundan dolayı çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunun tahsil düzeyi yüksek bireylerden oluştuğu söylenebilir.

Anketin 5'nci sorusunda katılımcılara aktif olarak çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Bununla birlikte aktif çalışma hayatının dışına çıkmış bulunan emekliler için de üçüncü bir seçenek konulmuştur.

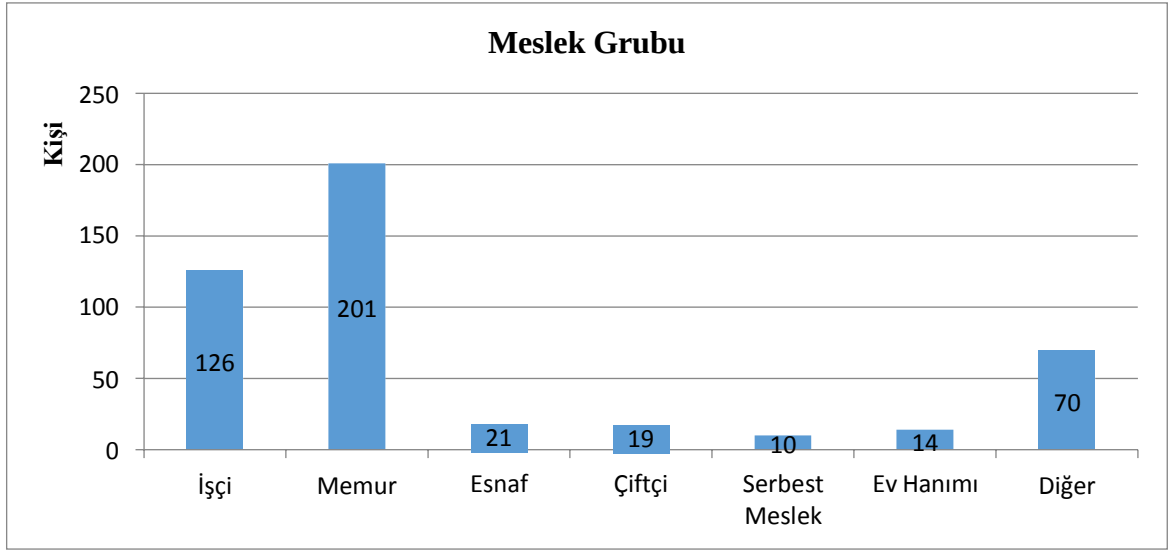

Şekil 19: Aktif Çalışma Durumu Dağılımı

Çalışmaya katılanların 420'si "*Aktif Çalışan*", 31'i "*Aktif Çalışmayan*" ve 10'u "*Emekli*" dir. Aktif Çalışanlar % 91,1 oranında, Aktif Çalışmayanlar % 6,7 oranında ve Emekliler ise % 2,2 oranında temsil edilmektedir (Şekil 19).

Aktif olarak çalışmadığını beyan edenlerin çoğunluğunu geçici olarak iş kaybı yaşayan işçiler ve/veya çalışmaya katılan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu soruya ev hanımlarının bazıları "çalışmıyorum" cevabı verirken, tarımsal aile işletmesine dâhil ev hanımları ise "çalışıyorum" şeklinde yanıt vermişlerdir. Emeklilerin de aylık düzenli gelir sahibi olmaları dikkate alınarak aktif çalışan grubuna dâhil edilmesi durumunda, araştırmaya katılanların % 93'ünden fazlası çalışan olarak değerlendirilebilir.

Anketin 6'ncı sorusunda katılımcılardan düzenli gelir elde ettikleri işlerinin hangi meslek grubuna dahil olduğu bilgisi talep edilmiştir.

Şekil 20: Meslek Grubu Dağılımı

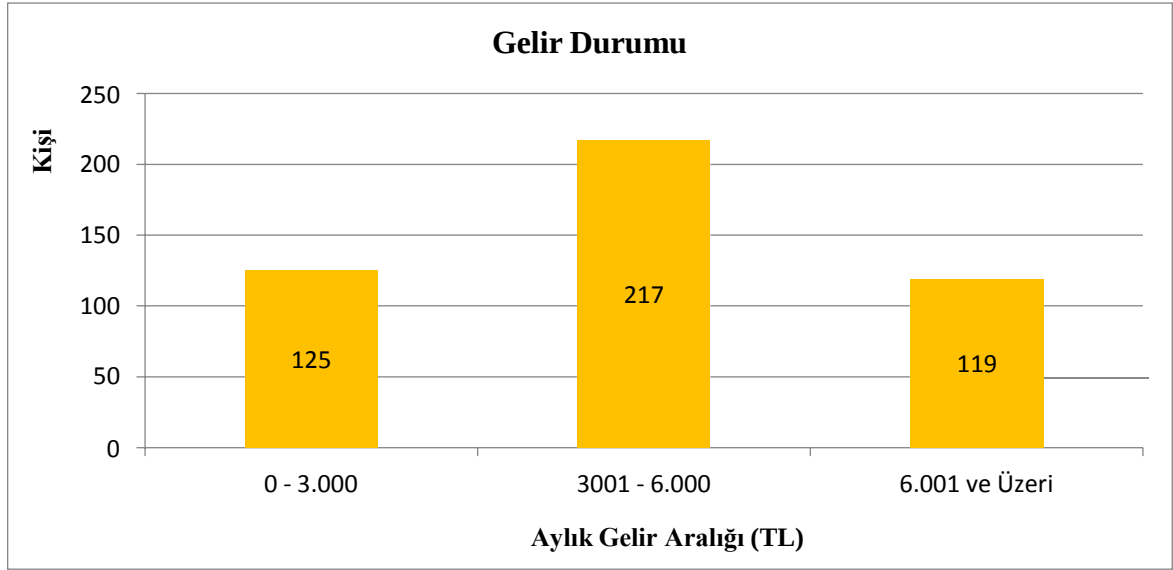
Çalışmaya katılanların 126’sı “İşçi”, 201’i “Memur”, 21’i “Esnaf”, 19’u “Serbest Meslek”, 14’ü “Ev Hanımı” ve 70’i “Diğer” meslek grubuna dâhildir (Şekil 20).

“Memurlar” % 43,6 ile en yüksek oranda temsil edilirken onları sırasıyla “İşçiler” % 27,3 oranında, “Diğer Meslek Grupları” % 15,2 oranında, “Esnaf” % 4,6 oranında, “Çiftçiler” % 4,1 oranında, “Ev Hanımları” % 3,0 oranında ve “Serbest Meslek Sahipleri” ise % 2,2 oranında temsil edilmektedir.

Sonuçlar incelendiğinde çalışmaya katılanların yarıya yakınının memurlardan oluştuğu görülmektedir. İkinci sırada yer alan işçiler de memur sayısına dâhil edilirse, çalışmaya katılanların yaklaşık yüzde 71’inin aylık düzenli gelir elde eden meslek grubuna dahil olduğu görülmektedir.

Bu soruda “Diğer” seçeneğini işaretleyen katılımcıların büyük çoğunluğunun “akademik personel”, “polis”, “tekniker” gibi meslek gruplarına dâhil oldukları görülmüştür. Bu grubun da işçi/memur meslek grubuna eklenmesi halinde; araştırmaya katılanların yaklaşık % 86’sının bireysel kredilerin hedef kitlesini oluşturan aylık düzenli gelir elde edilen bireylerden oluştuğu sonucuna ulaşılabilir.

Anketin 7’nci sorusunda katılımcılardan aylık düzenli olarak elde ettikleri gelirin veya dönemsel elde ettikleri gelirin aylık ortalamasının hangi aralıkta olduğu bilgisi talep edilmiştir.

Şekil 21: Aylık Gelir Durumu Dağılımı

Kredi kullanımı özü itibariyle önce kullanılabilir geliri artırmakta, geri ödeme aşamasında ise gelir üzerinde eksiltici etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla kişilerin gelir durumları kredi iş ve işlemlerinde en önemli belirleyicilerden biridir.

Çalışmaya katılanların 125’inin aylık ortalama geliri “0-3.000 TL aralığında”, 217’sinin “3.001-6.000 TL aralığında” ve 119’unun ise “6.001 TL ve üzeri” şeklindedir (Şekil 21).

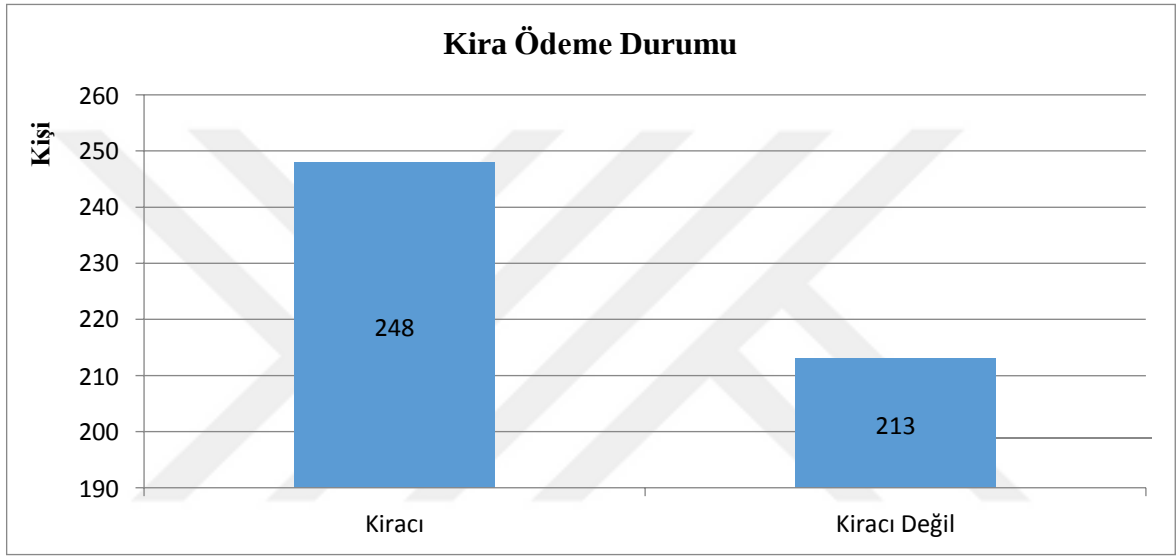
Aylık ortalama geliri “3.001-6.000 TL arası” olanlar % 47,1 oranında, “0-3.000- TL arası” olanlar % 27,1 oranında ve “6.001 TL ve üzeri” olanlar ise % 25,8 oranında temsil edilmektedir.

Alan araştırması 2021 yılının ikinci yarısında yapılmış olup sorudaki gelir aralıkları belirlenirken asgari ücret ve ortalama memur maaşları esas alınmıştır. Ülkemizde 2021 yılı içerisinde ücretli çalışanların yaklaşık % 69’unun asgari ücret ve aşağısı gelir elde etmektedir (<http://arastirma.disk.org.tr/>, 2021). 2021 yılı için asgari ücret net 2.825 TL olduğu için ilk dilim 0-3.000 TL olarak belirlenmiştir.

İkinci gelir dilimi olarak belirlenen 3.001-6.000 TL aralığı ortalama memur maaşları ve özel sektördeki kıdemli işçi gelirlerini yansıtmaktadır. Çalışma sonucunda memur maaş dilimi ile ikinci dilim maaş oranları oldukça yakın sonuçlar vermiştir.

Üçüncü gelir dilimi 6.001 TL ve üzeri olarak belirlenmiştir. Bu gelir diliminde görece daha yüksek maaş geliri elde eden akademisyen, polis, teknik personel gibi meslek grupları ile kıdemli memurlar ve işçiler yer almaktadır.

Anketin 8'nci sorusunda katılımcılara oturdukları eve kira ödeyip ödemedikleri sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 22: Kiracılık Durumu Dağılımı.

Çalışmaya katılan kişilerden 248'i “*Kiracı*” olup 213’ü ise “*Ev sahibi*” konumundadır. Kiracılar % 53,8 oranında, ev sahipleri ise % 46,2 oranında temsil edilmektedir (Şekil 22).

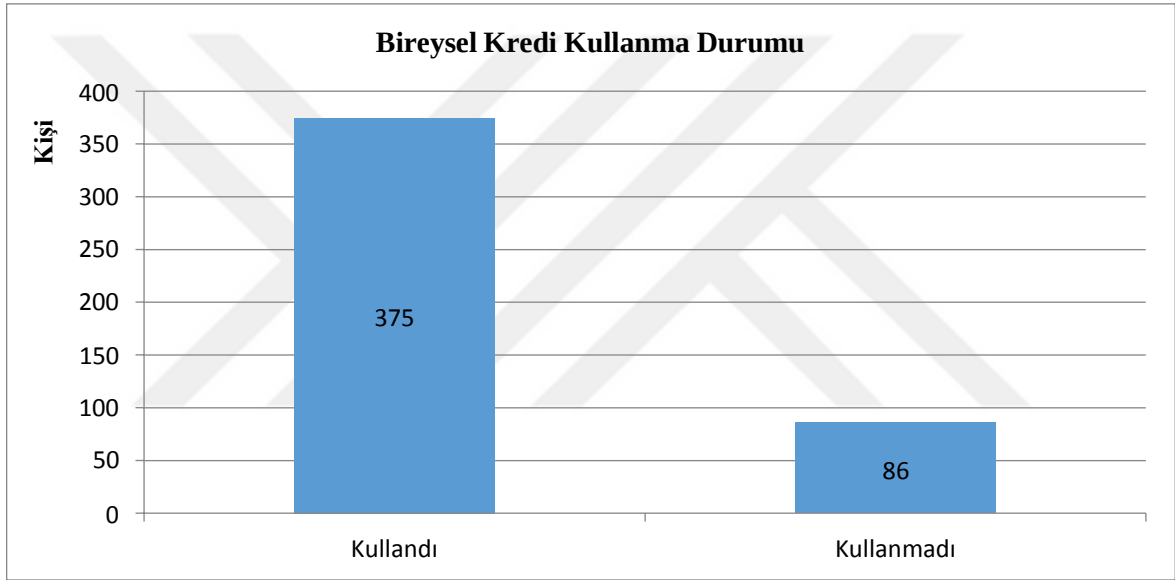
Kira ödemeleri ülkemizde özellikle sabit gelirli kesimin bütçesinde her zaman büyük bir oranla temsil edilmektedir. Her ay düzenli şekilde ödenmesi gereken ev kira bedeli, hane halkının harcanabilir gelirini doğrudan ve ciddi boyutlarda etkilemektedir.

Alan çalışmasının uygulandığı Artvin ili ve ilçelerinde yüz yüze yapılan görüşmelerde ilçeden ilçeye ve konutun durumuna göre farklılaşmakla beraber 2021 yılı için ortalama aylık konut kira bedelleri 750-1.500 TL arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda Endeksa tarafından yapılan araştırmada da Artvin ili için benzer sonuçlara ulaşılmıştır (www.endeksa.com.tr).

Özellikle 2021 yılının ikinci yarısından itibaren ülke genelinde yaşanan kira artışları illere göre değişmekle birlikte % 36 – 166 oranlarındadır. Mart 2021 ile Mart 2022 arasındaki dönem için konut kira artışlarının ülke ortalaması % 123,5 olarak hesaplanmıştır (BETAM, 2022).

4.8.2. Bireysel Kredi Kullanım Durumlarına İlişkin Bulgular

Anketin 9’uncu sorusunda katılımcılara “*şimdiye kadar bankalar vasıtasıyla herhangi bir bireysel kredi/kredi kartı kullandınız mı?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu sorudan 18’nci soruya kadar olan sorular kullanılan kredilere ilişkin olduğu için, bu soruya “*Hayır*” cevabı verenlerin doğrudan 18’nci soruya geçmeleri istenmiştir.

Şekil 23: Bireysel Kredi Kullanma Durumu Dağılımı

Çalışmaya katılan kişilerden 375’i bugüne kadar en az bir kez bireysel kredi ürünü kullandığını ifade ederek “*Evet*” seçeneğini işaretlemiştir. Bugüne kadar hiç kredi kullanmayıp “*Hayır*” seçeneğini işaretleyenler ise 86 kişidir (Şekil 23).

Kredi kullananlar % 81,3 oranında, kredi kullanmayanlar ise % 18,7 oranında temsil edilmektedir.

Çalışmanın önemli amaçlarından birisi bireylerin kredi işlemlerine dönük algıları ve gözlemleri olduğu için, daha önce hiç kredi kullanmamış bireylerin ankete katılım sağlayarak görüş bildirmeleri çalışma için değerli görülmüştür.

Anketin 10'uncu sorusunda daha önce bireysel kredi kullandığını ifade etmiş olan toplam 375 katılımcıdan “*kullanmış olduğunuz bireysel kredi türünü/türlerini işaretlemeleri*” istenmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 375 katılımcı tarafından toplam 876 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 3: Kullanılan Bireysel Kredilerin Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercihin Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercihin Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>İhtiyaç/Tüketici Kredisi</i>	263	30.0	70.1
<i>Konut Kredisi</i>	80	9.1	21.3
<i>Taşıt Kredisi</i>	75	8.6	20.0
<i>Eğitim Kredisi</i>	26	3.0	6.9
<i>Tatil Kredisi</i>	4	.5	1.1
<i>İnşaat Tamamlama/Onarım Kredisi</i>	5	.6	1.3
<i>Kredi Kartı</i>	344	39.3	91.7
<i>Eksi Hesap/Artı Para/KMH</i>	77	8.8	20.5
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	2	.2	.5
Toplam	876	100.0	233.6

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların kullanmış oldukları bireysel kredi türleri % 70,1 oranında “*İhtiyaç/Tüketici Kredisi*”, % 21,3 oranında “*Konut Kredisi*”, % 20 oranında “*Taşıt Kredisi*”, % 6,9 oranında “*Eğitim Kredisi*”, % 1,1 oranında “*Tatil Kredisi*”, % 1,3 oranında “*İnşaat Tamamlama/Onarım Kredisi*”, % 91,7 oranında “*Kredi Kartı*”, % 20,5 oranında “*Eksi Hesap/Artı Para/KMH*” ve % 0,5 oranında da “*Diğer*” şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların yaklaşık % 92’si gibi büyük bir oranının “kredi kartı” kullanmış olduğu ortaya çıkmıştır. Kredi kartlarını % 70,1 ile “ihtiyaç/tüketici kredisi” takip etmiştir. Konut kredisi, taşıt kredisi ve Kredili Mevduat Hesapları (KMH) kullanımları birbirlerine çok yakın oranlarda olup üçü de yaklaşık % 20 oranında tercih edilmiştir. Soru seçenekleri arasında yer alan diğer bireysel kredi ürünlerinin kullanımları kayda değer oranlarda bulunmamaktadır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, bireysel kredi kullanan her on kişiden yaklaşık dokuzunun cebinde en az bir tane kredi kartı bulunmaktadır. Ülkemizde son yıllarda kredi kartı sayılarındaki artışlar ile çalışma bulguları paralellik göstermektedir (www.bkm.com.tr). Nakdi olarak kullandırılan bireysel kredilerde ilk tercih edilen kredi türü ihtiyaç/tüketici kredisi olsa da her beş müşteriden birinin de KMH/Eksi Hesap kullandığı tespit edilmiştir.

Anketin 11'nci sorusunda daha önce bireysel kredi kullandığını ifade etmiş olan toplam 375 katılımcıya “*Bireysel kredi kullanma kararı alırken, banka tercihinizi belirleyen öncelikli faktör hangisidir?*” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4: Banka Tercini Belirleyen Faktörün Dağılımı.

	Tercih Sayısı	Yüzde (%)
<i>Maaşımı aldığım banka olması</i>	231	61.6
<i>Yaşadığım yere en yakın olan banka olması</i>	7	1.9
<i>Kredi prosedürlerinin daha az olması</i>	48	12.8
<i>Personeli tanıdık olan banka olması</i>	17	4.5
<i>Kamu bankası olması</i>	38	10.1
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	34	9.1
Toplam	375	100.0

Alınan yanıtlar incelendiğinde bu soruda yapılan tercihler; % 61,6 oranında “*Maaşımı aldığım banka olması*”, % 1,9 oranında “*Yaşadığım yere en yakın banka olması*”, % 12,8 oranında “*Kredi prosedürlerinin daha az olması*”, % 4,5 oranında “*Personeli tanıdık olan banka olması*”, % 10,1 oranında “*Kamu bankası olması*” ve % 9,1 oranında da “*Diğer seçenekler*” şeklinde olmuştur (Tablo 4).

Elde edilen sonuçlara göre; bireylerin kredi kullanacakları bankayı tercih etmelerindeki en önemli faktörün maaşlarını/ücretlerini aldıkları banka olduğu ortaya çıkmaktadır.

”Diğer” seçeneğini işaretleyen katılımcıların belirttikleri ifadeler değerlendirildiğinde ise, daha çok banka ürünlerinin “ucuz maliyetli olması” tercihi öne çıkmaktadır. Kredi prosedürlerinin daha az olması ile banka personelinin tanıdık olması

geniş bir yorumla “krediye daha kolay ulaşabilme” isteğinin dışı vurumu olarak değerlendirilebilir. Maaş alınan bankanın öncelikli tercih edilmesi de bu istekle açıklanabilir.

Bankanın yaşanılan yere yakın olmasının ise banka seçimi yapan bireylerin tercihlerini belirlemede etkisinin yok denebilecek kadar az olduğu söylenebilir.

Anketin 12’nci sorusunda daha önce bireysel kredi kullandığını ifade etmiş olan toplam 375 katılımcıya “*Kullanacağınız kredide öncelikli olarak dikkate aldığınız unsur hangisidir?*” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 5: Kullanılacak Kredide Öncelikli Dikkate Alınan Unsurun Dağılımı.

	Tercih Sayısı	Yüzde (%)
<i>Vadesinin uzun olması</i>	39	10.4
<i>Faiz ve komisyonunun düşük olması</i>	280	74.7
<i>Ara ödeme/balon ödeme gibi esnek ödeme planının olması</i>	11	2.9
<i>Kefil ya da teminat olmaksızın kullanılması</i>	32	8.5
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	13	3.5
Toplam	375	100.0

Alınan yanıtlar incelendiğinde katılımcılar tercihlerini % 10,4 oranında “*Vadesinin uzun olması*”, % 74,7 oranında “*Faiz ve komisyonunun düşük olması*”, % 2,9 oranında “*Ara ödeme/balon ödeme gibi esnek ödeme planının olması*”, % 8,5 oranında “*Kefil ya da teminat olmaksızın kullanılması*” ve % 3,5 oranında da “*Diğer*” yönünde kullanmışlardır (Tablo 5).

Elde edilen bulgular, her dört tüketiciden üçünün kredilerin faiz ve komisyonlarının düşük olmasını belirleyici unsur olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Oldukça yüksek olan bu oran, tüketicilerin “maliyet” faktörünü önceliklediklerini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, tüketicilerin kredi kararı verirken rasyonel hareket ederek katlanılacak maliyeti öncelikli olarak hesaba kattıklarını göstermektedir. Benzeri farkındalıkların artması, bireylerin finansal açıdan kıt kaynaklarını daha verimli kullanmalarını sağlayacaktır.

Diğer tercihler görece düşük oranlarda bulunsa da, bireylerin kredi kullanırken vade uzunluğu ve teminatsız olmaları gibi kullanım kolaylığı sağlayan unsurlara da dikkat ettikleri sonucuna varılabilir.

Anketin 13'ncü sorusunda daha önce bireysel kredi kullandığını (kredi kartı hariç) ifade etmiş olan toplam 351 katılımcıya “*Bankalardan (kredi kartları hariç) bireysel kredi kullanma gerekçeniz nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 351 katılımcı tarafından toplam 676 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 6: Bireysel Kredi Kullanma Gerekçelerinin Dağılımı (Kredi Kartlar Hariç).

	Sonuçlar		Tercihin Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercihin Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>Ekonomik olarak yaşadığım sıkıntıları aşmak için</i>	162	24.0	46.2
<i>Konut/Arsa gibi taşınmazları satın almak için</i>	95	14.1	27.1
<i>Taşıt almak için</i>	107	15.8	30.5
<i>Borç kapamak için</i>	93	13.8	26.5
<i>Ailemin/yakınlarımla ihtiyacını karşılamak için</i>	54	8.0	15.4
<i>Borçlanma yoluyla birikim yapabilmek amacıyla</i>	24	3.6	6.8
<i>Kişiler ile borç/alacak ilişkisine girmemek için</i>	55	8.1	15.7
<i>Bütün borçlarımı tek bankada toplayabilmek için</i>	46	6.8	13.1
<i>Altın/Döviz gibi yatırım araçlarını satın almak için</i>	13	1.9	3.7
<i>Para piyasalarında (borsa,forex vb.) işlem yapabilmek için</i>	6	.9	1.7
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	21	3.1	6.0
Toplam	676	100.0	192.6

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların bireysel kredi kullanma gerekçeleri % 46,2 oranında “*Ekonomik olarak yaşadığım sıkıntıları aşmak*”, % 27,1 oranında “*Konut/Arsa gibi taşınmazları satın almak için*”, % 30,5 oranında “*Taşıt almak için*”, % 26,5 oranında “*Borç kapamak için*”, % 15,4 oranında “*Ailemin/yakınlarımla ihtiyacını karşılamak için*”, % 6,8 oranında “*Borçlanma yoluyla birikim yapabilmek için*”, % 15,7 oranında “*Kişiler ile borç/alacak ilişkisine girmemek için*”, % 13,1 oranında “*Bütün borçlarımı tek bankada toplayabilmek için*”, % 3,7 oranında “*Altın/döviz gibi yatırım araçlarını satın almak için*”, % 6 oranında “*Diğer seçenekler*” ve son olarak da % 1,7 oranında “*Para piyasalarında işlem yapabilmek için*” şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

Bulgular değerlendirildiğinde tüketicilerin yaklaşık % 46'sının bireysel kredi kullanma gerekçesi ekonomik zorluklar olduğu görülmektedir. Ülkemizde özellikle son yıllarda yaşanan ve devletin ilgili kurumlarının da dikkat çektiği ekonomik sıkıntıların bireyleri kredi kullanmaya yönlendirdiği görülmektedir.

Buna ek olarak katılımcılardan yaklaşık üçte biri de konut ve taşıt gibi varlıkları satın alabilmek için kredi kullanmışlardır. Artvin ili genelinde 2021 yılı içerisinde toplam 1.758 adet konut satışının gerçekleşmiş olup bu sayı 2013-2021 yılları arasındaki son dokuz yıllık ortalamaya (1.824) oldukça yakındır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022).

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, bireylerin tasarruf yapmak ya da yatırım araçlarına yönelik kredi kullanım tercihlerinin çok düşük olduğu görülmektedir.

Anketin 14'ncü sorusunda daha önce kredi kartı kullandığını ifade etmiş olan toplam 354 katılımcıya “*Kredi kartı kullanma gerekçeniz nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 354 katılımcı tarafından toplam 604 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 7: Kredi Kartı Kullanma Gerekçelerinin Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercihin Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercihin Toplam İşaretlemeye Oranı (%)	
<i>Üzerimde nakit bulunmasa da ödeme yapma imkânı verdiği için</i>	219	36.3	61.9
<i>Taksitli alışveriş yapabilme imkânı verdiği için</i>	213	35.3	60.2
<i>Cebimde bulunması ekonomik olarak bir güven verdiği için</i>	95	15.7	26.8
<i>Harcamalarımı takip etmeme imkân sağladığı için</i>	60	9.9	16.9
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	17	2.8	4.8
Toplam	604	100.0	170.6

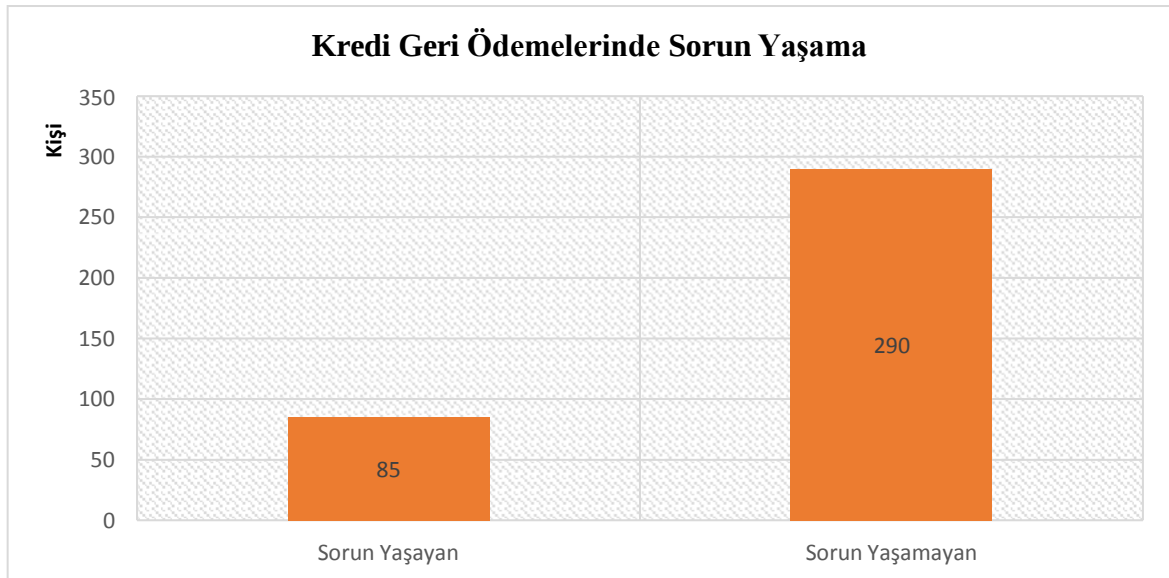
Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların kredi kartı kullanma gerekçeleri % 61,9 oranında “*Üzerimde nakit bulunmasa da ödeme yapma imkânı verdiği için*”, % 60,2 oranında “*Taksitli alışveriş yapabilme imkânı verdiği için*”, % 26,8 oranında “*Cebimde*

bulunması ekonomik olarak bir güven verdiği için”, % 16,9 oranında *“Harcamalarımı takip etmeme imkan sağladığı için”* ve son olarak da % 4,8 oranında *“Diğer”* şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 7).

Bulgular değerlendirildiğinde tüketicilerin yaklaşık % 62’sinin kredi kartı kullanma gerekçelerinin öncelikli olarak nakit olmaksızın da ödeme yapma imkânı sağlaması olduğu görülmektedir. Kredi kartlarının ortaya çıkış amaçlarından biri olan nakitsiz ödeme özelliğinin tüketiciler tarafından büyük oranda benimsendiği sonucuna ulaşılabılır.

Yüksek oranda (%60,2) tercih edilen bir diğer gerekçe de kredi kartlarıyla taksitli alışveriş yapabilmesidir. Özellikle son yıllarda artan maliyetlerin ve hayat pahalılığının bireyleri harcamalarını aylara yayma yönünde teşvik ettiği söylenebilir. Ayrıca, yüz yüze yapılan görüşmelerde; Artvin ilinin konumundan dolayı tüketicilerin birçok ürünü internet kanalıyla satış gerçekleştiren alışveriş sitelerinden temin ettikleri ve kredi kartlarını bu alışverişleri taksitli olarak gerçekleştirebilmek için kullandıkları bilgisi de edinilmiştir.

Anketin 15’nci sorusunda daha önce bireysel kredi kullandığını ifade etmiş olan toplam 375 katılımcıya *“Kullanmış olduğunuz bireysel kredilerin geri ödemelerinde sorun yaşadınız mı/yaşıyor musunuz?”* sorusu yöneltilmiştir. Bu sorudan sonraki 16 ve 17. sorular “sorunlu kredilere” ilişkin olduğu için, bu soruya *“Hayır”* cevabı verenlerin doğrudan 18’nci soruya geçmeleri istenmiştir.

Şekil 24: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Durumlarının Dağılımı.

Soruyu yanıtlayan toplam 375 kişiden 85'i şimdiye kadar en az bir kere geri ödeme veya icra takibi sorunuyla karşılaştığını ifade ederek “*Evet*” seçeneğini işaretlemiştir. 290 kişi ise şimdiye kadar hiç geri ödeme sorunu/icra takibi yaşamadığını ifade ederek “*Hayır*” seçeneğini işaretlemiştir (Şekil 24).

Geri ödeme sorunu yaşamayanlar % 77,3 oranında, geri ödeme sorunu yaşayanlar ise % 22,7 oranında temsil edilmektedir. Geri ödeme sorunu yaşayanların ne kadarının anketin yapıldığı anda sorunlarının devam ettiği soruda ayrıca sorulmadığı için bu oranın tamamını “sorunlu krediler” olarak kabul etmek yanıltıcı olabilir. Bununla birlikte, şimdiye kadar geri ödeme sorunu yaşayanların % 22,7 gibi yüksek bir oranda olması dikkat çekicidir.

Anketin 16'ncı sorusunda kredi geri ödemelerinde şimdiye kadar en az bir kere sorun yaşadığını ifade eden toplam 85 katılımcıya “*Geri ödeme sorunu yaşamamanızın sebebi nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 85 katılımcı tarafından toplam 179 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 8: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Gerekçelerinin Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercih Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercih Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>Gelirimin harcamalarımı karşılamaya yetmemesi</i>	58	32.4	68.2
<i>Harcamalarımı kontrol edebilme yeteneğimin zayıf olması</i>	10	5.6	11.8
<i>Gelirimi kullanırken belirli bir planımın bulunmaması</i>	13	7.3	15.3
<i>Borcu borçla kapatma çabalarımın başarısız olması</i>	20	11.2	23.5
<i>Kullanılan kredinin amacı dışında harcanmış olması</i>	9	5.0	10.6
<i>Kredi ile yapmayı planladığım yatırımın başarısızlığa uğraması</i>	10	5.6	11.8
<i>Krediyi geri ödeme sürecinde iş/gelir kaybı yaşanması</i>	22	12.3	25.9
<i>Planlı olmayan büyük giderlerin (sağlık vb.) ortaya çıkması</i>	28	15.6	32.9
<i>Kefil ilişkileri sonucu ekonomik düzenimin sarsılması</i>	7	3.9	8.2
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	2	1.1	2.4
Toplam	179	100.0	210.6

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; kredi geri ödemelerinde sorun yaşayan katılımcıların gerekçeleri % 68,2 oranında “*Gelirimin harcamalarımı karşılamaya yetmemesi*”, % 11,8 oranında “*Harcamalarımı kontrol edebilme yeteneğimin zayıf olması*”, % 15,3 oranında “*Gelirimi kullanırken belirli bir planımın bulunmaması*”, % 23,5 oranında “*Borcu borçla kapatma çabalarımın başarısız olması*”, % 10,6 oranında “*Kullanılan kredinin amacı dışında harcanmış olması*”, % 11,8 oranında “*Kredi ile yapmayı planladığım yatırımın başarısızlığa uğraması*”, % 25,9 oranında “*Krediyi geri ödeme sürecinde iş/gelir kaybı yaşanması*”, % 32,9 oranında “*Planlı olmayan büyük giderlerin (sağlık vb.) ortaya çıkması*”, % 8,2 oranında “*Kefil ilişkileri sonucu ekonomik düzenimin sarsılması*” ve son olarak da % 2,4 oranında “*Diğer*” şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 8).

Bulgular değerlendirildiğinde, kredi geri ödemelerinde sorun yaşayan kişilerin yaklaşık üçte ikisinin (% 68,2) bu olumsuzluğu gelir yetersizliğine bağladıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık dörtte birinin (% 25,9) tercih ettiği iş veya gelir kaybı seçeneği benzer şekilde değerlendirildiğinde, kredi ödemelerinde sorun yaşamaların en büyük nedeninin bireylerin gelir yetersizliği, başka bir ifade ile yoksulluk olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde son açıklanan istatistik rakamlarına göre 2021 yılı göreceli yoksulluk oranı % 14,4 olarak tespit edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). Yoksulluk oranının artmasının sorunlu kredilerde daha fazla artışa sebep olacağı öngörülmektedir.

Bireylerin kredi ödemelerinde sorun yaşamalarında borcu borçla kapatmaya çalışırken düşülen sarmalın ve kişilerin bütçesini olumsuz etkileyecek büyüklükte ortaya çıkan planlı olmayan giderlerin de etkili olduğu görülmektedir.

Anketin 17'nci sorusunda kredi geri ödemelerinde şimdiye kadar en az bir kere sorun yaşadığını ifade eden toplam 85 katılımcıya, “*Geri ödeme güçlüğü yaşadığınız bireysel kredi borçlarından dolayı yaşadığınız ya da yaşamaktan çekindiğiniz sorun nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 85 katılımcı tarafından toplam 244 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 9: Kredi Geri Ödemelerinde Yaşanmasından Çekinilen Durumların Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercihin Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercihin Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>Banka tarafından icra takibine uğramak</i>	47	19.3	55.3
<i>Varlıklarımı ve gelirlerimi kaybetme korkusu</i>	28	11.5	32.9
<i>Bankalar tarafından kara listeye alınmak</i>	34	13.9	40.0
<i>Sosyal statümün/itibarımın zedelenmesi</i>	15	6.1	17.6
<i>Yakın çevrem tarafından dışlanmak</i>	13	5.3	15.3
<i>Aile bireyleri ile sıkıntılar yaşamak</i>	39	16.0	45.9
<i>Kefil ilişkileri sebebiyle üçüncü kişilerle sorun yaşamak</i>	10	4.1	11.8
<i>Borçlu yaşama psikolojisi ile ruhsal sağlığımı kaybetmek</i>	34	13.9	40.0
<i>Ekonomik özgürlüğümü kaybetmek</i>	23	9.4	27.1
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	1	.4	1.2
Toplam	244	100.0	287.1

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; geri ödeme güçlüğü yaşanan bireysel kredi borçlarından dolayı yaşanan veya yaşamaktan çekinilen durumlar % 55,3 oranında “Banka tarafından icra takibine uğramak”, % 32,9 oranında “Varlıklarımı ve gelirlerimi kaybetme korkusu”, % 40 oranında “Bankalar tarafından kara listeye alınmak”, % 17,6 oranında “Sosyal statümün/itibarımın zedelenmesi”, % 15,3 oranında “Yakın çevrem tarafından dışlanmak”, % 45,9 oranında “Aile bireyleri ile sıkıntılar yaşamak”, % 11,8 oranında “Kefil ilişkileri sebebiyle üçüncü kişilerle sorun yaşamak”, % 40,0 oranında “Borçlu yaşama psikolojisi ile ruhsal sağlığını kaybetmek”, % 27,1 oranında “Ekonomik özgürlüğümü kaybetmek” ve son olarak da % 1,2 oranında “Diğer” şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 9)

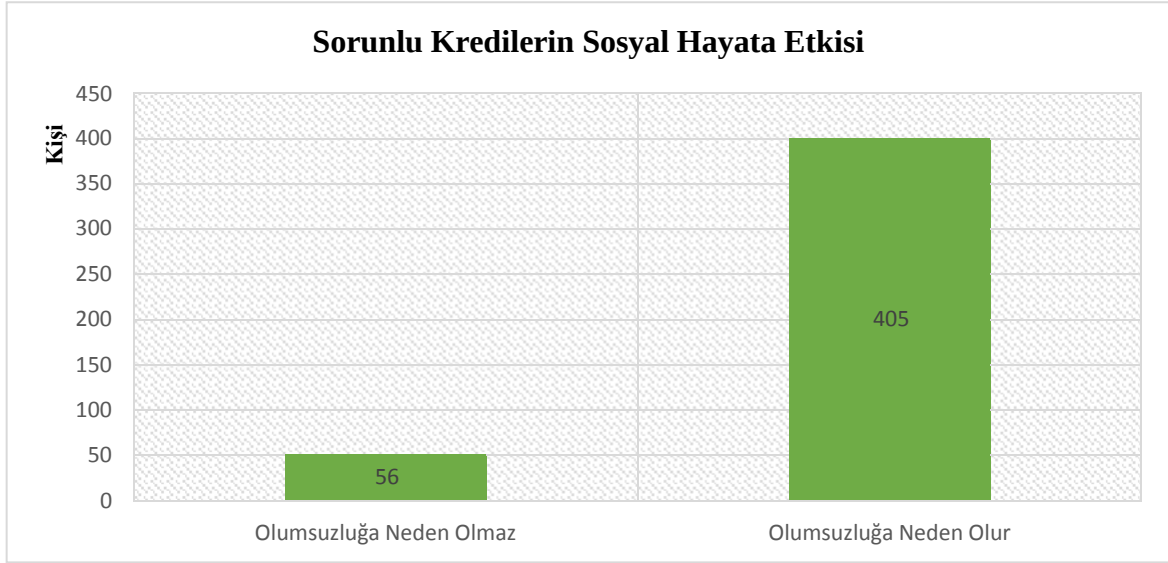
Bulgular değerlendirildiğinde, kredi geri ödemelerinde sorun yaşayan kişilerin yaşadıkları ya da yaşamaktan çekindikleri sorunların en başında, bankalar tarafından icra takibine uğrama endişesi gelmektedir. Son yıllarda ülkemizde icra iflas dosya sayılarının hızla artıyor olması, çalışmada çıkan bu sonucu doğrulamaktadır. 2021 yılı için ülkemiz genelinde 8.017.753 yeni icra iflas dosyası açılmış olup toplam dosya sayısı 22.571.596’ya ulaşmıştır (www.uyap.gov.tr, 2021).

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde, tüketicilerin aile bireyleri ile sorun yaşama ve ruhsal sağlığını kaybetme korkuları da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, borcunu ödemekte güçlük çeken bireylerin ekonomik sıkıntılarının aile bireyleriyle çatışmaya veya ruhsal sorunlara yol açabileceği Türkiye Psikiyatri Derneği’nin araştırmasında elde edilen bulgularla da doğrulanmaktadır (www.cumhuriyet.com.tr, 2009).

Soruya verilen yanıtlarda bir ya da birkaç tercih üzerinde yoğunlaşma olmayıp tamamına yakını önemli oranlarda tercih edilmişlerdir. Bu durum, borcunu ödeyememe durumunda bireylerin hem ekonomik hem de mental olarak olumsuz etkilendiklerini ortaya koymaktadır.

4.8.3. Bireylerin Kredilerin Sosyoekonomik Etkilerine İlişkin Görüşleri

Anketin 18’nci sorusunda katılımcılara “Kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta olumsuz durumlara yol açtığını düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 25: Kredi Geri Ödemelerinde Sorun Yaşama Durumlarının Dağılımı.

Soruyu yanıtlayan toplam 461 kişiden 405'i kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayata olumsuz etkilerinin bulunduğunu ifade ederek bu soruya “*Evet*” cevabı verirken 56 kişi ise “*Hayır*” cevabı vermiştir (Şekil 25).

“Evet” cevabı verenler % 87,9 oranında, “Hayır” cevabını verenler ise % 12,1 oranında temsil edilmektedir.

Soruyu yanıtlayanların yaklaşık % 89 gibi büyük oranda “Evet” cevabı vermesi dikkat çekici olduğu gibi toplumun bu konularda iyi bir gözlemci olduğuna da gösterebilmektedir. Özellikle son yıllarda ulusal basın ve süreli raporlar da kredi ödemelerinde yaşanan sıkıntıların sosyal hayata yansıyan olumsuz taraflarının varlığını ortaya koyan haberlere sık sık rastlanmaktadır (www.birgün.net, 2022).

Anketin 19’uncu sorusunda bir önceki soruda “kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta olumsuz durumlara yol açtığı” seçeneğini işaretleyen toplam 405 katılımcıya, “*Kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta yol açtığı olumsuz durumların neler olduğu*” sorusu yöneltilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği soruda 405 katılımcı tarafından toplam 2.170 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 10: Sorunlu Kredilerin Sosyal Hayatta Yol Açtığı Olumsuz Durumların Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercihin Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercihin Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>Aile içi çatışmalar/şiddet yaşanması</i>	285	13.1	70.4
<i>Boşanmaların artması</i>	178	8.2	44.0
<i>İntihar olaylarının artması</i>	163	7.5	40.2
<i>Kefillikten dolayı kişiler arası ilişkilerin bozulması</i>	212	9.8	52.3
<i>Akrabalık ilişkilerinin zedelenmesi</i>	143	6.6	35.3
<i>Hırsızlık/gasp gibi mala karşı işlenen suçların artması</i>	70	3.2	17.3
<i>Borçlu insanlarda öfke birikmesinin yaşanması</i>	198	9.1	48.9
<i>Tefecilik gibi yasadışı finansal oluşumların ortaya çıkması</i>	110	5.1	27.2
<i>İnsanların başkaları üzerinden kredi çekmeye çalışmaları</i>	109	5.0	26.9
<i>Borçluların mal kaçırma gibi yasa dışı eylemlere kalkışması</i>	69	3.2	17.0
<i>Borçlu hanede büyüyen çocukların ruhsal travmalar yaşaması</i>	171	7.9	42.2
<i>Toplumda kişiler arası güven duygusunun azalması</i>	159	7.3	39.3
<i>Hacizler/icra takipleri sebebiyle ekonomide buhran yaşanması</i>	144	6.6	35.6
<i>İnsanların ellerindeki varlıkların bankaların eline geçmesi</i>	159	7.3	39.3
Toplam	2170	100.0	535.8

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta yol açtığı olumsuz durumlar hakkında katılımcıların tercihleri % 70,4 oranında “*Aile içi çatışmalar/şiddet yaşanması*”, % 44 oranında “*Boşanmaların artması*”, % 40,2 oranında “*İntihar olaylarının artması*”, % 52,3 oranında “*Kefillikten dolayı kişiler arası ilişkilerin bozulması*”, % 35,3 oranında “*Akrabalık ilişkilerinin zedelenmesi*”, % 17,3 oranında “*Hırsızlık/gasp gibi mala karşı işlenen suçların artması*”, % 48,9 oranında “*Borçlu insanlarda öfke birikmesinin yaşanması*”, % 27,2 oranında “*Tefecilik gibi yasadışı finansal oluşumların ortaya çıkması*”, % 26,9 oranında “*İnsanların başkaları üzerinden kredi çekmeye çalışmaları*”, % 17 oranında “*Borçluların mal kaçırma gibi yasa dışı eylemlere kalkışması*”, % 42,2 oranında “*Borçlu hanede büyüyen çocukların ruhsal travmalar yaşaması*”, % 39,3 oranında “*Toplumda kişiler arası güven duygusunun azalması*”, % 35,6 oranında “*Hacizler/icra takipleri sebebiyle ekonomide buhran yaşanması*” ve son olarak da

% 39,3 oranında “İnsanların ellerindeki varlıkların bankaların eline geçmesi” şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 10).

Bulgular değerlendirildiğinde her bir seçeneğin yüksek oranlarda işaretlendiği görülmektedir. Belirgin olarak öne çıkan seçenek ise sorunlu kredilerin aile içinde yaşattığı veya yaşatacağı olumsuz durumlardır. Her dört kişiden yaklaşık üçünün (% 70,4) bu seçeneği işaretlemesi, katılımcıların -Artvin ili özelinde- sorunlu kredilerin ilk olarak aile yapısını hedef aldığını kabul ettiğini/gözlemlediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca dördüncü sırada yer alan boşanmaların artması seçeneği de sorunlu kredilerin aile bütünlüğünü sarsıcı etkisini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, 2021 yılı için Türkiye genelini kapsayacak şekilde yapılan aile yapısı araştırmasında, “ekonomik yetersizliklerin” önde gelen boşanma gerekçeleri arasında bulunması raporuyla da paralellik göstermektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022).

Soruyu yanıtlayanların yarısından fazlasının işaretlediği (% 52,3) kefillik kaynaklı sorunlar da özellikle ikili ilişkileri bozması açısından çok önemli bir durumdur. Kefil, borçlunun borcunu ödememesi halinde kendisinin kişisel olarak sorumlu olacağını taahhüt eden, ödenmemesi durumunda borçlu ile birlikte borcu üstlenen kişidir. Asıl borç herhangi bir nedenle ortadan kalkarsa kefalet de sona erer (Şakar, 2009). Dolayısıyla borç ilişkisi devam ettiği sürece kefilin krediden dolayı maddi yükümlülüğü devam edecektir. Dolayısıyla bu durum başta aile bireyleri olmak üzere borcun tarafları arasında çeşitli sıkıntılara yol açabilecektir. Bu olumsuz durumların giderilmesi adına yasa koyucu tarafından 2011 yılında kabul edilip 2012 yılında yürürlüğe giren 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 584’üncü maddesinde düzenlemeye gidilerek “bireysel kredi kullanımlarında eşlerin yazılı rızası” aranması şartı getirilmiştir (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, Madde: 584).

Benzer şekilde yüksek oranda işaretlenen öfke birikmesi, çocukların yaşayabilecekleri travmalar, intihar olayları ve kişiler arasındaki güvensizliğin artması gibi sosyal hayatı son derece olumsuz etkileyen durumlar, toplumun kredi ödemelerinde yaşanacak sorunlara karşı tedirgin yaklaşımını da göstermektedir.

Çalışmanın bu sorusu detaylıca irdelendiğinde; katılımcılar sorunlu kredilerin yaratacağı tefecilik ve dolaylı krediler gibi ekonomik temelli sorunlardan daha çok aile ve sosyal ilişkileri hedef alan boyutunu önemsedikleri ortaya çıkmaktadır.

Anketin 20'nci sorusunda katılımcılara “Size göre, gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en önemli 3 sebebi nedir?” sorusu yöneltilmiş ve bu üç sebebin önem sırasına göre sıralanması istenmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmeler dışında kalan çoğu anket formunda önem sırasına göre sıralama yapılmadığı görüldüğü için verilen yanıtlar eş değer kabul edilerek değerlendirilmiştir. Toplam üç seçeneğin işaretlenebileceği soruda 461 katılımcı tarafından 1.383 işaretleme yapılmıştır.

Tablo 11: Kredilerde Yaşanan Sorunların En Önemli Üç Sebebine İlişkin Tercih Dağılımı.

	Sonuçlar		Tercih Örneklem Toplamına Oranı (%)
	Tercih Sayısı	Tercih Toplam İşaretleme Oranı (%)	
<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	320	23.1	69.4
<i>Bankaların reklam ve kredi kullanmayı teşvik politikaları</i>	92	6.6	20.0
<i>Toplumun finansal konularda bilgi eksikliği</i>	122	8.8	26.5
<i>Borç ödememeye karşı caydırıcı yasalar olmaması</i>	44	3.2	9.5
<i>Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması</i>	138	10.0	29.9
<i>Bankacılık mevzuatının kolay kredi vermeye uygun olması</i>	110	7.9	23.9
<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	335	24.2	72.7
<i>Döviz kurlarında yaşanan artış</i>	164	11.8	35.6
<i>Aile içi dayanışmanın azalması</i>	39	2.8	8.5
<i>Diğer (Lütfen belirtiniz)</i>	19	1.4	4.3
Toplam	1383	100.0	300.2

Elde edilen yanıtlar incelendiğinde; gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en önemli üç sebebinin ne olduğu hakkında katılımcıların tercihleri % 69,4 oranında “*Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi*”, % 20 oranında “*Bankaların reklam ve kredi kullanmayı teşvik politikaları*”, % 26,5 oranında “*Toplumun finansal konularda bilgi eksikliği*”, % 9,5 oranında “*Borç ödememeye karşı caydırıcı yasalar olmaması*”, % 29,9 oranında “*Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması*”, % 23,9 oranında “*Bankacılık mevzuatının kolay kredi vermeye uygun olması*”, % 72,4 oranında “*Ülkede yaşanan ekonomik*

sıkıntılar/enflasyonun artması”, % 35,6 oranında “Döviz kurlarında yaşanan artış”, % 8,5 oranında “Aile içi dayanışmanın azalması” ve son olarak da % 4,3 oranında “Diğer” şeklinde ortaya çıkmıştır (Tablo 11).

Katılımcılar yaşanan sorunların en önemli sebebini ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar ve enflasyonist baskı olarak görmektedirler. Her dört kişiden yaklaşık üçünün (% 72,7) tercihinin bu yönde olması, yaşanan sıkıntıların ülke ekonomisinin genel gidişatıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Yanıtlarda % 35,6 oran ile üçüncü sırada tercih edilen döviz kurlarındaki artış da ülke ekonomisinin makro planda yaşadığı sıkıntıların bireylere yansıdığının işareti olarak görülebilir.

Çalışmanın alan uygulaması 2021 yılının ikinci yarısında yapılmış olup, o dönem aralığında ülkedeki ekonomik sıkıntılar ve hayat pahalılığı çalışmanın tamamlandığı tarihe (Mayıs 2022) göre daha düşüktür. Özellikle Kasım 2021’den itibaren hızla artış gösteren enflasyon oranı resmi rakamlarca son olarak % 69,97 oranında tespit edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). Ayrıca döviz kurları o dönemden bu güne kadar yaklaşık % 70’lere varacak şekilde yükselmiştir. Bireylerin gelirlerini doğrudan olumsuz olarak etkileyen bu iki değişkendeki ani ve aşırı yükselme de dikkate alındığında; daha sonra yapılacak benzer çalışmalarda özellikle bu iki faktörün çok daha yüksek oranlarda tercih edilebileceği öngörülebilir.

Bu soruyu yanıtlayan katılımcılar en yüksek ikinci tercihleri toplumda yaygınlaşan tüketim kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Bu tercihin akademik olarak incelenmesi daha çok “davranışsal finansın” konusu olsa da, ortaya çıkan sonuç Baudrillard’ın ¹³ ‘tüketim toplumu kavramına, başka bir deyişle bilinçsiz tüketime dönük bir eleştirel görüşün varlığı teyit etmektedir. Katılımcıların % 69,4 gibi yüksek oranda tüketim kültürünü yaşanan sorunlarda sebep olarak görmesi son derece önemli bir sonuçtur.

Benzer şekilde borçtan korkmama ve finansal konulardaki bilgisizlik seçeneklerinin de yüksek oranlarda tercih edilmesi, katılımcıların toplumun finansal davranış ve tutumuna dönük bir eleştirel yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Katılımcıların, toplumsal eleştirinin yanında bankacılık sistemini de özellikle teşvik politikalarının yaygınlığı, bireyleri borçlandırma konusunda kolay hareket etmesi ve tahsilatlar konusunda yasal boşluklar bulunması sebebiyle eleştirdiği ve sorguladığı

¹³ Jean Baudrillard: Tüketim Toplumu kavramını ortaya koyan Fransız sosyolog.

görülmektedir. Bu bağlamda bankaların kredi ilişkilerine sadece ticari kaygılarla değil sosyal sorumlulukla da yaklaşması önem arz etmektedir. Sağlıklı bir finansal sistemin varlığı için kredi kullanmak isteyen bireylerin bilinçli olmaları tek başına yeterli olmayıp aynı zamanda banka personelinin de bilinçli olması gereklidir. Böylece kredilerin işlevlerini doğru şekilde yerine getirmeleri ve bilgisizlikten kaynaklanan mağduriyetlerin önüne geçilmesi sağlanabilecektir (Bostancı, 2004).

20'nci sorudaki yanıtlar ile mevcut ekonomik ve sosyal durum karşılaştırıldığı zaman, toplumun sorunlara bakış açısının güncel ve son derece isabetli olduğu görülebilmektedir.

4.8.4. Bireylerin Kredilere Dönük Algularına ve Tutumlarına Yönelik Uygulanan Likert Ölçeği

Anketin 21'nci sorusu 5'li likert ölçeği şeklinde tasarlanmıştır. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı (0.822) olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2008). Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri (0.864) olup Barlett Sig. Değeri anlamlı çıktığı için faktör analizi yapılması için uygundur.

Ölçek ile katılımcılardan 22 farklı ifadeden kendileri için en uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir. İfadeler “*Kesinlikle Katılmıyorum*”, “*Katılmıyorum*”, “*Kararsızım*”, “*Katılıyorum*” ve “*Kesinlikle Katılıyorum*” şeklindedir.

İfadelerin her birine “*Kesinlikle Katılmıyorum=1*”, “*Kesinlikle Katılıyorum=5*” olacak şekilde 1'den 5'e kadar kademeli olarak değer verilmiştir. Verilen yanıtların değerlendirilmesinde Tablo 12'deki aralıklar kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış ve aritmetik ortalama için puan aralığı (0,80) ¹⁴ olarak hesaplanmıştır (Kaplanoğlu, 2014).

¹⁴ Puan aralığı=(En yüksek değer – En düşük değer)/5 (5-1)/5= 0,80

Tablo 12: 5’li Likert Ölçeğine Göre Aritmetik Ortalamaların Değerlendirme Aralığı.

Düzyey	Aralık Değeri	Aralık Değeri Anlamı
1	1,00-1,80	Kesinlikle Katılmıyorum
2	1,81-2,60	Katılmıyorum
3	2,61-3,40	Kararsızım
4	3,41-4,20	Katılıyorum
5	4,21-5,00	Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların 5’li Likert ölçeğinde bulunan ifadelerle dönük yaptıkları tercihlerin ortalama puanları SPSS v.19 programı ile ayrı ayrı hesaplandıktan sonra ortaya çıkan puanların Tablo 12’deki aralıklara göre belirlenen anlamları aşağıda Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13: 5’li Likert Ölçeği Yanıtların Puan Ortalamaları ile Anlam Karşılıkları.

21	Aşağıdaki ifadelerle ilgili olarak “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerinden sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.	Puan Ortalaması	Puan Karşılığı
21.1	<i>Bankalar, günümüz ekonomisinde vazgeçilmez kurumlardır.</i>	3,6790	<i>Katılıyorum</i>
21.2	<i>Banka işlemlerinde uzman kişilerden yardım almak faydalıdır.</i>	4,0325	<i>Katılıyorum</i>
21.3	<i>Bankalar bireyleri değil öncelikle kendi kârlarını düşünürler.</i>	4,3080	<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>
21.4	<i>Bireysel krediler/kredi kartları doğru kullanıldığı zaman yararlıdır.</i>	3,9544	<i>Katılıyorum</i>
21.5	<i>Borçlanmaksızın sadece tasarrufla varlık sahibi olabilmek zordur.</i>	3,6833	<i>Katılıyorum</i>
21.6	<i>Okullarda erken yaştan itibaren ekonomik eğitim verilmelidir.</i>	4,0954	<i>Katılıyorum</i>
21.7	<i>Telefon dolandırıcılığı gibi olaylar bilinçsizlikten kaynaklanmaktadır.</i>	3,9328	<i>Katılıyorum</i>
21.8	<i>Taşıt/konut alımında kredi kullanmak kişiye kolaylık sağlar.</i>	3,6009	<i>Katılıyorum</i>
21.9	<i>Kredileri/kredi kartlarını dinsel açıdan sakıncalı buluyorum.</i>	2,8460	<i>Kararsızım</i>
21.10	<i>Kişilerden borçlanmaktansa kredi kartı kullanmayı tercih ederim.</i>	3,7202	<i>Katılıyorum</i>
21.11	<i>Hiç kimsenin borcuna kefil olmayı istemem.</i>	4,1497	<i>Katılıyorum</i>
21.12	<i>Kredi kartları kişiye özgüven vermektedir.</i>	3,2993	<i>Kararsızım</i>
21.13	<i>Yüksek limitli kredi kartı sahibine prestij vermektedir.</i>	2,6443	<i>Kararsızım</i>
21.14	<i>Kredi kartları aşırı ve gereksiz tüketimi teşvik etmektedir.</i>	3,8048	<i>Katılıyorum</i>
21.15	<i>Kredi kartıyla taksitli alışveriş yapmak benim için önemlidir.</i>	3,2625	<i>Kararsızım</i>
21.16	<i>Ufak miktarlı harcamalarda kredi kartı kullanmak doğru değildir.</i>	3,3124	<i>Kararsızım</i>
21.17	<i>Kredi kartından nakit çekim yapmak doğru değildir.</i>	3,7072	<i>Katılıyorum</i>
21.18	<i>Kredi/kredi kartı borçları aile huzurunu olumsuz etkilemektedir.</i>	3,9631	<i>Katılıyorum</i>
21.19	<i>İcraya düşenlerin çoğu plansız harcama yapanlardır.</i>	3,8503	<i>Katılıyorum</i>
21.20	<i>Kredi kullanma yasal olarak zorlaştırılmalıdır.</i>	3,3449	<i>Kararsızım</i>
21.21	<i>İnsanların gelirlerinin üzerinde harcamaları icraları artırmaktadır.</i>	4,0521	<i>Katılıyorum</i>
21.22	<i>Borçlu yaşamak insanın ruhsal sağlığını olumsuz etkiler.</i>	4,3341	<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>

Ölçekte verilen ifadeler ile katılımcıların bankacılık, kredi kullanımı, borçluluk, finansal okuryazarlık gibi çalışma konusuna ilişkin konularda düşüncelerinin neler olduğu ve duyarlılıklarının ne yönde / ne derecede olduğu öğrenilmek istenmiştir. Elde edilen yanıtlar aşağıdaki tablolarda özetlenerek her bir soru için ayrı ayrı değerlendirme yapılmıştır.

“Bankalar, günümüz ekonomisinde vazgeçilmez kurumlardır” ifadesi ile bankaların ekonomik/finansal hayattaki işlevlerini ve önemlerini katılımcıların ne derecede hissettikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bu ifadeye bireyler büyük oranda katılmaktadırlar (% 71,6). Bankaların özellikle kredi verme konusunda yasal olarak ciddi anlamda alternatiflerinin bulunmaması (finans şirketleri vb. hariç) sebebiyle elde edilen yanıtlar fiili gerçekliğin katılımcılar tarafından teyidi olarak kabul edilebilir.

“Banka işlemlerinde uzman kişilerden yardım almak faydalıdır” ifadesi ile katılımcıların, bankacılık işlemlerinde gerekli bilgiye ulaşabilmeleri için konunun uzmanı kişi ya da kuruluşların gerekliliğine dönük görüşleri ve finansal konularda toplumun bilgi/bilinç düzeyini ne derecede yeterli gördükleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 14: Banka İşlemlerinde Uzman Yardımının Gerekliliğine İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	22	4.8	4.8
<i>Katılmıyorum</i>	10	2.2	6.9
<i>Kararsızım</i>	44	9.5	16.5
<i>Katılıyorum</i>	240	52.1	68.5
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	145	31.5	100.0
Toplam	461	100.0	

Banka işlemlerinde uzman kişilerden yardım almanın faydalı olacağı ifadesine “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde olumlu görüş bildiren katılımcıların toplamının % 83’ün üzerinde bulunması, bu ifadenin büyük oranda desteklendiğini

göstermektedir (Tablo 14). Elde edilen yanıtlar ölçeğin 6 ve 7’nci ifadesi ile anketin serbest düşünce ve görüşlerin belirtilebildiği 22’nci sorusundaki sonuçlarla da paralellik göstermektedir.

“Bankalar bireyleri değil öncelikle kendi kârlarını düşünürler” ifadesi ile bankaların yürüttükleri faaliyetlerde tüketicilerin faydasını da gözetken karşılıklı çıkar ilişkisini mi yoksa sadece kendi kurumsal çıkarlarını mı gözettileri konusundaki katılımcıların algılarının ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 15: Bankaların Kendi Menfaatlerini Önceleyip Öncelemediklerine İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	24	5.2	5.2
<i>Katılmıyorum</i>	13	2.8	8.0
<i>Kararsızım</i>	28	6.1	14.1
<i>Katılıyorum</i>	128	27.8	41.9
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	268	58.1	100.0
Toplam	461	100.0	

Katılımcılar bankaların yaptıkları faaliyetlerde öncelikli olarak kendi karlarını düşündükleri ifadesine kesinlikle katılıyorum şeklinde tercihte bulunmuşlardır (Tablo 15). Yaklaşık % 86’lık bir grup bu ifadeye olumlu yaklaşmıştır. Bu ifade için olumsuz tercihte bulunanların oranı yalnızca % 8’dir. Bireyler her ne kadar bankacılık ürünlerini kullanıyor olsalar da bankalar ile olan ilişkilerinde zayıf taraf olduklarının bilincindedirler. Bankaların özellikle alacaklarının tahsili konusundaki sert yasal uygulamaları, bireylerin bankalara karşı olumsuz düşünceler geliştirmesine neden olduğu söylenebilir.

“Bireysel krediler/kredi kartları doğru kullanıldığı zaman yararlıdır” ifadesi ile bireysel kredi ürünü kullansın ya da kullanmasın bütün katılımcıların “kredi ve/veya kredi kartı” ürünlerine dönük kategorik tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 16: Bireysel Kredilerin Amacına Uygun Yararlı Şekilde Kullanımına İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	23	5.0	5.0
<i>Katılmıyorum</i>	23	5.0	10.0
<i>Kararsızım</i>	51	11.1	21.0
<i>Katılıyorum</i>	219	47.5	68.5
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	145	31.5	100.0
Toplam	461	100.0	

Bireysel kredi kullanımından kaynaklanan bir takım sorunlar yaşanıyor olsa da katılımcılar amacına uygun ve doğru şekilde kullanıldığı takdirde kredi ve kredi kartı kullanımının faydalı olacağı ifadesine % 78 gibi büyük bir oranda katılmaktadırlar (Tablo 16). Tercih dağılımına bakıldığında bu ifade için olumsuz tercihte bulunanların % 10 gibi çok az oranda olması, tüketici kaygılarının finansal ürünlerin varlığından çok bilinçli kullanımlarıyla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, akılcı hareket eden bireyler kredilerin olumlu etkilerinden yararlanmaktadır (Atik, 2009). Bilinçsizce ve amacı dışında ölçüsüz kullanılan bireysel krediler ise bireylere yaşattıkları olumsuzluklar dışında ekonomik ve sosyal sorunlara da yol açmaktadır (Özdemir Z. , 2010).

“*Borçlanmaksızın sadece tasarrufla varlık sahibi olabilmek zordur*” ifadesi ile, katılımcıların birikim yoluyla varlık sahibi olunabilmesinin ne derecede mümkün olabileceği hakkındaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar, varlık sahibi olabilmek için sadece tasarrufların yeterli olamayacağı ifadesine çoğunlukla (% 64,9) katılmaktadırlar. Ortaya çıkan bu sonuca göre, bireysel borçlanma genellikle ekonomik zorunluluklara bağlı olarak yapılmaktadır. Özellikle tasarruf oranlarının düşük seyrettiği ülkemizde enflasyonun etkisiyle her geçen gün gelirleri erimeye yüz tutan bireylerin sabit gelirlerinden artırabildikleri ile varlıklarını çoğaltabilmelerinin güç olduğu sonucuna varılabilir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

“Okullarda erken yaştan itibaren ekonomik eğitim verilmelidir” ifadesi ile katılımcıların eğitim sisteminde ekonomik ve finansal konularda ders veya uygulamaların gerekliliği konusundaki görüşleri ve buna bağlı olarak her hangi bir eğitim/öğretim isteklerinin olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 17: Okullarda Ekonomi Alanında Eğitim Verilmesine Yönelik Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	20	4.3	4.3
<i>Katılmıyorum</i>	22	4.8	9.1
<i>Kararsızım</i>	46	10.0	19.1
<i>Katılıyorum</i>	179	38.8	57.9
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	194	42.1	100.0
Toplam	461	100.0	

Okullarda erken yaştan itibaren öğrencilere ekonomi ve finans alanında eğitim verilmesi gerektiğine katılımcılar % 80,9 gibi yüksek oranda katıldıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 17). Bu ifade için olumsuz tercihte bulunanların oranı ise yalnızca % 9,1’dir. Ölçeğin 2 ve 7’nci ifadelerinde ortaya çıkan sonuçları da doğrulayan bu tercih, toplumun ekonomi konusunda bilinçli olma isteğini ortaya koyarken kamu otoritesinin eğitim müfredatına dönük de bir talep olarak değerlendirilebilir.

“Telefon dolandırıcılığı gibi olaylar bilinçsizlikten kaynaklanmaktadır” ifadesi ile katılımcıların bir takım dolandırıcılık olaylarının gerçekleşmesinin sebepleri arasında “bilinçsiz olmayı” ne derecede önemli gördükleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 18: Sanal Dolandırıcılık İle Bilinçsizlik Arasındaki İlişkiye İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	20	4.3	4.3
<i>Katılmıyorum</i>	40	8.7	13.0
<i>Kararsızım</i>	57	12.4	25.4
<i>Katılıyorum</i>	178	38.6	64.0
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	166	36.0	100.0
Toplam	461	100.0	

Ülkemizde özellikle son yıllarda yaygınlaşan telefon dolandırıcılığı gibi olayları katılımcılar % 74,6 gibi büyük oranda bireylerin finansal konulardaki bilgisizliğine ve bilinçsizliğine bağlamışlardır (Tablo 18). Ölçeğin 2 ve 6'ncı ifadelerindeki sonuçlarla da paralellik gösteren bu sonuç, toplumun genel düşüncesinin telefon dolandırıcılığı veya benzeri eylemlerinin önüne geçilebilmesi için bireylerin bilinç düzeylerinin artırılmasının gerekliliği yönünde olduğunu göstermektedir. Bu konuda yaşanan olumsuzlukların artması sonucu İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere kamu kurumları toplumu uyarma ve bilinçlendirme amacıyla bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır (www.egm.gov.tr, 2022), (www.adalet.gov.tr, 2022).

“Taşıt/konut alımında kredi kullanmak kişiye kolaylık sağlar” ifadesi ile tüketicilerin nitelikleri gereği yüksek bedelleri bulunan taşıt ve konut alımlarında kredi kullanmanın sağlayabileceği yararlar hakkındaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar, taşıt ve konut alımlarında kredi kullanmanın alıcılara kolaylık sağlayacağı ifadesine % 63,5 oranında katılmışlardır. Hane halkı tasarruf oranının görece düşük olduğu ülkemizde konut ve taşıt gibi yüksek bedel ile satın alınabilen varlıkların, düşük gelirli gruplar tarafından ancak uzun vadeli krediler aracılığıyla elde edilebileceği görülmektedir. Özellikle ülkemizde son dönemde yaşanan olumsuz ekonomik gelişmeler ve artan kredi faizleri dar gelirli grupların kredi kullanmak yoluyla taşıt ya da konut sahibi olabilmesi imkânlarını güçleştirmiştir. Çalışmaya katılan bireylerden anketin 22'nci sorusunda görüş bildirenlerin önemli bir bölümü, kredi sisteminin özellikle konut alımına kolaylık sağlayacak şekilde geliştirilmesi gerektiği yönünde görüş ifade etmişlerdir.

“Kredileri/kredi kartlarını dinsel açıdan sakıncalı buluyorum” ifadesi ile katılımcıların dinsel inançlarının kredi ürünlerini kullanma davranışlarını ne yönde etkilediği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 19: Kredi Kullanımında Dinsel İnanışların Etkisine İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	111	24.1	24.1
<i>Katılmıyorum</i>	93	20.2	44.3
<i>Kararsızım</i>	91	19.7	64.0
<i>Katılıyorum</i>	88	19.1	83.1
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	78	16.9	100.0
Toplam	461	100.0	

Kredi ve kredi kartını kullanmanın dinsel açıdan sakıncalı bulunması ifadesinde ortaya çıkan tercih ortalaması katılımcıların bu konuda “kararsız” olduklarını göstermektedir (Tablo 19). Yanıtların kendi içindeki dağılımı ve ortalama puanlama, katılımcıların dinsel açıdan kredilerin sorunlu işlemler olup olmadığı yönünde genel bir eğilime sahip olmadıklarını göstermektedir.

Ankete katılan ve daha önce hiç bireysel kredi kullanmadığını ifade eden 86 kişi ile bu soruya “*katılıyorum*” ya da “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde olumlu tercihte bulunan toplam 166 kişi arasındaki ciddi fark, kredi kullanımında alınacak kararlarda ekonomik ya da başka zorunlulukların dinsel duyarlılıktan daha etkin olduğunu göstermektedir. Yüz yüze görüşmelerde ve anketin 22’nci sorusu gibi ucu açık görüş bildirimlerinde bazı katılımcıların “*dinsel açıdan doğru bulmasak da kredi/kredi kartı kullanmak zorundayız*” tarzındaki ifadeleri de bu tespiti doğrular niteliktedir.

“*Kişilerden borçlanmaktansa kredi kartı kullanmayı tercih ederim*” ifadesi ile nakit ihtiyacı içinde bulunan kişilerin “kredi kartı kullanma” ve “özel şahıslardan borç alma” şeklinde ortaya çıkacak ikilemde tercihlerinin ne yönde şekilleneceği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bireycilik ülkemizde batılı ülkeler kadar yaygın değildir. Türk halkı daha çok toplumcu bir yapıya sahiptir (Doğan, 2015). Dolayısıyla ülkemizde kişilerden borç almak olağan bir durumdur. Bu konudaki görüşünü öğrenmek için sunulan ifadeye katılımcılar % 68,1 gibi yüksek oranda katıldıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılardan yalnızca % 17,1 gibi düşük oranda bir grup bu ifade için olumsuz tercihte bulunarak kişilerden borçlanma konusunda daha esnek bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen bu sonuçlar

anketin 13'ncü sorusunda yer alan “*Kişiler ile borç/alacak ilişkisine girmemek için*” seçeneğinin sonuçları ile paralellik göstermektedir.

“*Hiç kimsenin borcuna kefil olmayı istemem*” ifadesi ile kişilerin kefillik işlem ve ilişkilerine yönelik tutumlarının ne yönde şekillendiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 20: Bireylerin Kefillğe İlişkin Görüş ve Tutumları.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	27	5.9	5.9
<i>Katılmıyorum</i>	20	4.3	10.2
<i>Kararsızım</i>	45	9.8	20.0
<i>Katılıyorum</i>	134	29.1	49.0
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	235	51.0	100.0
Toplam	461	100.0	

Hiç kimsenin borcuna kefil olmayı istemem ifadesine katılımcılar % 80,1 gibi yüksek oranda katılmaktadırlar. Ortalama puan “*kesinlikle katılıyorum*” aralığının hemen alt sınırında olup soru özelinde incelendiğinde 235 kişi, başka bir deyişle katılımcıların % 51'i bu ifadeye “kesinlikle katılıyorum” şeklinde tercihte bulunmuştur (Tablo 20). Anketin 19'ncü sorusunda “*kefillikten dolayı kişiler arası ilişkilerin bozulması*” seçeneğini tercih edenlerin oranı (% 52,3) ile bu ifadeye “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde yanıt verenlerin oranı (% 51) bir birine oldukça yakındır. Bu ifadeye karşı olumsuz görüş bildirenler yalnızca % 10,2 oranındadır. Ortaya çıkan bu sonuçlar, toplumun kefillik konusunda ihtiyatlı bir yaklaşıma sahip olduğunu ve kefillik ilişkisini sakıncalı bulduğunu göstermektedir.

“*Kredi kartları kişiye özgüven vermektedir*” ifadesi ile kredi kartının sahibine ekonomik avantajından ayrıca psikolojik bir güç/güven verip vermediği hususunda katılımcıların görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kartlarının sahibine bir öz güven verip vermediği konusunda katılımcı tercihleri kararsız aralıkta kalmıştır. Özellikle alışveriş yapabilme özgürlüğü ve nakitten bağımsız hareket edebilme imkanı veren kredi kartlarının bu özellikleri hakkında bu soruda

olumlu ifade tercih edenlerin toplam oranı yaklaşık % 53'ü bulmaktadır. Elde edilen bu sonuç anketin 14'ncü sorusunda elde edilen yanıtlarla örtüşmektedir. Her ne kadar bu ifadenin ortalama puanı “kararsızım” aralığında çıksa da katılımcıların kredi kartlarının kendilerine sağladığı özgüveni dikkate aldıklarını göstermektedir.

“Yüksek limitli kredi kartı sahibine prestij vermektedir” ifadesi ile yüksek limitli kredi kartların toplumda ayrıca bir saygınlık nedeni olup olmadığı yönünde katılımcıların algıları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 21: Kredi Kartı Limiti ile Sosyal Saygınlık Arasındaki İlişkiye Dönük Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	96	20.8	20.8
<i>Katılmıyorum</i>	133	28.9	49.7
<i>Kararsızım</i>	111	24.1	73.8
<i>Katılıyorum</i>	81	17.6	91.3
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	40	8.7	100.0
Toplam	461	100.0	

Yüksek limitli kredi kartlarının sahibine ayrıca bir prestij sağladığı ifadesi katılımcılar tarafından kabul görmemiştir. Sonuçlar “kararsızım” aralığında çıkmış olsa da puan ortalaması “katılmıyorum” ifadesinin üst sınırına çok yakındır (Tablo 21). Bu sonuç 22 soruluk ölçeğin en düşük skoru olarak dikkat çekmektedir. Bu ifade için yalnızca % 26,3 gibi düşük oranda olumlu tercih yapılması, sosyal saygınlık konusunda toplumun kredi kartı limitlerini bir ölçüt olarak değerlendirmedini ortaya koymaktadır.

“Kredi kartları aşırı ve gereksiz tüketimi teşvik etmektedir” ifadesi ile katılımcıların rasyonel olmayan tüketim harcamalarına kredi kartlarının teşvik edici etkisinin bulunup bulunmadığı yönündeki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kartlarının aşırı ve gereksiz tüketimi teşvik ettiği yönündeki ifadeye katılımcılar % 71,1 gibi büyük bir oranda katılmışlardır. Elde edilen sonuç, nakit para gerekmesizin harcama yapabilme imkânı sağlayan kredi kartlarının bu özelliğinin bazen

amacı dışında ve ekonomik gücün ötesinde alışverişlere neden olabileceği yönündeki genel görüşleri doğrulamaktadır (Akipek, 2003).

“Kredi kartıyla taksitli alışveriş yapmak benim için önemlidir” ifadesi ile katılımcıların kredi kartı kullanım gerekçeleri arasında “taksitli alışveriş yapabilmenin” ne derecede önemli olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kartlarının taksitli alışveriş yapmaya imkan sağlayan özelliğinin önemli olması hakkında katılımcıların tercihleri kararsız aralığında yoğunlaşmış olsa da katılımcıların yarıdan fazlası (% 51,7) bu ifade için olumlu görüşte bulunmuştur. Anketin 14’ncü sorusunda *“Taksitli alışveriş yapabilme imkânı verdiği için”* seçeneğini tercih edenlerin oranı (% 60,2) ile bu ifadede olumlu görüşte tercih yapanların oranı bir birine yakındır. Bu sonuçlara göre kredi kartı hamilleri için taksitli alışveriş yapabilmenin önemli olduğu söylenebilir.

“Ufak miktarlı harcamalarda kredi kartı kullanmak doğru değildir” ifadesi ile toplumun çok küçük miktarlı alışverişlerin yapılmasında kredi kartı kullanılmasına dönük tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kartları ile çok küçük tutarlı harcamaların yapılmasının doğru olmadığı konusunda katılımcı tercihleri “kararsız” aralığında çıkmıştır. Bununla birlikte puan ortalamasının *“katılıyorum”* ifadesinin hemen alt sınırına yakın olması, katılımcıların küçük meblağlı harcamaların kredi kartlarıyla yapılmasını çok onaylamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

“Kredi kartından nakit çekim yapmak doğru değildir” ifadesi ile kredi kartlarının “nakit çekim yapılabilmesi” özelliğinin katılımcılar nezdinde ne kadar uygun bulunulduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kartları, alışveriş yapma imkânı sağlamalarının yanında sahibine Kredili Mevduat Hesaplarına (KMH) benzer şekilde nakit çekim hizmeti de sunabilmektedir. Yapılan tercihler incelendiği zaman katılımcıların çoğunluğunun (% 62,6), faiz ve komisyon oranları diğer bireysel kredi ürünlerinden daha yüksek olan kredi kartından nakit çekim işlemlerini onaylamadıklarını göstermektedir.

“Kredi/kredi kartı borçları aile huzurunu olumsuz etkilemektedir” ifadesi ile katılımcıların bireysel kredi borçlarının aile huzuruna dönük etkilerinin ne yönde olduğu hakkındaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 22: Borçluluğun Aile Hayatına Dönük Etkilerine İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	19	4.1	4.1
<i>Katılmıyorum</i>	30	6.5	10.6
<i>Kararsızım</i>	51	11.1	21.7
<i>Katılıyorum</i>	210	45.6	67.2
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	151	32.8	100.0
Toplam	461	100.0	

Kredi ve kredi kartı borçlarının aile huzurunu olumsuz etkilediği ifadesi katılımcılar tarafından genel kabul görmektedir. Katılımcıların % 78,4 gibi yüksek oranda bir grubunun bu ifade için olumlu görüş bildirmesi (Tablo 21) anketin “Kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta yol açtığı olumsuz durumların neler olduğu” şeklindeki 19’ncu sorusuna verilen yanıttaki oranla (% 70,4) benzerlik göstermektedir (Tablo 10). Gerek bu ifade için yapılan tercihlerin dağılımı, gerekse de 19’ncu soruya verilen yanıtlarda açık ara “Aile içi çatışmalar/şiddet yaşanması” seçeneğinin öne çıkması, toplumun bireysel kredilerle ilgili sorunların öncelikle aile huzurunu olumsuz etkilediği görüşüne sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

“İcraya düşenlerin çoğu plansız harcama yapanlardır” ifadesi ile bireysel kredi borçlarından dolayı yaşanan icra/haciz işlemlerinin “tüketicilerin plansız harcamalarından” kaynaklandığı görüşünün katılımcılar tarafından ne derece benimsendiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar, kişilerin kredi borçlarından dolayı icraya düşme gerekçesi olarak plansız harcama yapmaları ifadesine büyük oranda (% 71,1) katılmaktadırlar. Bununla birlikte bu sonuç anketin 16’ncı sorusunda sorunlu kredi tecrübesi olan bireylerin yanıtlarıyla örtüşmemektedir. 16’ncı soruya yanıt veren ve kredi geri ödemelerinde en az bir kere sorun yaşayan kişiler, sorun yaşamalarını ağırlıklı olarak ekonomik gerekçelere

dayandırmışlardır. İki sonucun bir birinden farklı çıkması sorun yaşamayanların öznel yorumları ya da toplumun bu konudaki ön kabulü olarak değerlendirilebilir.

“Kredi kullanma yasal olarak zorlaştırılmalıdır” ifadesi ile toplumun bankacılık ve kredi sistemiyle ilgili zorlaştırıcı yasal bir düzenleme veya iyileştirme yapılması yönünde talebinin olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kredi kullanma işlemlerinin yasal olarak zorlaştırılması konusunda katılımcı tercihleri *“kararsız”* aralığında çıkmıştır. Bununla birlikte puan ortalaması *“katılıyorum”* ifadesinin hemen alt sınırına yakındır. Elde edilen bu sonuç, toplumun kredi işlemlerinde gelecekte yaşanması olası sorunların, daha ilk kullanım aşamasında alınacak yasal tedbirlerle önlenmesi yönünde bir görüşe sahip olduğu yönünde yorumlanabilir.

Benzer şekilde anketin 20’nci sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde; katılımcıların önemli bir bölümünün (% 23,9) kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların nedenleri arasında *“Bankacılık mevzuatının kolay kredi vermeye uygun olması”* seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu sonuçlar, toplumun kredi mevzuatında bir takım düzeltici yenilikler yapılması gerektiğine inandığını göstermektedir.

“İnsanların gelirlerinin üzerinde harcamaları icraları artırmaktadır” ifadesi ile katılımcıların bireysel kredi borçlarından dolayı yaşanan icra/haciz işlemlerinde *“tüketicilerin hesapsız harcamalarının”* ne derecede etkili olduğu yönündeki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 23: Sorunlu Krediler ile Hesapsız Harcamalar Arasındaki İlişkiye Dönük Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	12	2.6	2.6
<i>Katılmıyorum</i>	19	4.1	6.7
<i>Kararsızım</i>	65	14.1	20.8
<i>Katılıyorum</i>	202	43.8	64.6
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	163	35.4	100.0
Toplam	461	100.0	

Katılımcılar, icra takiplerinin artmasının insanların gelirleri üzerinde harcama yapmalarına bağlayan ifadeye % 79,2 gibi yüksek oranda katılmaktadır (Tablo 23). Bununla birlikte bu ifade için olumsuz tercihte bulunanların oranının yalnızca % 6,7 olması, toplumun gelir-gider dengesinin sağlanmasının önemi hakkında güçlü bir duyarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Anketin 16'ncı sorusunda geri ödeme sorunu yaşayan katılımcıların verdikleri yanıtlar, geri ödeme sorunlarının ana sebebinin “gelir-gider dengesizliği” olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında gelir seviyesinin kredi geri ödemelerinde en önemli değişken olduğu, gelir düzeyi ile icra takipleri arasında negatif bir ilişkinin bulunduğu sonucuna varılabilir (Torun & Altay, 2019).

“*Borçlu yaşamak insanın ruhsal sağlığını olumsuz etkiler*” ifadesi ile katılımcıların borçluluk ile kişisel ruh sağlığı arasında ne yönde bir bağ kurdukları ve bu konudaki algılarının nasıl şekillendiği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 24: Borçluluğun Ruh Sağlığına Olan Etkilerine İlişkin Görüşler.

	Tercih Sayısı	Tercihlerin Toplam Tercihe Oranı (%)	Tercihlerin Birikimli Oranları (%)
<i>Kesinlikle Katılmıyorum</i>	12	2.6	2.6
<i>Katılmıyorum</i>	15	3.3	5.9
<i>Kararsızım</i>	17	3.7	9.5
<i>Katılıyorum</i>	180	39.0	48.6
<i>Kesinlikle Katılıyorum</i>	237	51.4	100.0
Toplam	461	100.0	

Borçlu yaşamının insanın ruhsal sağlığını olumsuz etkileyeceği yöndeki ifadeye katılımcılar “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde tercihte bulunmuşlardır. Yaklaşık % 90 oranında bir grup bu ifadeye karşı olumlu tercihte bulunmuştur (Tablo 24). Elde edilen bu sonuçlar anketin 19'ncü sorusunda yöneltilen “*Kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta yol açtığı olumsuz durumların neler olduğu*” şeklindeki soruya verilen yanıtlar içinde yer alan “*İntihar olaylarının artması*”, “*Borçlu insanlarda öfke birikmesinin yaşanması*” ve “*Borçlu hanede büyüyen çocukların ruhsal travmalar yaşaması*” seçenekleri için yapılan tercihler ile de benzerlik göstermektedir.

Toplam 22 ifadeden oluşan Likert Ölçeğinin en yüksek ortalamasının bu ifadede ortaya çıkması toplumun borçlu yaşamının bireyler üzerinde yaratacağı ruhsal sorunları gözlemlediklerini ve önemsediklerini göstermektedir.

Tüketim harcamalarının ekonomik gerçeklikten kopuk şekilde yapılması, belirli bir noktadan sonra bireylerin bankalara karşı olan ödeme yükümlülüklerini yerine getirememesine yol açmaktadır. Borçlarını ödeyemeyen kişiler ise psikolojik bunalımlara sürüklenerek aile içi şiddet, intihar gibi eylemlere başvurabilmektedir. Yazılı ve görsel basında benzer haberlere sık sık rastlanmaktadır (www.demokratkocaeli.com, 2019), (www.sozcu18.com, 2022). Bu bağlamda, kontrol edilemeyen tüketim eğiliminin gerek bireyler gerekse toplum açısından psikolojik ve sosyolojik sonuçları olabilmektedir (Söker, 2010).

4.8.5. Katılımcıların Çalışma Konusuna İlişkin İfade Ettikleri Görüşler

Çalışmada uygulanan anketin 22'nci kısmında katılımcılara “Belirtmek istediğiniz başka bir husus varsa lütfen yazınız” ifadesiyle beraber, çalışma konusuyla ilgili görüş, düşünce ve önerilerini serbestçe yazabilecekleri metin kutusu sunulmuştur.

Anket veya ölçek çalışmalarında katılımcı yanıtlarının yazılı metindeki seçeneklerle sınırlı olması çoğu kez katılımcının çalışma konusuyla ilgili özgün düşüncelerinin analize yansımamasına yol açabilmektedir. Verilerin nicel olarak elde edilmesi analiz yapmak adına kolaylaştırıcı bir yöntem olsa da özellikle sosyal olayların çalışılmasında çalışmacının yorumlama ve değerlendirme alanını sınırlamaktadır. Bu bağlamda, nitel verilerle desteklenen çalışmaların daha güvenilir sonuçlar verebileceği beklenebilir (Ertugay, 2019). Yalnızca nicel verilerle çalışmanın handikapından kurtulmak adına çalışmanın bu kısmında bireylerin asıl çalışma konusunun bağlamından kopmamak şartıyla her türlü öznel düşünceleri dikkatle ele alınmıştır. Her bir katılımcının görüşü ve önerisi, ifadenin anlam bütünlüğüne zarar verilmeksizin imla hataları veya anlatım bozuklukları gibi şekilsel eksiklikler giderilerek aynen aktarılmıştır (Ek-2).

Katılımcıların iyi dilek temennileri, teşekkür, eleştiri gibi araştırma konusu dışında kalan öznel ifadeleri elenerek geriye kalan toplam 53 kişinin bu kısımda belirttikleri görüşlerden yola çıkarak aşağıdaki çıkarımlara ulaşmak mümkündür:

Öncelikle katılımcılar, bankaların ve kredilerin birer olgu olarak hayatın her alanına etkiye bulunduklarını kabul etmektedirler. Bu etkilerin olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi gerçekleştiği konusunda ise katılımcılar arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Katılımcılardan bazıları bankaları kapatılması gereken tefecilik kuruluşları olarak tanımlarken, bazıları ise bankaları ekonomik hayatın vazgeçilmez ve gerekli kurumları olarak kabul etmektedir.

Benzer ayrışma krediler konusunda da görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kredi kullanmayı günümüz ekonomik hayatında bir zorunluluk olarak görmekte iken bazı katılımcılar ise kredi kullanmaya karşı kategorik itirazlara sahiptirler. Bununla birlikte, kredilere karşı olumlu algısı olanlar da dahil tüm katılımcılar kredi kullanmaya, başka deyişle borçlanmaya ihtiyaç duyulmayacak bir sistemin varlığını talep etmektedirler.

Bankacılık sistemine yapılan eleştiriler genel olarak bankanın karlılığı önceleyen politikalarına ve geri ödeme sorunu yaşayan bireylere olan tutumlarına dönüktür. Bankaların yüksek faiz ve komisyon talep etmesi katılımcılar tarafından fırsatçılık olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bankaların geri ödeme sorunu yaşayan tüketicilere karşı yasal haklarını –icra takibi gibi- sert ve ödünsüz kullanması da eleştiri konusu yapılmaktadır.

Benzer şekilde katılımcılar tüketim alışkanlıklarından yola çıkarak toplumsal eleştiri de yapmaktadırlar. Özellikle bilinçsiz ve savurgan harcamaların yaygınlaştığı, ekonomik gerçekliklerden kopuk tüketim davranışlarının sergilendiğini vurgulayarak bireylerin daha rasyonel hareket etmeleri gerektiğini ifade etmektedirler.

Ülkemiz bankacılık sisteminde kefillik uygulaması kredilere teminat olarak yaygın şekilde kullanılmakta olup, katılımcılar bu uygulamanın düzenleme yapılması gereken konulardan biri olarak görmektedir. Her ne kadar bireysel kredi kullanımlarında yasal olarak eş rızası zorunluluğu getirilmiş olsa da özellikle yasanın bu şartı aramadığı kurumsal kredilerde kefalet sebebiyle yaşanacak sorunların bireylere olumsuz yansımaları olabilmektedir. Kefalet konusunda özellikle kadın bireylerin daha duyarlı olduğu gözlemlenmiştir.

Bazı katılımcılar, dini gerekçelerle banka, kredi ve faiz gibi finansal araçların kullanılmasını doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. 20. Yüzyılın başlarına kadar ülkemizde hakim olan benzer düşüncelerin ulusal bir finans sisteminin kurulmasını diğer ülkelere göre oldukça geriye bıraktırdığı hatırlanınca, bu düşüncedeki insanların kaygılarını da giderecek eğitimler verilmesi ya da farklı finansal sistemler geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Görüş beyan eden bazı katılımcılar kredi ilişkilerine mecbur kalmamak için tasarrufun ve iktisatlı harcamanın önemine dikkat çekmişlerdir. Yapılan istatistiki çalışmalarda da ülkemizdeki hane halkı tasarruf oranı 2020 yılsonunda % 11 seviyelerinde görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). Genel ücret seviyelerinin düşük olduğu ve hayat pahalılığı sebebiyle maliyetlerin artarak devam ettiği ülkemizde tasarruf oranlarının daha da aşağılara düşeceği, dolayısıyla bireylerin kredi kullanma ihtiyacının daha da artabileceği öngörülebilir.

Özetle; çalışmada görüş bildiren katılımcıların büyük çoğunluğu, bankacılık ve finans sektörünün mevcut haliyle sağlıklı işlemediğini belirterek, sektörün devlet eliyle bireylerin ve de toplumun yararına olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

4.8.6. Bulguların Analizi ve Değerlendirilmesi

Anket uygulamasında elde edilen veriler uygun istatistiksel teknikler kullanılarak çalışmanın hipotezlerini test etmek ve bazı çıkarımlara ulaşmak için analiz edilmiştir.

H.1. hipotezini test edebilmek için “*cinsiyet*” ile “*kredi kullanma*” değişkenleri kullanılarak Independent Samples T-Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 25’de görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Kullandım, 2=Kullanmadım şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 25: H.1. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N ¹⁵	X ¹⁶	Ss ¹⁷	T Testi		
					t^{18}	Sd ¹⁹	p ²⁰
Kredi	Kadın	218	1.21	.41	1.27	440.70	.205*
Kullanma	Erkek	243	1.16	.37			

*p<0.05 anlamlı ilişki var, p>0.05 anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman T-Testi sonucuna göre kredi kullanma ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($t[1.27]=440.70$; $p>0.05$). Başka bir deyişle, kredi

¹⁵ N: Örneklem sayısı

¹⁶ X: Ortalama

¹⁷ Ss: Standart sapma

¹⁸ t: Teorik referans değeri

¹⁹ Sd: Serbestlik derecesi (df)

²⁰ p: Anlamlılık değeri ($p>.05$ veya $p<.05$)

kullanma konusunda kadınlar ile erkekler benzer davranışlar sergilemektedirler. Elde edilen bu sonuçlara göre H.1. hipotezi reddedilmiştir.

H.2. hipotezini test edebilmek için “*cinsiyet*” ile “*sorunlu kredi yaşama durumu*” değişkenleri kullanılarak Independent Samples T-Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 26’de görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Evet, 2=Hayır şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 26: H.2. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	X	Ss	T Testi		
					t	Sd	p
Sorunlu Kredi Yaşama	Kadın	172	1.84	.36	3.05	372.09	.002*
	Erkek	203	1.71	.45			

* $p < 0.05$ anlamlı ilişki var, $p > 0.05$ anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman T-Testi sonucuna göre sorunlu kredi yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir ($t[3.05]=372.09$; $p < 0.05$). Farklılığın ne yönde oluştuğuna bakılacak olursa; erkeklerin ($X = 1.71$, $Ss = 0.45$) kadınlara ($X = 1.84$, $Ss = 0.36$) göre daha yüksek oranda sorunlu kredi yaşadıkları görülmektedir. Bu durumda H.2. hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiği zaman; kadınların kredi ödemelerinin erkeklere göre daha düzenli olduğu ve kadınların icra takibi gibi sorunlarla erkeklere göre daha az karşılaştığı söylenebilir. Bu sonuç kadınların banka ve kredi işlemlerinde erkeklere göre daha ihtiyatlı davrandıklarını gösteren çalışmalarla da uyumludur (Walczak & Pienkowska-Kamieniecka, 2018).

H.3. hipotezini test edebilmek için “*gelir düzeyi*” ile “*sorunlu kredi yaşama durumu*” değişkenleri kullanılarak One-Way ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 27’de görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Evet, 2=Hayır şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 27: H.3. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.

Gelir Grubu	N	X	Ss	Varyans Kaynağı	KT ²¹	Sd	KO ²²	F ²³	P	Anlamlılık
0-3.000 (1)	81	1.65	.479	Gruplar Arası	2.679	2	1.340			
3.001-6.000 (2)	185	1.77	.430	Grup İçi	63.054	372	.169			
6.001 ve üzeri (3)	109	1.89	.314	Toplam	65.733	374		7.904	.000*	1-3; 2-3
Toplam	375	1.77	.419							

*p<0.05 anlamlı ilişki var, p>0.05 anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman ANOVA Testi sonuçlarına göre sorunlu kredi yaşama durumu ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir ($F=7.904$; $p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında oluştuğunu belirlemek amacıyla Post Hoc Testlerinden biri olan Tukey HSD testine başvurulmuştur. Test sonuçlarına göre; 0-3.000 arası gelir düzeyine sahip grup ($X= 1.65$, $Ss= 0.479$) ile 3.001-6.000 arası gelir düzeyine sahip grup ($X= 1.77$, $Ss= 0.430$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülürken, 6.001 ve üzeri gelir düzeyine sahip grup ($X= 1.89$, $Ss= 0.314$) ile anlamlı fark bulunmaktadır. Benzer şekilde ikinci gelir düzeyine sahip grup ile üçüncü gelir düzeyine sahip grup arasında da anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Üçüncü gelir düzeyine sahip grup, gelir düzeyi daha düşük diğer gruplardan kredilerde sorun yaşama noktasında pozitif yönde ayrılmaktadır.

Elde edilen sonuçlar, gelir düzeyindeki artış ile kredi geri ödemelerinde sorun yaşama arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ve geliri düzeyi yüksek bireylerin sorunlu kredi yaşama oranlarının daha düşük oranlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, daha önce kredi ödemelerinde sorun yaşayanlara dönük yöneltilen 16'ncı sorudan elde edilen sonuçlarla da örtüşmektedir. Bu durumda H.3. hipotezi kabul edilmiştir.

H.4. hipotezini test edebilmek için “gelir düzeyi” ile “bireylerin kredi tercihini belirleyen unsur” değişkenleri kullanılarak One-Way ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 28’de görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1= Vadesinin uzun olması, 2= Faiz ve komisyonunun düşük olması, 3= Ara ödeme/balon ödeme gibi esnek ödeme

²¹ KT: Kareler toplamı (Sum of Squares)

²² KO: Kareler ortalaması (Mean Square)

²³ F: Tablo değeri

planının olması, 4= Kefil ya da teminat olmaksızın kullandırılması, 5= Diğer şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 28: H.4. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.

Gelir Grubu	N	X	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	Anlamlılı k
0-3.000 (1)	81	2.10	.982	Gruplar Arası	1.612	2	.806	1.077	.342*	-
3.001-6.000 (2)	185	2.19	.818	Grup İçi	278.388	372	.748			
6.001 ve üzeri (3)	109	2.28	.851	Toplam	280.000	374				
Toplam	375	2.20	.865							

* $p < 0.05$ anlamlı ilişki var, $p > 0.05$ anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman ANOVA Testi sonuçlarına göre kullanılacak kredi tercihinin belirleyen unsur ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($F=1.077$; $p>0.05$). Elde edilen bu sonuçlara göre H.4. hipotezi reddedilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre üç gelir düzeyine sahip grubun ortalamaları bir birine oldukça yakındır ($X_1= 2.10$, $X_2= 2.19$ ve $X_3= 2.28$). Ortalamaların değerinden yola çıkılarak grupların tercihlerinin nasıl şekillendiği belirlenebilir. Ortalamalar “2” değeri etrafında yığılmış olup söz konusu değer karşılığı çalışmada “Faiz ve komisyonunun düşük olması” olarak tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar esas alınarak, bireylerin kullanacakları kredide faiz ve komisyonun düşük olması unsurunu öncelikli olarak gözettikleri ve bu tercihin gelir düzeyine göre farklılık göstermediği söylenebilir. Başka bir deyişle, gelir düzeyi ne olursa olsun tüm bireyler öncelikli olarak kredinin düşük maliyetli olmasını tercih etmektedirler.

H.5. hipotezini test edebilmek için “cinsiyet” ile “kefilliğe dönük tutum” değişkenleri kullanılarak Independent Samples T-Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 29’da görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 29: H.5. Hipotezi için Yapılan T-Testi Sonuçları.

Değişkenler	Gruplar	N	X	Ss	T Testi		
					t	Sd	p
Kefillige Karşı Tutum	Kadın	218	4.13	1.18	-.380	459	.704*
	Erkek	243	4.17	1.10			

* $p < 0.05$ anlamlı ilişki var, $p > 0.05$ anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman T-Testi sonucuna göre kredi kullanma ile kefilliğe dönük tutum arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($t[-.380] = 459$; $p > 0.05$). Başka bir deyişle, kredi işlemlerinde üçüncü şahıslara kefil olmak konusunda kadınların ve erkeklerin benzer tutumları bulunmaktadır. Elde edilen bu sonuçlara göre H.5. hipotezi reddedilmiştir.

H.6. hipotezini test edebilmek için “eğitim düzeyi” ile “sorunlu kredilerin aile hayatına etkilerine yönelik görüşler” değişkenleri kullanılarak One-Way ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 30’da görülmektedir. (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 30: H.6. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.

Gelir Grubu	N	X	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	Anlamlılık
İlkokul (1)	38	4.00	.870	Gruplar Arası	4.833	5	.967			
Ortaokul (2)	26	3.88	.816	Grup İçi	487.540	455	1.072			
Lise (3)	74	3.84	1.272	Toplam	492.373	460				
Ön Lisans (4)	44	3.75	1.203					.902	.479*	-
Lisans (5)	227	4.02	.984							
Lisans Üstü (6)	52	3.96	1.034							
Toplam	375	1.77	.419							

* $p < 0.05$ anlamlı ilişki var, $p > 0.05$ anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman ANOVA Testi sonuçlarına göre kullanılacak kredi tercihini belirleyen unsur ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı

görülmektedir ($F=0.902$; $p>0.05$). Elde edilen bu sonuçlara göre H.6. hipotezi reddedilmiştir.

Elde edilen sonuçlara altı eğitim düzeyine sahip grubun ortalamaları bir birine oldukça yakındır ($X_1= 4.00$, $X_2= 3.88$, $X_3= 3.84$, $X_4= 3.75$, $X_5= 4.02$ ve $X_6= 3.96$). Ortalamaların değerinden yola çıkılarak grupların tercihlerinin nasıl şekillendiği belirlenebilir. Ortalamalar “4” değeri etrafında yığılmış olup söz konusu değerin karşılığı çalışmada “*Katılıyorum*” olarak tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar esas alınarak, bireylerin sorunlu kredilerin aile hayatını olumsuz yönde etkilediği görüşünü genel olarak benimsedikleri ve bu görüşün eğitim düzeylerine göre farklılık göstermediği söylenebilir. Genel bir ifade ile bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi fark etmeksizin bütün bireyler borçlu yaşama, icra takibi, varlıkların kaybedilmesi ve alacaklıların baskısı gibi sonuçlar doğuran sorunlu kredilerin aile huzurunu olumsuz şekilde etkilediğini kabul etmektedirler.

H.7. hipotezini test edebilmek için “gelir düzeyi” ile “sorunlu kredileri ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara bağlayan tercihler” değişkenleri kullanılarak One-Way ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 31’de görülmektedir (Veri girişlerinde yanıtlar 1=Evet, 2=Hayır şeklinde tanımlanmıştır).

Tablo 31: H.7. Hipotezi için Yapılan ANOVA Testi Sonuçları.

Gelir Grubu	N	X	Ss	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	Anlamlılık
0-3.000 (1)	125	1.26	.443	Gruplar Arası	.137	2	.068	.343	.710*	-
3.001-6.000 (2)	217	1.26	.441	Grup İçi	91.425	458	.200			
6.001 ve üzeri (3)	119	1.30	.461	Toplam	91.562	460				
Toplam	461	1.27	.446							

* $p<0.05$ anlamlı ilişki var, $p>0.05$ anlamlı ilişki yok

Tablo incelendiği zaman, ANOVA Testi sonuçlarına göre sorunlu kredileri ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara bağlama tercihi ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($F=0.343$; $p>0.05$). Elde edilen bu sonuçlara göre H.7. hipotezi reddedilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre üç gelir düzeyine sahip grubun ortalamaları bir birine oldukça yakındır ($X_1 = 1.26$, $X_2 = 1.26$ ve $X_3 = 1.30$). Ortalamaların değerinden yola çıkılarak grupların tercihlerinin nasıl şekillendiği belirlenebilir. Ortalamalar “1” değerinin hemen üzerinde yığılmış olup söz konusu değer karşılığı çalışmada “Evet” olarak tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar esas alınarak, gelir düzeyi farkı olmaksızın bütün bireylerin sorunlu kredilerin oluşmasında ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıları bir sebep olarak kabul ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç Tablo 36, 37 ve 38’deki Crosstab analizlerinde ortaya çıkan sonuçlarla da paralellik göstermektedir.

Çalışmayla ilgili olarak oluşturulan yedi farklı hipotezin kabul ya da ret edilme durumları aşağıda Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32: Hipotezlerin Kabul-Ret Tablosu.

Hipotez	Sonuç
H.1. Kredi kullanma oranlarında cinsiyetler arasında fark bulunmaktadır.	Reddedildi
H.2. Sorunlu kredi yaşama oranlarında cinsiyetler arasında fark bulunmaktadır.	Kabul edildi
H.3. Sorunlu kredi yaşama oranlarında gelir grupları arasında fark bulunmaktadır.	Kabul edildi
H.4. Kredi tercihini belirleyen unsur gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H.5. Kefillik konusunda cinsiyetler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.	Reddedildi
H.6. Sorunlu kredilerin aile huzuruna yönelik etkisi hakkında eğitim düzeyine göre görüş farklılığı bulunmaktadır.	Reddedildi
H.7. Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların sorunlu kredilere neden olduğu hakkında gelir düzeyine göre görüş farklılığı bulunmaktadır.	Reddedildi

Çalışmanın amacına dönük kurulan hipotezler yukarıda test edilerek analiz sonuçları değerlendirmiştir. Benzer şekilde, elde edilen sonuçlardan yola çıkarak başka çıkarımlara ulaşmak mümkündür. Aşağıda Crosstabs yöntemi ile farklı değişkenler arasında ortaya çıkan ilişkiler yorumlanmıştır.

Tablo 33’de, çalışmaya katılan bireylerin eğitim düzeylerine göre kredi kullanma durumları sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 33: Eğitim Düzeyine Göre Bireysel Kredi Kullanma Durumu.

			Bireysel Kredi Kullanımı		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	Tercih Sayısı	22	16	38
		Düzyey İçi Oran (%)	57.9%	42.1%	100.0%
	Ortaokul Mezunu	Tercih Sayısı	18	8	26
		Düzyey İçi Oran (%)	69.2%	30.8%	100.0%
	Lise Mezunu	Tercih Sayısı	54	20	74
		Düzyey İçi Oran (%)	73.0%	27.0%	100.0%
	Ön Lisans	Tercih Sayısı	36	8	44
		Düzyey İçi Oran (%)	81.8%	18.2%	100.0%
	Üniversite Mezunu	Tercih Sayısı	199	28	227
		Düzyey İçi Oran (%)	87.7%	12.3%	100.0%
	Lisans Üstü	Tercih Sayısı	46	6	52
		Düzyey İçi Oran (%)	88.5%	11.5%	100.0%

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde eğitim düzeyinin artışı ile kredi kullanma oranının paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu verilere göre, eğitim düzeyi ile kredi kullanma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 34’de, çalışmaya katılan bireylerin elde ettikleri aylık ortalama gelir düzeyine göre kredi kullanma durumları sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 34: Gelir Düzeyine Göre Bireysel Kredi Kullanma Durumu.

			Bireysel Kredi Kullanımı		Toplam
			Evet	Hayır	
Aylık Ortalama Gelir (TL)	0 – 3.000	Tercih Sayısı	81	44	125
		Düzyey İçi Oran (%)	64.8%	35.2%	100.0%
	3.001 – 6.000	Tercih Sayısı	185	32	217
		Düzyey İçi Oran (%)	85.3%	14.7%	100.0%
	6.001 ve Üzeri	Tercih Sayısı	109	10	119
		Düzyey İçi Oran (%)	91.6%	8.4%	100.0%

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, aylık ortalama gelir düzeyinin artışı ile kredi kullanma oranının paralellik gösterdiği görülmektedir. Çalışmada kapsamında elde edilen verilerden yola çıkarak, gelir düzeyi ile kredi kullanma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 35’de, çalışmaya katılan bireylerin eğitim düzeylerine göre sorunlu kredi yaşama durumları sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 35: Eğitim Düzeyine Göre Sorunlu Kredi Yaşama Durumu.

			Sorunlu Kredi Yaşama Durumu		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	Tercih Sayısı	6	16	22
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	27.3%	72.7%	100.0%
	Ortaokul Mezunu	Tercih Sayısı	10	8	18
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	55.6%	44.4%	100.0%
	Lise Mezunu	Tercih Sayısı	18	36	54
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	33.3%	66.7%	100.0%
	Ön Lisans	Tercih Sayısı	13	23	36
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	36.1%	63.9%	100.0%
	Üniversite Mezunu	Tercih Sayısı	36	163	199
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	18.1%	81.9%	100.0%
	Lisans Üstü	Tercih Sayısı	2	44	46
		Eğitim Düzeyi İçi Oran (%)	4.3%	95.7%	100.0%

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde sorunlu kredi yaşama durumu en yüksek oranda ortaokul mezunlarında görülmektedir. İlkokul mezunlarının sorunlu kredi yaşama oranının görece düşük olması dikkat çekicidir. İlkokul mezunlarının tercihlerinin göz ardı edilmesi durumunda; eğitim düzeyinin artışı ile birlikte sorunlu kredi yaşama oranlarında genel bir düşüş eğiliminin olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 36’da, çalışmaya katılan bireylerin “Size göre, gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en

önemli 3 sebebi nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar cinsiyetlerine göre ayrıştırılıp sayısal olarak gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan toplam 218 Kadın ve 243 Erkek katılımcı tarafından yukarıdaki soruya ilişkin verdikleri yanıtlar cinsiyet bazında değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde en yüksek oranda tercih edilen üç ifade dikkate alınmıştır.

Tablo 36: Cinsiyete Göre “Üç Sebep” Durumu.

Cinsiyet	Tercih Sırası	Tercih	Tercih Sayısı	Tercih Cinsiyet İçindeki Oranı (%)
Kadın	1	Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması	171	78,4
	2	Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi	144	66,1
	3	Döviz kurlarında yaşanan artış	81	37,2
Erkek	1	Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi	176	72,4
	2	Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması	164	67,5
	3	Döviz kurlarında yaşanan artış	83	34,2

Tercih sonuçlarına bakıldığında, her iki cinsiyet için de “en önemli ilk üç sebep” belirlemede benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, tercihlerin sıralamasında kadınlar ile erkekler arasında farklılık gözlenmektedir.

Kadınlar birinci sırada % 78,4 ile “Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması” seçeneğini tercih ederken aynı seçenek erkekler tarafından % 67,5 oranla ikinci sırada tercih edilmiştir. Aynı şekilde erkeklerin % 72,4 oranla birinci sırada tercih ettikleri “Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi” tercihi kadınlarda % 66,1 oranla ikinci sırada yer almaktadır. Her iki cinsiyet açısından üçüncü sırada tercih edilen “Döviz kurlarında yaşanan artış” seçeneği kadınlarda % 37,2 ve erkeklerde % 34,2 oranındadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bu sonuçlara göre, ülkemizde ve Artvin ilinde kredi geri ödemelerinde yaşanan sıkıntıların sebeplerinin neler olduğuna dair her iki cinsin görüşleri arasında -birinci ve ikinci önem sırasındaki farklılığa karşın- genel olarak benzerlikler bulunduğu söylenebilir.

Tablo 37’de, çalışmaya katılan bireylerin “Size göre, gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en

önemli 3 sebebi nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar eğitim düzeylerine göre ayrıştırılıp sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 37: Eğitim Düzeyine Göre “Üç Sebep” Durumu.

Eğitim Düzeyi	Tercih Sırası	Tercih	Tercih Sayısı	Tercihin Eğitim Düzeyi İçindeki Oranı (%)
İlkokul Mezunları	1	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	25	65,8
	2	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	21	55,3
	3	<i>Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması</i>	15	39,5
Ortaokul Mezunları	1	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	19	73,1
	2	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	15	57,7
	3	<i>Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması</i>	13	50,0
Lise Mezunları	1	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	52	70,3
	2	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	46	62,2
	3	<i>Döviz kurlarında yaşanan artış</i>	26	35,1
Ön Lisans Mezunları	1	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	37	84,1
	2	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	25	56,8
	3	<i>Döviz kurlarında yaşanan artış</i> <i>Bankacılık mevzuatının kolay kredi vermeye uygun olması</i>	16	36,4
Üniversite Mezunları	1	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	172	75,8
	2	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	166	73,1
	3	<i>Döviz kurlarında yaşanan artış</i>	80	35,2
Lisans Üstü	1	<i>Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması</i>	40	76,9
	2	<i>Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi</i>	37	71,8
	3	<i>Döviz kurlarında yaşanan artış</i>	22	42,3

Tercih sonuçlarına bakıldığında, altı farklı eğitim düzeyinde önem sırası değişmekle beraber “*Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi*” ve “*Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması*” seçenekleri ortak seçim olarak görülmektedir. Bu iki seçeneğin tüm eğitim düzeylerinde birinci ya da ikinci sırada yer alması katılımcıların bu iki konuda benzer duyarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü tercihlerde ilkokul ve ortaokul mezunları “*Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması*” yönünde tercihte bulunurken lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip katılımcılar ise “*Döviz kurlarında yaşanan artış*” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Elde edilen bu sonuçlara göre ülkemizde ve Artvin ilinde kredi geri ödemelerinde yaşanan sıkıntıların sebeplerinin neler olduğuna ilişkin katılımcıların görüşleri arasında eğitim düzeylerine göre birinci ve ikinci seçenek yönünden benzerlikler bulunduğu söylenebilir. Üçüncü tercih edilen seçenekte ortaöğretim mezunları (ilkokul ve ortaokul) ile

daha üst eğitim derecesine sahip katılımcılar arasında fark bulunmaktadır. Ortaöğretim mezunlarının “toplumun borçlanma konusundaki davranışlarına” dönük sosyo-ekonomik temelli eleştirel yaklaşımının yerini tahsil düzeyi daha yüksek grupta “kur artışları” gibi salt ekonomik bir gerekçe almaktadır.

Tablo 38’de, çalışmaya katılan bireylerin “Size göre, gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en önemli 3 sebebi nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar gelir düzeylerine göre ayrıştırılıp sayısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 38: Gelir Düzeyine Göre “Üç Sebep” Durumu.

Aylık Ortalama Gelir (TL)	Tercih Sırası	Tercih	Tercih Sayısı	Tercih Aylık Ortalama Gelir (TL) İçindeki Oranı (%)
0 – 3.000	1	Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması	92	73,6
	2	Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi	81	64,8
	3	Döviz kurlarında yaşanan artış	45	36,0
3.001 – 6.000	1	Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması	160	73,7
	2	Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi	151	69,6
	3	Döviz kurlarında yaşanan artış	79	36,4
6.001 ve Üzeri	1	Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi	88	73,9
	2	Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması	83	69,7
	3	Döviz kurlarında yaşanan artış	40	33,6

Tercih sonuçlarına bakıldığında, üç farklı gelir grubunun soruya ilişkin ilk üç tercihleri aynı seçeneklerden oluşmaktadır. Her üç grup da kredi işlemlerinde ülkede ve Artvin ilinde yaşanan sorunların en önemli üç sebebi olarak ekonomik sıkıntıları, tüketim kültürünün yaygınlaşmasını ve döviz kuru artışlarını görmektedir.

Bununla birlikte gelir gruplarının tercih ettikleri gerekçelerin önem sıralamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Aylık ortalama geliri “0-3.000 TL aralığında” olanlar ile “3.001-6.000 TL aralığında” olanlar, soruyu yanıtlarken en önemli sorun olarak “Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artmasını” görürken ikinci en önemli sorun olarak ; “Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisini” görmektedirler.

Aylık ortalama “6.001 TL ve üzeri” gelire sahip katılımcılar ise en önemli sorun olarak “Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisini”, ikinci en önemli sorun olarak da “Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artmasını” kabul etmişlerdir.

Her gelir grubu için en önemli üçüncü sorun ise “Döviz kurlarında yaşanan artış” olarak ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlara göre; bütün gelir grupları için tüketim kültürünün yaygınlaşması, ekonomik sıkıntıların artması ve döviz atakları sorun yaratan unsurlar olarak görülmektedir. İki alt gelir grubunun yanıtlarında birinci tercihlerinin “ekonomik sıkıntı ve hayat pahalılığı” olması, gelir düzeyinin kredi işlemlerinde belirleyici etkisini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan, ihtiyaçları sonsuz doyumsuz bir varlıktır ve bu sonsuz ihtiyaçlarının temini için gerekli harcama gücünü elinde bulundurmak ister. Tarihsel süreç bize insanlığın hem değer belirleme hem de harcama gücü olarak “para”yı icat ettiğini göstermektedir. Para, elinde bulunduran tarafa tüketme gücü vermesi açısından her zaman önemli ve çekici olmuştur.

İnsanların paraya ulaşma konusundaki dizginlenemez arzusu banka gibi aracı kurumları ve kredi gibi finansal ürünleri ortaya çıkarmıştır. Tasarruf sahiplerinin, yatırımcıların ve tüketicilerin baş aktörler olarak yer aldıkları finansal sistem, bankalar gibi aracı kurumlar ve krediler gibi finansman araçları ile piyasaların fon ihtiyacını ve fon akımını sağlamaktadır. Sistemin işleyişi, tasarrufların fon haline getirilerek üretim birimlerinin kullanımına sokulması şeklinde gerçekleşmektedir.

Ülkemizde finans sektörünün gelişmesi, modern ekonomiye sahip batılı ülkelere göre daha sonradan gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla temelleri atılan ulusal bankacılık ve finans sistemi günümüzün küreselleşen dünya ekonomisinde yerini almış hatta diğer ülke bankalarıyla rekabet edebilecek güce ulaşmıştır.

Türkiye’de bireysel kredi ürünlerinin kullanımı 1960’lı yıllarda ilk olarak kredi kartı ile başlamış ve 1990’lı yıllardan sonra da diğer ürünlerin kullanılmaya başlanması ile birlikte artarak devam etmiştir. Kredilerdeki hızlı artışa, ülkemizde 1980 yılından itibaren yaşanan finansal serbestleşme ile beraber yaşanan ekonomik istikrar ve toplumun “daha fazla tüketim” yönünde değişen tüketim alışkanlıkları sebep olmuştur.

Bir ülkedeki ekonomik ve siyasal istikrar, sosyo-kültürel ve ekonomik parametreler üzerinde önemli rol oynamaktadır. İstikrar ve güvenin olduğu ekonomilerde tüketiciler, yatırımcılar hatta devlet gibi aktörler, harcamalarını ve yatırımlarını artırarak ekonomide hem makro hem de mikro anlamda canlanmayı sağlamaktadırlar. Ekonomik canlanma, beraberinde büyüme ve refah artışını getirirken, refah düzeyini artırmak ya da korumak isteyen bireylerin de kredi taleplerini artış yönünde etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında bireysel kredilerdeki artış eğiliminin 2000’li yıllardan itibaren ekonomik ve siyasal istikrarla doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Kredi kullanmanın bireyler açısından birden fazla gerekçesi olabilir. Bununla birlikte en önemli gerekçe gelir yetersizliği ve yoksulluktur. Gelir düzeyleri harcamalarını

karşılamaya yetmeyen bireyler, ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanma yolunu tercih etmektedirler. Bu bağlamda gelir yetersizliği ve yoksulluk ile borçlanma arasında güçlü bir neden sonuç ilişkisinin bulunduğu söylenebilir.

Krediler ile bireylere satın alma gücü aktarılmaktadır. Böylelikle kişiler, mevcut gelir düzeyi ile satın alabilme gücüne sahip olmadıkları ürünleri tüketebilmektedir. Bununla birlikte, kredi aracılığı ile yapılacak olan tüketim, bireylerin gelecekte elde edecekleri gelirinin bugünden kullanılması ile mümkün olabilmektedir. Bu durumda bireyler, kredi borcuna girmek yoluyla bir bakıma gelirlerinin gelecekteki faydasını önceden kısıtlamaktadırlar.

Bununla birlikte, bireylerin kendilerinin ve ailelerinin ekonomik geleceğini doğrudan ilgilendiren kredi kullanma davranışlarında daha dikkatli olmaları beklenmelidir. *Homo Economicus*²⁴ (ekonomik insan) modeli ile hareket edecek bireylerin ekonomik tercihlerinde akılcı davranacakları varsayılmaktadır. Bu varsayımlar doğrultusunda, akılcı davranan bireylerin, kredi kullanımı ile faydalarını artırabilecekleri söylenebilirken, akılcı davranamayan, gelir ve giderlerinde sürdürülebilir bir denge sağlayamayan bireylerin ise kredi kullanımından çok yönlü zarar görebileceği öngörülebilir.

Borçlanma eğilimi gelişmekte olan ülkeler için doğal bir süreç olarak görülebilir. Bununla birlikte artan borçlanmanın sürdürülebilir olup olmadığı, ekonomik ve sosyal ne yönde etkilediği önemlidir. Bireylerin bilinçsizce borçlanmaları gerek kendileri gerekse ülke açısından sakıncalı sonuçlar doğuracaktır. Bu bağlamda, bireylerin kredi kararı alırken ekonomik gerçeklere uygun ve ihtiyaçlarına dönük şekilde hareket etmelerinin önemli olduğu söylenebilir.

Bütün risklerine karşın bireysel krediler ülke ekonomisinin büyümesi için önemlidir. Özellikle iç tüketim talebini etkilemek yoluyla üretimde ve istihdamda yaratacağı artış ülke ekonomisi açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bununla birlikte, bireysel krediler yoluyla tetiklenecek iç talebin ürün bileşimi de önemlidir. İthal ürünlere dönük talep artışı, ülkenin döviz kaynaklarını olumsuz etkileyerek cari açığın artmasına neden olabilecektir.

Bir ülke ekonomisinin sağlıklı büyümesi bütün alt kalemlerinin beraber hareket etmesiyle mümkündür. Bu açıdan bakıldığında ülkemizdeki bireylerin finansal bilinç düzeylerinin yeterli seviyeye çıkarılmadan tüketim toplumuna dönüşmesi sakıncalıdır.

²⁴ Homo Economicus: Ekonomik kararlar alırken kendi hak ve menfaatlerini öncelediği varsayılan insan modeli.

Bireylerin finansal kararlarında rasyonel olmayan tercihlerde bulunmaları sadece bireysel bütçelerini değil ülke ekonomisini de olumsuz etkileyebilecektir.

Çalışmanın anket uygulaması 2021 yılının ikinci yarısında Artvin ili genelinde gerçekleştirilmiştir ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öncelikli olarak katılımcılar, bankaların büyük aktör olarak yer aldığı finansal sistemin hayatın her alanında etkin oldukları konusunda benzer görüştedirler. Bu görüş sadece finansal sistem içerisinde işlem yapanlar tarafından değil aynı zamanda kredi ve benzeri ürünlere mesafeli yaklaşanlar tarafından da paylaşılmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu bankacılık sistemini “*kâr merkezli*” hareket ettikleri gerekçesiyle eleştirmektedir. Bireyler, bankaların çok pahalı hizmet sunduklarını, buna karşın alacaklarının tahsili konusunda acımasız hareket ettiklerini düşünmektedirler. Bu bağlamda bankacılık sektörünün tüketicilerin de lehine olacak şekilde devlet eliyle yeniden düzenlenmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

Çalışma sonuçlarına göre bireyler daha çok ekonomik gerekçelerle kredi kullanmaktadırlar. Konut ve taşıt alımı dışında kalan kredi türlerinin kullanımı, doğrudan kişilerin gelir yetersizliği ile ilişkilidir. Ülkemizde özellikle son yıllarda yaşanan hayat pahalılığı ve işsizlik, bireylerin tasarruflarını önemli ölçüde düşürmek suretiyle kredi ürünlerine yönelmeyi zorunlu hale getirmiştir. Çilek (2014) ve Kılınç’ın (2014) çalışmaları bu tespiti doğrular niteliktedir.

Çalışma sonucunda en etkin ve yaygın kullanılan bireysel kredi ürününün kredi kartı olduğu ortaya çıkmaktadır. Profil farkı olmaksızın bireylerin büyük çoğunluğu en az bir tane kredi kartı kullanmaktadır. Bu sonuç, Türk toplumu tarafından büyük ölçüde kabullenildiği görülmektedir. Dave ve Patel’in (2021) çalışmalarındaki bulgularla da örtüşen bu tespit, banka kartlarının yaygın kullanımının sadece Türk toplumu ile sınırlı olmadığını göstermektedir (Dave & Patel, 2021). Bununla birlikte kredi kartları -diğer kredi türlerinden farklı olarak- yalnızca gelir yetersizliğine bağlı olarak talep edilmemektedir. Ödeme kolaylığı ve taksit avantajı gibi özellikleri kredi kartlarının, bireyler için en kullanışlı bireysel kredi ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Ülkemiz inşaat sektöründeki gelişmeler konut kredi taleplerini artırıcı yönde etkilemektedir. Bireyler, konut alımı için kredi kullanmayı ittifakla en masum gerekçe olarak kabul etmektedirler. Bu bağlamda, kredi borçlarına dönük olumsuz yaklaşımı bulunan

bireylerin, konut sahibi olmak adına katlanılacak maliyetlere ve çekilecek ekonomik sıkıntılara karşı tutumları ise olumlu yöndedir.

Çalışmaya katılan bireyler, toplumun finansal bilgi birikiminin genel olarak zayıf olduğunu düşünmektedir. Bu konuda kamu otoritesinin devreye girerek, öncelikli olarak okullarda eğitim-öğretim müfredatına gerekli dersleri koyması, buna ek olarak farklı öğrenme ortamlarında yetişkinlere dönük eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirmesini talep etmişlerdir. Ortaya çıkan bu sonuç Grinstein ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında elde edilen sonuçlarla da uyumludur.

Son yıllarda ülkemizde gerek bankalar gerekse bireyler için ciddi sorunlar yaratacak seviyelere ulaşan icra ve haciz işlemlerine katılımcılar tarafından dikkat çekilmiştir. Özellikle aile huzurunu olumsuz ve şiddetli şekilde etkileyen bu durumun, devletin tüketici lehine alacağı yasal tedbirlerle etkilerinin azaltılması talep edilmiştir.

Katılımcıların üzerinde önemle durdukları bir diğer konu da kefillik uygulamalarıdır. Her ne kadar bireysel kredilerde “eş rızası şartı” gibi olumlu yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş olsa da ticari/kurumsal kredilerdeki şahsi kefaletlerin sosyal hayat üzerindeki olumsuz etkileri devam etmektedir.

Çalışmaya katılan bireylerin tercihleri arasında farklılıklar bulunmasına rağmen aşağıdaki konularda benzer durumları, görüşleri ve önerileri paylaştıkları görülmektedir. Bunlardan ve elde edilen nicel/nitel verilerden yola çıkılarak özetle aşağıdaki çıkarımlara ulaşılabilir:

- ❖ Bireylerin kredi kullanma oranlarında cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Hipotez 1). Bununla birlikte bireylerin eğitim ve gelir düzeyleri ile kredi kullanma oranlarında pozitif yönlü bir eğilim bulunmaktadır.
- ❖ Bireyler tarafından en çok tercih edilen bireysel kredi türleri, “kredi kartı” ve “ihtiyaç kredileridir”. Özellikle kredi kartları, toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla erişilebilen ve yaygın olarak kullanılan bireysel kredi ürünü olarak öne çıkmaktadır.
- ❖ Müşteri sıfatıyla bireylerin banka seçimini en çok etkileyen faktör “maaşın alındığı banka olmasıdır.” Bununla birlikte, bu tercihin öne çıkmasında maaş alınan bankanın kredi prosedürleri konusunda daha esnek olmasının beklenmesi de etkili olmaktadır.
- ❖ Bireyler için bir kredide faiz ve komisyon gibi maliyet unsurları kullanacakları kredi türünden bağımsız olarak en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bireyler açısından kullanılacak kredinin en önemli ve en çekici unsuru “*ucuz*

olmasıdır.” Bu tercihin ortaya çıkmasında bireylerin cinsiyetleri, eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleri (Hipotez 4) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Elde edilen bu sonuç Boz (2009), Getachew (2021), Ünal S.Z.(2019) ve Yıldırım’ın (2020) çalışmalarıyla da paralellik göstermektedir.

- ❖ Kredi kullanma kararı alırken en önemli gerekçe kişilerin gelir yetersizliği ve yaşadıkları ekonomik sıkıntılardır. Kredi işlemlerinde en belirleyici faktörün *“harcanabilir kişi geliri”* olduğu tespiti yapılabilir.
- ❖ Sorunlu yaşama durumları bireylerin cinsiyetler ve gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır (Hipotez 2 ve 3). Erkekler kadınlara göre daha yüksek oranda sorunlu kredi yaşamaktadırlar. Bireylerin gelir düzeyleri ile sorunlu kredi yaşamaları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna ek olarak bireylerin eğitim düzeylerinin artışı ile beraber sorunlu kredi yaşama oranlarının düştüğü görülmektedir.
- ❖ Sorunlu kredilerin aile huzurunu olumsuz yönde etkilediği görüşü, bireylerin demografik özelliklerinden bağımsız olarak genel kabul görmektedir (Hipotez 6). Bu bağlamda, sorunlu kredilerin sosyal hayat üzerinde -başta aile huzuru olmak üzere- son derece olumsuz ve bozucu bir etkileri bulunduğu sonucuna ulaşılabılır.
- ❖ Bireyler, sorunlu kredilerin yarattığı olumsuz durumların öncelikli sebepleri olarak *“ülkede yaşanan ekonomik sıkıntı ve hayat pahalılığı”, “toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünü”* ve *“döviz kurlarındaki anormal artışları”* göstermektedir. Bu tespit bireylerin cinsiyetine, eğitim düzeyine ve gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir (Hipotez 7).
- ❖ Ülkemizde yürürlükte olan kefillik uygulamaları, bireyleri ve dolayısıyla aileleri mağdur etmektedir. Üçüncü şahısların bankalara olan kredi borçlarına karşılık kefil olunmasına dönük, bireyler tarafından kategorik bir sakınma durumu söz konusudur (Hipotez 5).
- ❖ Gelir gider dengesini sağlayamayarak kontrolsüz harcamalar yapan bireyler, içine düştükleri borç sarmalında ekonomik özgürlüklerinin aynında ruhsal sağlıklarını da kaybetme riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çalışma sonucunda ulaşılan bir takım çıkarımlar yukarıda başlıklar halinde sunulmuştur. Söz konusu çıkarımlardan yola çıkılarak konuyla ilgili kurum veya kuruluşlar ile benzer konuda çalışma yapacak olanlara fikir verebileceği düşünülerek aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- ❖ Toplumun finansal okuryazarlığının, bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması için devlet eliyle gerekli çalışmaların yapılması, ilköğretimden itibaren ders müfredatına “ekonomi ve finans uygulamaları” dersi konulması,
- ❖ Bankalara sorunlu kredilerde yasal sorumluluk yüklenmesi ve kredi tahsis aşamasında gerekli araştırma yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilen bankanın alacak hakkının sınırlandırılması,
- ❖ Kefillik uygulaması gözden geçirilerek kredi borçlarına dönük riskin, sigorta şirketlerinin ürün sepetine alınabileceği bir sistem geliştirilmesi,
- ❖ Bireylerin ilk konut alımlarında geçerli olmak üzere; bankanın yasal sınırlar sebebiyle tahsis edemediği (uygulamada konut expertiz bedelinin % 25’i) tutarın kamu bankaları tarafından (krediyi başka banka veriyor olsa dahi) düşük faizle ve ödemelerin kullanılacak kredi bitiminde başlayacağı bir sistem geliştirilmesi,
- ❖ İcra/takip sisteminin “faize faiz işletme” şeklindeki uygulamasının revize edilerek, temerrüt faizinin yalnızca kullanılan anaparaya endeksli bir şekilde uygulanması,
- ❖ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde her il ve ilçede oluşturulacak “finansal danışman” kadroları ile sorumlu oldukları bireyler ve haneler (özellikle taşrada yaşayan) için ekonomik ve hukuksal desteklerin verilmesi önerilebilir.

Sonuç olarak; amacına dönük bilinçli şekilde kullanılması durumunda bireysel krediler kullanıcısına fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte, tüketim kültürünün etkisi ve bankaların yönlendirmesiyle finansal mantık süzgecinden geçirilmemiş bireysel kredi kullanımları, kredinin bütün taraflarına zarar vereceği gibi orta ve uzun vadede gerek ülke ekonomisini gerekse toplumsal huzuru da olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle devletin, bilinçli bireyler, işlevsel bankalar, tam rekabetçi piyasalar ve finansal okuryazarlığı üst seviyede bir toplum yaratmak için tüm gücünü seferber etmesinin ülke geleceği açısından çok önemli olduğu sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 3. (tarih yok). *Madde: 3.*
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 4. (tarih yok). *Madde:4.*
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde: 48. (tarih yok). *Madde: 48.*
- 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, Madde: 24. (tarih yok). *Madde: 24.*
- 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, Madde: 3. (tarih yok). *Madde: 3.*
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, Madde: 584. (tarih yok). *584. Madde. TBMM.*
- Adımlı, T. (2020). Bireysel Kredilerin Tüketici Fiyat Endeksine Etkisi: Türkiye Örneği (2005-2020). *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın Özdemir, N. (2015). Para Politikalarının Bankaların Bireysel Kredileri Üzerindeki Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Düzce: Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akipek, Ş. (2003). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Kredi Kartları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 118.
- Aksoy, E. (2005). Türk Bankacılık Sisteminde Bireysel Krediler ve Bankacılık Altyapısının Paylaşımı (Ortak ATM ve POS Kullanımı). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, R. (2000). Sorunlu Krediler. *Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları*, 25-26.
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*. İstanbul: Beta Ysyın Dağıtım A.Ş.
- Altınkaya, Ş. (2017). Bireysel Kredilerin Kredi Riskini Etkileyen Bireysel Faktörler Üzerine Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, H., & Ayrıçay, Y. (2010). Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi: 1987–2007. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 71-98.
- Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı. (2022). Örneklem, Örneklem Yöntemleri ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Örneklem, Örneklem Yöntemleri ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı. 05 07, 2022 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/30757/mod_resource/content/0/5_%C3%96rneklem%20Y%C3%B6ntemleri%20ve%20%C3%96rneklem%20B%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BCkl%C3%BCkl%C4%9F%C3%BC.pdf adresinden alındı
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2.3: 25-42.

- Arslan, İ., & Yapraklı, S. (2011). Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007). *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 88-103.
- Artun, T. (1980). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Aslan, İ. Y. (2016). *Bankacılar İçin Tüketici Hukuku*. İstanbul: BKM Yayınları.
- Atik, S. (2009). Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz ve Neo-Klasik İktisat İlişkisi. *Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz ve Neo-Klasik İktisat İlişkisi*. Eskişehir: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi.
- Aydemir, R., Övenç, G., & Koyuncu, A. (2018). Türk Sektör Bankacılık Kredi Mevduat Oranı, Çekirdek Dışı Yüklülükler ve Kârlılık: Dinamik Panel Modelinden Bulgular. *Ege Akademik Bakış*, 18 (3), 495-506.
- Aydın, N. (1991). *Tüketici Kredileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 2006, 13-30.
- Aydın, N., & Şahin, C. (2009). Demografik Faktörlerin Tüketici Kredisi Kullananların Temerrüde Düşmeleri Üzerindeki Etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 49-58.
- Aydın, T. Ü. (2017). *Müşterek Hesap*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Benligiray, Y. (2010). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- BETAM. (2022). *Sahibindex Kiralık Konut Piyasası Görünümü*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- Birdal, İ. (1993). *Banka İşletmeciliği*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Bostancı, N. (2004). Türkiye’de Bireysel Bankacılık Hizmetleri Eğitiminin Müşteri Davranışlarına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Boz, H. (2009). Tüketicilerin Bireysel Kredileri Algılama Şekilleri ve Bireysel Kredileri Tüketim Biçimleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çavuş, M. F. (2006). Bireysel Finansmanın Temininde Kredi Kartları: Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 173-187.
- Ceylan, S., & Durkaya, M. (2011). Türkiye’de Kredi Kullanımı - Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24 (2), 21-35.
- Chien, Y.-W., & Devaney, S. A. (2001). The Effects of Credit Attitude and Socioeconomic Factors on Credit Card and Installment Debt. *Journal of Consumer Affairs*, 35.1, 162-179.
- Chivakul, M., & Chen, K. (2008). What Drives Household Borrowing and Credit Constraints? Evidence from Bosnia & Herzegovina. *IMF-Working Papers*.

- Çilek, A. (2014). Bireysel Kredi Talebini Etkileyen Faktörler (Erzurum Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Çilek, A. (2014). Bireysel Kredi Talebini Etkileyen Faktörler (Erzurum Örneği) (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum).
- Çoban Çelikdemir, N., & Çetin, A. (2016). Altın Bankacılığı ve Altın İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2).
- Dağıstanlı, A. (1990). Kredi Kartlarının Tarihçesi. *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*.
- Dave, I. P., & Patel, R. (2021). A Study on Customer Preference Towards Usage of Debit Card in Ahmedabad City. *IUP Journal of Management Research*, 20:1, 20-34.
- Demir, S. (2015). Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirezen, Ö. (2015). Türkiye’de Kredilerin Özel Tüketim Harcamalarına Etkisi. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Demirgil, B. (2019). Türkiye’de Enflasyonun Belirleyicileri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma. *Uluslararası Yönetim Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi*, 13-21.
- Deveci, M. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe Mobil Bankacılığın Bireysel Krediler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, E. (2015). Siyasal Reklamlarda Hofstede'nin Kültürel Boyutlarının Kullanımı: 2014 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39-65.
- Durmuş, S., & Şahin, D. (2019). Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve Tüketici Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 95-112.
- Erdem, E. (2006). *Para ve Banka*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi İİBF Yayınları.
- Ertan, A. (2016). Bankalarda Hizmet Pazarlaması Ve Yeni Dağıtım Kanallarının Etkileri: Bireysel Kredi Talepleri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Ertas, F. C., Kaban, İ., & Sobacı, F. (2016). Bireysel Kredi Kullanan Finansal Tüketicilerce Üstlenilecek Masraflar; BDDK Düzenlemesi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 125-146.
- Ertugay, F. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma/Esnek Desen Araştırması: Alana İlişkin Zorluklar, Sorunlar ve İmkanlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 48-68.
- Eyüpgiller, S. (2000). *Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi*. İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. Boston: Allyn and Bacon.
- Getachew, D. (2021). Determinants of Customers Bank Preference A Case of Commercial Banks of Ethiopian at Debre Berhan. *Doctoral Thesis*. Debre Berhan, Ethiopia.
- Grinstein-Weiss, M., S.Spader, J., Yeo, Y. H., C. Key, C., & Books Freeze, E. (2012). Loan performance among low-income households: Does prior parental teaching of money management matter? *Social Work Research*, 36(4), 257-270.

- Güçlüay, S. (2001). Ortaçağda Ticari Müesseseler (Bankalar, Birlikler, Şirketler). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11:2, 295-304.
- Gültekin, S. (2019). Türkiye’de Tüketici Kredisi Talebinin Gelir ve Faiz Esnekliği (2005-2018 Dönemi İçin Bir Uygulama). *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu, A. (2014). *Türkiye’de Bankacılık Sistemin Yasal Düzenlemeleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güney, A. (2008). *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Hohloch, G., Özsunay, E., & Baykan, R. (2004). Tüketici Kredilerinde Yeni Gelişmeler. *İstanbul Ticaret Odası*.
- <http://arastirma.disk.org.tr/>. (2021, 12 2). [http://arastirma.disk.org.tr/?p=7995#:~:text=1974'te%20ki%C5%9F%C4%B1na%20milli,de%C4%9F%2C%205.645%20TL%20olmas%C4%B1%20gerekirdi.adresinden alındı](http://arastirma.disk.org.tr/?p=7995#:~:text=1974'te%20ki%C5%9F%C4%B1na%20milli,de%C4%9F%2C%205.645%20TL%20olmas%C4%B1%20gerekirdi.adresinden%20alındı)
- İbicioğlu, M. (2006). Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Sistem İçindeki Yeri ve Finansal İşlemlerinin Mali İstatistiklere Yansıtılması. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- İbrahimoglu, İ. (1996). Türkiye'de Bireysel Krediler ve Muhasebeleştirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Kaplanoğlu, E. (2014). Mesleki Stresin Temel Nedenleri ve Muhtemel Sonuçları: Manisa İlindeki SMMM’ler Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 131-150.
- Kaptan, Ö. B. (2011). Bireysel Kredilerin Risk ve Tüketici Davranışı Açısından Analizi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacan, S. (2000). *Banka Muhasebesi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (24. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardeş, S. (1992). Tüketici Kredilerinin Kullanıcılara Maliyeti ve Bankalar Açısından Muhasebeleştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 365-380.
- Kaya, F. (2009). *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kaya, F. (2013). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Kaygusuz, İ. (2008). Kurumsal ve Bireysel Kredilerin Büyüme İle İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynak, E. (2013). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Kredi Kartı Ve Bireysel Kredileri Kullanma Durumları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kılıç, C. (2015). Tüketici Kredileri ve Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 407-420.
- Kılıç, F. (2015). Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, F. (2018). Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16;1, 18-40.
- Kılınç, N. (2012). Bireysel Kredi Kullanımında Hanehalkı Davranışları ve Sosyo-İktisadi Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, S. (2015). Türkiye'deki Bankaların Sektörler Bazında Kullandıkları Krediler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 1999-2011. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 135-156.
- Koç, S., Bağcı, A., & Işık, K. C. (2016). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performansları Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 227-256.
- Kolçak, M., Akyol, H., & Batu Ağırkaya, M. (2018). Tüketici Kredilerini Etkileyen Makroekonomik Değişkenlerin Saptanması: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 21-33.
- Küçükmotor, M. E. (2014). Bireysel Kredilerin Hanehalkı Ekonomisi Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması: Zonguldak Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maliye Bakanlığı. (2007, Nisan 17). Gider Vergileri Genel Tebliği. Ankara: Resmi Gazete.
- Özdemir, G. (2017). *Konut Kredileri ve Konut Kredilerinde Teminat İşlemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic.A.Ş.
- Özdemir, Z. (2010). Tüketici Kredilerinin Yapısı. *Journal of Social Policy Conferences*, 50.
- Özlale, Ü., & Karakurt, A. (2012). Türkiye'de Tasarruf Açığının Nedenleri ve Kapatılması İçin Politika Önerileri. *Bankacılar Dergisi*, 83.2.
- Parasız, İ. (2005). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi 8. Baskı S.219.
- Parasız, İ., & Eroğlu, İ. (2017). *Tarihsel Süreçte Türkiye Ekonomisi: Yapısal Dönüşüm ve Politika Uygulamaları*. Bursa: Bursa: Ekin Kitabevi.
- Qian, X., Cao, T., & Cao, C. (2018). Institutional Invironment and Bank Loans: Evidence from 25 Developing Countries. *Corporate Governance: An International Review*, 84-96.
- Reisoğlu, S. (2004). Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları. *Bankacılar Dergisi*, 100.
- Şakar, B. (2009). *Banka Kredileri ve Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Savram, M., & Karakoç, A. (2012). Bankacılık Sektöründe İtibar Riskinin Önemi. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, (s. 328-332). Almaata, Kazakistan.
- Sezgin, M. (2008). Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri azarlaması. *Literatürk*.

- Söker, M. (2010). Bankacılık Sektöründe Bireysel Krediler ve Bankaların Mali Tablolarına Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- sozluk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 24.03.2021). Türk Dil Kurumu. adresinden alındı
- Suadiye, G. (2006). Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılmasında İstanbul Yaklaşımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1987-2011.
- Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 485-508.
- Takan, M., & Boyacıoğlu, M. A. (2011). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taykurt, Ö. (2006). Türk Bankacılık Sektöründe Güven Krizi. *Türk Bankacılık Sektöründe Güven Krizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- TBB. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TBB. (2008). *Konut Kredisi Uygulamaları Hakkında Yararlı Bilgiler*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TBB. (2021). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Tekirdağ, A. (2009). Türkiye’de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi. *Uzman Yeterlilik Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Tekşen, Ö., & Çelik, M. (2018). Kredi Türlerinin Takipteki Krediler Oranına Etkisi: Varlık Temelli Krediler Yüksek Takipteki Krediler Oranı İçin Bir Kalkan mı? *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 95-110.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu*. Mersin: e-Kitap.
- Thaicharoen, Y., Ariyaprichya, K., & Chucherd, T. (2004). Rising Thai Household Debt: Assessing Risks and Policy Implications. *Monetary Policy Group, Bank of Thailand*.
- Tokel, Ö. E., & Karatepe, Y. (2004). Kredi Risk Modelleri Kullanılarak Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. *(Doctoral dissertation, İşletme Anabilim Dalı)*.
- Topalgökçeli, E. (2017). Bireysel Kredi Kartı Borçlarına Etki Eden Faktörler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Torun, M., & Altay, E. (2019). Ticari Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredileri Etkileyen Faktörlerin Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17.1, 179-200.
- Tuğay, O., & Başgül, N. (2007). Önemli Bir Finansman Kaynağı Olarak Kredi Kartları: Kredi Kartlarının Kart Sahiplerinin Harcamaları Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Burdur İlinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Fakültesi Dergisi*, 215-226.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, 10 14). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kurumsal-Sektor-Hesaplari-2020-37186#:~:text=Gayrisafi%20hanehalk%C4%B1%20tasarruf%20oran%C4%B1%202020,y%C4%B1%C4%B1nda%20%10%2C9%20oldu.>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kurumsal-Sektor-Hesaplari-2020-37186#:~:text=Gayrisafi%20hanehalk%C4%B1%20tasarruf%20oran%C4%B1%202020,y%C4%B1%C4%B1nda%20%10%2C9%20oldu.> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 01 14). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672>: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 04 21). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim-Aralik-2021-45548>: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim-Aralik-2021-45548> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 04 01). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 05 06). 05 08, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581&dil=1>: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581&dil=1> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 05 05). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=T%C3%BCKetici-Fiyat-Endeksi-Nisan-2022-45793&dil=1>: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=T%C3%BCKetici-Fiyat-Endeksi-Nisan-2022-45793&dil=1> adresinden alındı

Ünal, S. (2009). 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Bireysel Kredilerdeki Artışın Analizi ve Dış Ticaret Dengesine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, S. (2019). 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Bireysel Kredilerdeki Artışın Analizi ve Dış Ticaret Dengesine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, S. Z. (2019). Türkiye'de 2003-2018 Yılları Arasında Tüketici Kredi Hacmini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, S. Z., & Ocak, M. (2020). Türkiye'de 2003-2018 Yılları Arasında Tüketici Kredi Hacmini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 12.

Usta, S. (2017). Yeni Tüketici Kanununa Göre Tüketici Kredileri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 30-40.

Usuş, C. (2016). *Temel Kredi Bilgileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

Uzunlar, E. (1990). Tüketici Kredileri ve Türkiye'deki Bankalarda Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8, 14.

Uzunoğlu, S., & Sönmezler, G. (2017). *Ekonomiye Giriş*. İstanbul: Literatür Yayınları.

- Vurucu, M., & Arı, M. U. (2017). *A'dan Z'ye Bankacılık*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Vurucu, M., & Arı, M. U. (2017). *Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılık Ürün ve Hizmetleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Vurur, N. S., & Özen, E. (2013). Türkiye’de Mevduat Banka Kredisi Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 6 (3), 117-131.
- Walczak, D., & Pienkowska-Kamieniecka, S. (2018). Gender Differences in Financial Behaviours. *Engineering Economics*, 29.1, 123-132.
- www.adalet.gov.tr*. (2022). 05 08, 2022 tarihinde <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/306/Dolandiricilik-Korunma>:
<https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/306/Dolandiricilik-Korunma> adresinden alındı
- www.arabalar.com.tr*. (2022, 05 09). <http://www.arabalar.com.tr/renault/megane/2022/1-3-icon-edc>: <http://www.arabalar.com.tr/renault/megane/2022/1-3-icon-edc> adresinden alındı
- www.bddk.org.tr*. (tarih yok). BDDK Web Sitesi: <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14> adresinden alındı
- www.bddk.org.tr*. (2021, Aralık). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=81> adresinden alındı
- www.bddk.org.tr*. (2022). BDDK Web Sitesi: <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14> adresinden alındı
- www.birgün.net*. (2022, 04 6). <https://www.birgun.net/haber/ekonomik-kriz-icra-iflas-halk-borca-batti-383058>: <https://www.birgun.net/haber/ekonomik-kriz-icra-iflas-halk-borca-batti-383058> adresinden alındı
- www.bkm.com.tr*. (tarih yok). 04 26, 2022 tarihinde Bankalararası Kart Merkezi: <https://bkm.com.tr/kart-sayilari/> adresinden alındı
- www.cumhuriyet.com.tr*. (2009, 03 15). <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kriz-ruh-sagligini-da-teget-gecmedi-48946>: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kriz-ruh-sagligini-da-teget-gecmedi-48946> adresinden alındı
- www.demokratkocaeli.com*. (2019, 12 18). 05 08, 2022 tarihinde <https://demokratkocaeli.com/haber/8391589/borclari-yuzunden-canina-kiydi>:
<https://demokratkocaeli.com/haber/8391589/borclari-yuzunden-canina-kiydi> adresinden alındı
- www.egm.gov.tr*. (2022). 05 08, 2022 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/koruma/telefon-dolandiriciligi>: <https://www.egm.gov.tr/koruma/telefon-dolandiriciligi> adresinden alındı
- www.endeksa.com.tr*. (tarih yok). 04 26, 2022 tarihinde <https://www.endeksa.com/tr/analiz/artvin/endeks/kiralik/konut?e=V1dfX0t%252FYmN5WWRgaF1of2RiaV9fVFQ%252BSUIfX11%252FYn1of3l0Tmx5aGpif3RfX1RUPEIJX19df2J9aH95dF1%252FZG5oWXR9aF9fVFQ%252FSUIfX11%252FZG5oS2RheWh%252FX19UVDxJSV9fT3hkYWIUaGx%252FX19UVDhJSV9fX2J>:

- <https://www.endeksa.com/tr/analiz/artvin/endeks/kiralik/konut?e=V1dfX0t%252FYmN5WWRgaF1of2RiaV9fVFQ%252BSUlfX11%252FYn1of3l0Tmx5aGpif3RfX1RUPEIJX19df2J9aH95dF1%252FZG5oWXR9aF9fVFQ%252FSUlfX11%252FZG5oS2RheWh%252FX19UVDxJSV9fT3hkYWlUaGx%252FX19UVDhJSV9fX2J> adresinden alındı
- [www.haberturk.com](https://www.haberturk.com/hangi-aracin-fiyati-ne-kadar-artti-2756533-ekonomi). (2020, 07 28). <https://www.haberturk.com/hangi-aracin-fiyati-ne-kadar-artti-2756533-ekonomi>: <https://www.haberturk.com/hangi-aracin-fiyati-ne-kadar-artti-2756533-ekonomi> adresinden alındı
- [www.ing.com.tr](https://www.ing.com.tr/bilgi-destek/ihtiyac-kredisi-cekme-sartlari-nelerdir). (2022, 04 15). ING Bank: <https://www.ing.com.tr/bilgi-destek/ihtiyac-kredisi-cekme-sartlari-nelerdir> adresinden alındı
- [www.resmigazete.gov.tr](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm). (2016, 06 22). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm>: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm> adresinden alındı
- [www.sozcu18.com](https://www.sozcu18.com/borc-ve-faiz-batagina-dusen-besici-canina-kiydi-35052h.htm). (2022, 01 23). 05 08, 2022 tarihinde <https://www.sozcu18.com/borc-ve-faiz-batagina-dusen-besici-canina-kiydi-35052h.htm>: <https://www.sozcu18.com/borc-ve-faiz-batagina-dusen-besici-canina-kiydi-35052h.htm> adresinden alındı
- www.sozluk.gov.tr. (2022, 03 28). Türk Dil Kurumu: <https://www.sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- [www.tbb.org.tr](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1295/Banka_Calisan_ve_Subesayilari-Mart_2020.pdf). (2020, 03). Türkiye Bankalar Birliği: https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1295/Banka_Calisan_ve_Subesayilari-Mart_2020.pdf adresinden alındı
- [www.tbb.org.tr](https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp). (2022, 03 31). Türkiye Bankalar Birliği: https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp adresinden alındı
- [www.tcmb.gov.tr](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Genel+Bakis). (2022, 03 31). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Genel+Bakis> adresinden alındı
- [www.tkbb.org.tr](https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri). (2022, 03 31). Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri> adresinden alındı
- [www.uyap.gov.tr](https://istatistikler.uyap.gov.tr/). (2021, 12 31). Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi: <https://istatistikler.uyap.gov.tr/> adresinden alındı
- Yardımcıoğlu, M., & Büyükşalvarcı, A. (2007). Bankacılık Sektörü Pratiğinde Faaliyet Tabanlı Maliyet Sistemi. *Maliye Dergisi, Sayı 153*.
- Yazıcı, M. (2011). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yenipazarlı, A. (2014). Merkez Ekonominin Bağımsızlığı, Yönetişim, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, 1.2: 1-15., 1-15.
- Yetim, S. (1997). *Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 107-117.

- Yıldırım, M. (2020). Tüketicilerin Kredi Kullanma Sürecinde Banka Tercih Nedenleri: Tekirdağ/Süleymanpaşa İlçesinde Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi*, 12.
- Yıldırım, O. (2020). *Türk Bankacılık Sistemi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (1999). Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E. (2000). *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yüksel, S., Yüksel, A., & Yüksel, Ü. (2004). *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yurtsever, S., & Çakmak, A. Ç. (2012). Kredi Kartının Plansız Satın Alma Davranışına Etkisi: Karabük Üniversitesi Akademik Personeline Yönelik Bir Uygulama. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 69.
- Yürük, A. T. (2010). *Banka ve Sigorta Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ek-1 : Anket Örneği

Değerli Katılımcı:

Bu anket Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi kapsamında “Türkiye’de Bireysel Kredilerin Gelişimi ve Tüketicilerin Kredi Kullanma Davranışlarını Belirleyen Faktörlerin Sosyal İlişkilere Olan Etkisinin Araştırılması: Artvin Örneği” başlıklı çalışma için düzenlenmiştir.

Kişiyi özel hiç bir bilginin talep edilmediği bu çalışmada vereceğiniz cevaplar yalnızca bu çalışma kapsamında kullanılacaktır ve kesinlikle üçüncü şahıslar ya da kurumlarla paylaşılmayacaktır. İçten ve doğru olarak vereceğiniz cevaplarınızın araştırmamızın güvenilirliği için son derece önemli olduğunu hatırlatır, çalışmamıza vereceğiniz katkılar için teşekkür ederiz.

1	Cinsiyetiniz	() Kadın	() Erkek
2	Yaş aralığınız	() 18-30 () 31-40	() 41-50 () 51-60 () 61 ve üzeri
3	Medeni durumunuz	() Bekâr	() Evli
4	Eğitim durumunuz	() İlkokul () Ortaokul	() Lise () Ön Lisans () Üniversite () Master, Doktora
5	Çalışma durumunuz	() Çalışıyor	() Çalışmıyor () Emekli
6	Çalışma şekliniz	() İşçi () Memur () Diğer:.....	() Esnaf () Çiftçi () Serbest Meslek () Ev hanımı
7	Aylık ortalama gelir aralığınız (TL)	() 0 – 3.000	() 3.001 – 6.000 () 6.001 ve üzeri
8	Oturduğunuz eve kira ödüyor musunuz?	() Evet	() Hayır
9	Şimdiye kadar bankalar vasıtasıyla herhangi bir bireysel kredi/kredi kartı kullandınız mı? (Cevabınız “Hayır” ise lütfen 18. soruya geçiniz.)	() Evet	() Hayır
10	Kullanmış olduğunuz bireysel kredi türünü/türlerini işaretleyiniz.	() İhtiyaç/Tüketici Kredisi () Konut Kredisi () Taşıt Kredisi () Eğitim Kredisi () Tatil Kredisi () İnşaat Tamamlama/Onarım Kredisi () Kredi Kartı () Eksi Hesap/Artı Para/KMH () Diğer (Lütfen belirtiniz).....	
11	Bireysel kredi kullanma kararı alırken, banka tercihinizi belirleyen öncelikli faktör hangisidir?	() Maaşımı aldığım banka olması. () Yaşadığım yere en yakın olan banka olması. () Kredi prosedürlerinin daha az olması. () Personeli tanıdık olan banka olması. () Kamu bankası olması. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....	
12	Kullanacağınız kredide öncelikli olarak dikkate aldığınız unsur hangisidir?	() Vadesinin uzun olması. () Faiz ve komisyonunun düşük olması. () Ara ödeme/balon ödeme gibi esnek ödeme planının olması. () Kefil ya da teminat olmaksızın kullanılması. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....	

13	Bankalardan (kredi kartları hariç) bireysel kredi kullanma gerekçeniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)	☐ Ekonomik olarak yaşadığım sıkıntıları aşmak için. ☐ Konut/Arsa gibi taşınmazları satın almak için. ☐ Taşıt almak için. ☐ Borç kapamak için. ☐ Ailemin/yakınlarımla ihtiyacını karşılamak için. ☐ Borçlanma yoluyla birikim yapabilmek amacıyla. ☐ Kişiler ile borç/alacak ilişkisine girmemek için. ☐ Bütün borçlarımı tek bankada toplayabilmek için. ☐ Altın/Döviz gibi yatırım araçlarını satın almak için. ☐ Para piyasalarında (borsa,forex vb.) işlem yapabilmek için. ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
14	Kredi kartı kullanma gerekçeniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)	☐ Üzerimde nakit bulunmasa da ödeme yapma imkânı verdiği için. ☐ Taksitli alışveriş yapabilmek imkânı verdiği için. ☐ Cebimde bulunması ekonomik olarak bir güven verdiği için. ☐ Harcamalarımı takip etmeme imkan sağladığı için. ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
15	Kullanmış olduğunuz bireysel kredilerin geri ödemelerinde sorun yaşadınız mı/yaşıyor musunuz? (Cevabınız "Hayır" ise lütfen 18. soruya geçiniz.	☐ Evet ☐ Hayır
16	15. soruya cevabınız "Evet" ise; geri ödeme sorunu yaşamadığınızın sebebi nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)	☐ Gelirimden harcamalarımı karşılamaya yetmemesi. ☐ Harcamalarımı kontrol edebilme yeteneğimin zayıf olması. ☐ Gelirim kullanırken belirli bir planımın bulunmaması. ☐ Borcu borçla kapatma çabalarımın başarısız olması. ☐ Kullanılan kredinin amacı dışında harcanmış olması . ☐ Kredi ile yapmayı planladığım yatırımın başarısızlığa uğraması. ☐ Krediyi geri ödeme sürecinde iş/gelir kaybı yaşanması. ☐ Planlı olmayan büyük giderlerin (sağlık vb.) ortaya çıkması. ☐ Kefil ilişkileri sonucu ekonomik düzenimin sarsılması. ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
17	Geri ödeme güçlüğü yaşadığınız bireysel kredi borçlarınızdan dolayı yaşadığınız ya da yaşamaktan çekindiğiniz sorun nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)	☐ Banka tarafından icra takibine uğramak. ☐ Varlıklarımı ve gelirlerimi kaybetme korkusu. ☐ Bankalar tarafından kara listeye alınmak. ☐ Sosyal statümün/itibarımın zedelenmesi. ☐ Yakın çevrem tarafından dışlanmak. ☐ Aile bireyleri ile sıkıntılar yaşamak. ☐ Kefil ilişkileri sebebiyle üçüncü kişilerle sorun yaşamak. ☐ Borçlu yaşama psikolojisi ile ruhsal sağlığımı kaybetmek. ☐ Ekonomik özgürlüğümü kaybetmek. ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
18	Kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunların sosyal hayatta olumsuz durumlara yol açtığını düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
19	18. soruya cevabınız "Evet" ise; bu olumsuz durumların neler olduğunu belirtir misiniz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)	☐ Aile içi çatışmalar/şiddet yaşanması. ☐ Boşanmaların artması. ☐ İntihar olaylarının artması. ☐ Kefillikten dolayı kişiler arası ilişkilerin bozulması. ☐ Akrabalık ilişkilerinin zedelenmesi. ☐ Hırsızlık/gasp gibi mala karşı işlenen suçların artması. ☐ Borçlu insanlarda öfke birikmesinin yaşanması. ☐ Tefecilik gibi yasadışı finansal oluşumların ortaya çıkması. ☐ İnsanların başkaları üzerinden kredi çekmeye çalışmaları. ☐ Borçluların mal kaçırma gibi yasa dışı eylemlere kalkışması. ☐ Borçlu hanede büyüyen çocukların ruhsal travmalar yaşamaması. ☐ Toplumda kişiler arası güven duygusunun azalması. ☐ Hacizler/icra takipleri sebebiyle ekonomide buhran yaşanması. ☐ İnsanların ellerindeki varlıkların bankaların eline geçmesi.

20	Size göre, gerek Artvin ilinde gerekse ülke genelinde kredi ödemelerinde yaşanan gecikmelerin ve icra takiplerinin artmasının en önemli 3 sebebi nedir? (Lütfen tercihinizi önem sırasına göre 1, 2 ve 3 olarak işaretleyiniz.)	☐ Toplumda yaygınlaşan tüketim kültürünün etkisi. ☐ Bankaların reklam ve kredi kullanmayı teşvik politikaları. ☐ Toplumun finansal konularda bilgi eksikliği. ☐ Borç ödememeye karşı caydırıcı yasalar olmaması. ☐ Toplumun artık borçlanmaktan korkmaması. ☐ Bankacılık mevzuatının kolay kredi vermeye uygun olması. ☐ Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların/enflasyonun artması. ☐ Döviz kurlarında yaşanan artış. ☐ Aile içi dayanışmanın azalması. ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
----	---	--

	Aşağıdaki ifadelerle ilgili olarak “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerinden sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	Bankalar, günümüz ekonomisinde vazgeçilmez kurumlardır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Banka işlemlerinde uzman kişilerden yardım almak faydalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Bankalar bireyleri değil öncelikle kendi kârlarını düşünürler.	☐	☐	☐	☐	☐
	Bireysel krediler/kredi kartları doğru kullanıldığı zaman yararlıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Borçlanmaksızın sadece tasarrufla varlık sahibi olabilmek zordur.	☐	☐	☐	☐	☐
	Okullarda erken yaştan itibaren ekonomik eğitim verilmelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Telefon dolandırıcılığı gibi olaylar bilinçsizlikten kaynaklanmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Taşıt/konut alımında kredi kullanmak kişiye kolaylık sağlar.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredileri/kredi kartlarını dinsel açıdan sakıncalı buluyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
21	Kişilerden borçlanmaktansa kredi kartı kullanmayı tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
	Hiç kimsenin borcuna kefil olmayı istemem.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi kartları kişiye özgüven vermektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Yüksek limitli kredi kartı sahibine prestij vermektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi kartları aşırı ve gereksiz tüketimi teşvik etmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi kartıyla taksitli alışveriş yapmak benim için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Ufak miktartlı harcamalarda kredi kartı kullanmak doğru değildir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi kartından nakit çekim yapmak doğru değildir.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi/kredi kartı borçları aile huzurunu olumsuz etkilemektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
	İcraya düşenlerin çoğu plansız harcama yapanlardır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Kredi kullanma yasal olarak zorlaştırılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
	İnsanların gelirlerinin üzerinde harcamaları icraları artırmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
	Borçlu yaşamak insanın ruhsal sağlığını olumsuz etkiler.	☐	☐	☐	☐	☐
22	Belirtmek istediğiniz başka bir husus varsa lütfen yazınız.					

Anket bitmiştir, teşekkür ederiz.

Ek-2: Katılımcıların Çalışma Konusuyla İlgili Belirttikleri Görüşler

1. “Para eşittir huzur algısı ortadan kalkmalıdır.” (Anket Form No: 33)
1. “Kişi için en iyisi ne kredi kartı ne de banka kredileridir. Kişi cebindeki paraya göre harcama yapmalıdır.” (Anket Form No: 48)
2. “Ülkemizde genel olarak yaşadığımız geçim sıkıntısı günümüzde maalesef kredilerden başka seçenek bırakmamaktadır.” (Anket Form No: 51)
3. “Toplumun lüks yaşama isteği ve diğer insanların yaşantılarına özentili hareket etmeleri ekonomik sıkıntılara neden olmaktadır.” (Anket Form No: 77)
4. “Kredi kartları ve taksit sayıları çoğaldıkça insanlar kredi kartlarından dolayı ekonomik yıkım yaşamaktadırlar.” (Anket Form No: 80)
5. “Allah kimseyi bankaların eline düşürmesin. Kaşıkla verip kürekle alırlar.” (Anket Form No: 92)
6. “Ülkemiz tüketim toplumundan üretim toplumuna geçmelidir. Türk Lirası güçlendirilmeli, ihracat artırılmalıdır. Bireyler üzerindeki vergi yükü azaltılmalı, ülkede eşit ve adil bir gelir dağılımı sağlanmalıdır.” (Anket Form No: 104)
7. “Bir toplumun bayındır hale gelmesi bilinçli ve bilgili bir eğitim süreci ile gerçekleşir. Hukukun ve kişi haklarının önemsendiği bir toplum ekonomik olarak da gelişmiş olur.” (Anket Form No: 116)
8. “Kredi kartı kullanmak hayatın vazgeçilmez unsuru olmuştur.” (Anket Form No: 117)
9. “Enflasyonun sürekli yükselmesi, gelirlerin azalması ve giderlerin çoğalması toplumun en önemli ortak sorunudur. Yoksulluk, toplumun ruhsal sağlığını bozan bir etkidir.” (Anket Form No: 124)
10. “Konut alımlarında devlet bireylere doğrudan destek olmalıdır ya da faizlerin düşürülmesini sağlamalıdır.” (Anket Form No: 129)
11. “Talep eden herkese kredi veya kredi kartı verilmemelidir.” (Anket Form No: 154)
12. “Zorunlu kalındığında gerektiği kadarla sınırlı olmak üzere kredi kartı kullanılabilir.” (Anket Form No: 157)
13. “Ülkemizde bankacılık sistemi yeniden düzenlenmelidir. Bir bankadan başvurusu reddedilen birine başka bir bankadan kolaylıkla kredi verilebilmesi yasayla engellenmelidir. Eğitim müfredatına para yönetimi dersi konulmalıdır.” (Anket Form No: 162)

14. “Ülkemiz ekonomik şartlarında borçlanmadan mal sahibi olmak zor görünmektedir. Ayrıca halkının çoğunluğu Müslüman olan ülkemizde dini olarak faiz haram kabul edilmesine karşın, faiz oranlarının Müslüman olmayan ülkelere daha yüksek olması dikkat çekicidir.” (Anket Form No: 172)
15. “Harcamalar gelire göre yapılmalıdır.” (Anket Form No: 187)
16. “Bankalar, insanların ihtiyaç ve zorunluluktan kaynaklanan bağımlılıklarını fırsata çevirmektedirler. Bununla birlikte bankaların bireylere sırt çevirmesi de onları tefecilerin kucağına itebilmektedir.” (Anket Form No: 195)
17. “Sosyal ve ekonomik buhranlar zekat uygulamasını kaldırıp yerine faizli sistemi koymaktan kaynaklanmaktadır. Emek ile sermayenin çatışmasına yol açan faiz kaldırılmalı ve fakirlerin borca düşmemesi için zekat uygulamasına geçilmelidir.” (Anket Form No: 201)
18. “Enflasyon etkisiyle sürekli artan fiyatlar ile bilinçsizce kullanılan krediler ve kredi kartları olumsuz durumlar yaratmaktadır.” (Anket Form No: 203)
19. “İnsanların gelir düzeyleri yetersiz olduğu için toplum ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Artık insanlar günlük ihtiyaçlarını bile karşılamakta güçlük çekmektedirler.” (Anket Form No: 204)
20. “Pandemi döneminde krediler özellikle ödeme güçlüğü çeken kişilere verilmiş olup, kredi kullananlar büyük zorluklar yaşamaktadırlar.” (Anket Form No: 205)
21. “Kredi çekilmemeli ve çekilmesi de önlenmelidir.” (Anket Form No: 210)
22. “Banka kredileri yasal olarak yeniden düzenlenmelidir ve kar amacı gütmeyen yeni bir komisyon sistemi geliştirilmelidir.” (Anket Form No: 212)
23. “Kredi kullanmayı onaylamıyorum. Kredilerin faizsiz olması halinde insanlar daha rahat eder. Faiz haram olduğu için kredi kullansak bile içten içe bir tedirginlik yaşanmaktadır.” (Anket Form No: 215)
24. “Özellikle kamu bankaları başta olmak üzere bankalar faizsiz kredi vermelidir. Bazen alınan kredi miktarını aşan faizler insanların geri ödemelerini güç hale getirmektedir.” (Anket Form No: 218)
25. “Krediler faizsiz olmalıdır. Devlet vatandaşa destek vermelidir.” (Anket Form No: 222)
26. “Devlet tarafından bankacılık sistemine alternatif bir sistem ortaya konulmalıdır.” (Anket Form No: 233)

27. “Krediler günü kurtarmaya yarasa da ileride kullanıcıya sıkıntı yaşatmaktadır.” (Anket Form No: 238)
28. “Hayat şartları zor ancak rahat ve lükse alışmamak gerekir. Çalışmak isteyenler “iş yok” düşüncesine sığınmamalıdır.” (Anket Form No: 243)
29. “Kredi kullanmak isteyen kişiler, kredi konusunda yaşayabilecekleri olumsuz durumlar hakkında yeterli derecede bilgilendirilmedi.” (Anket Form No: 244)
30. “Bankalar yasal tefecilerdir.” (Anket Form No: 249)
31. “Kredi ödemelerinde önce faiz tahsilatı değil ana para tahsilatı yapılmalıdır.” (Anket Form No: 253)
32. “Banka kredilerine muhtaç olunmaması için insanların gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde olması gerekir. Yeterli gelire sahip insanlar, krediye de kredi kartına da ihtiyaç duymayacaklardır.” (Anket Form No: 259)
33. “Kredi kartı düzgün kullanıldığı takdirde iyi bir üründür.” (Anket Form No: 261)
34. “Yasal olsa da, bankaların her türlü kredi kullanımına kolaylık sağlamaları doğru değildir. Kişilerin aylık gelirlerine göre yaşamlarını sürdürmeleri daha sağlıklı bir yol olacaktır.” (Anket Form No: 263)
35. “Toplum için borçlar ve krediler değil, enflasyon ve döviz kurlarının etkisi daha zararlıdır.” (Anket Form No: 279)
36. “Borca alışan kişi sonrasında dilenmek zorunda kalır.” (Anket Form No: 280)
37. “Ülkemizde enflasyonun birinci nedeni bankalardır. Bankalar; ev, araba ve lüks eşya almak isteyenlere kolayca kredi verirlerken, sanayi, tarım, teknoloji gibi alanlara daha zor ve az kredi vermektedirler. Üstelik bu kredilerin denetimini düzgün yapmamaktadırlar.” (Anket Form No: 282)
38. “Ayağını yorganına göre uzatmalıdır.” (Anket Form No: 293)
39. “Kredi kullanımının güçleştirilmesi tefecilik faaliyetlerine yol açmaktadır. (Anket Form No: 294)
40. “Para harcarken biriktirilir.” (Anket Form No: 297)
41. “Toplumda huzurun sağlanması için bankaların kapısı kapatılmalıdır. Faizin her türlü haramdır. Faiz, toplumun alt kesimini üst kesimine düşman etmekte; üst kesime ise alt kesimi sömürme fırsatı vermektedir. Doğru olan; alt kesimin üst kesime saygılı, üst kesimin de alt kesime merhametli olmasıdır. Ayrıca, kredi kartları ile vade farkı ve faiz olmaksızın yapılan alışverişleri dinen sakıncalı bulmuyorum.” (Anket Form No: 306)

42. “Kredi ve kredi kartları gereksiz kullanılmamalıdır.” (Anket Form No: 316)
43. “Kredi kullanımında kredi alacak kişinin karşılama durumu yoksa kredi verilmemelidir. Kefil durumu kaldırılmalı, kişinin kendisi sorumlu tutulmalıdır.” (Anket Form No: 335)
44. “Bankalar yasal tefecilerdir. Avukatlar da onların yasal takipçileridir. Hepsi paranın esiri olmuştur.” (Anket Form No: 342)
45. “İnsanlara küçük yaşlardan itibaren ekonomi eğitimi verilmelidir.” (Anket Form No: 352)
46. “Kişiler kredi ve kredi kartlarını gelir/gider dengesini gözeterek kullanırlarsa ve ödemelerini düzenli gerçekleştirirlerse kullanım rahatlığı söz konusudur. Aksi durumlarda ise sıkıntı yaşamak kaçınılmazdır.” (Anket Form No: 353)
47. “Kredi faiz oranları acilen düşürülmelidir.” (Anket Form No: 360)
48. “Kredi ve kredi kartları ile yaptıkları harcamalarla daha lüks yaşamak isteyenler, limitlerini tüketip sonrasında borçluluktan dolayı ruhsal bunalımlara girmektedirler.” (Anket Form No: 366)
49. “Devlet, vatandaşı tasarrufa teşvik etmelidir.” (Anket Form No: 380)
50. “Güvenli yarınlar için paramız kadar harcayıp aldığımız şeylerin tamamen bize ait olmasına dikkat etmeliyiz. Kredi kartlarının yıkıma sebep olabileceğini bilerek hareket edilmelidir. Bankalarla olan ilişkilerde ekonomik bağımlılığa düşmemek gerekir. (Anket Form No: 392)
51. “Sorun insanların ihtiyaç kredisi alması değil, krediye ihtiyacı olmasıdır. Bu duruma sebep olarak insanların alım gücünün düşerken konfor anlayışlarının yükselmesi veya pandemi sürecindeki ekonomik buhran da olabilir. Ancak ana sebep muhtaçlık seviyesinin yükselmesidir.” (Anket Form No: 438)
52. “Bankaların kredi kartı kullanımını gereksiz yere teşvik etmesi hane halkının başlangıçta ilgisini çekse de, bilinçsiz alınan kredi kartları ve artırılan limitler toplumu çok zor duruma sokmaktadır. BDDK’nın kredi kartı ve limit artışlarını daha sıkı denetime tabi tutup borcunu ödeyemeyecek durumdaki müşterilere kart kullanımını daha zorlu şartlara bağlaması gerekmektedir. Bu şekilde toplum olarak da hazır kazanç yerine daha çok çalışarak reel gelir elde etme güdüsü oluşacaktır ve toplumsal kalkınmaya faydası olacaktır.” (Anket Form No: 456)

Ek-3: Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Hakan KAYA			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Karakoçlar İlkokulu	-	Olur/ERZURUM	1987
Ortaöğretim	A.Karacasu Ortaokulu	-	Olur/ERZURUM	1990
Lise	Yeşilyurt Lisesi	-	Hendek/SAKARYA	1993
Lisans	Uludağ Üniversitesi	İ.İ.B.F.-Maliye	BURSA	1997
Lisans	Anadolu Üniversitesi	Sosyoloji	Açıköğretim	2014
Yüksek Lisans	Artvin Çoruh Üniversitesi	İşletme Ana Bilim Dalı	Hopa/ARTVİN	Devam Ediyor
İş Deneyimi:	• 2003-2014 Banka Çalışanı • 2016-2018 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı-Sosyolog • 2018 Artvin Çoruh Üniversitesi-Bilgisayar İşletmeni			
Yayınlarım:				